

**НАРАНАЙ
БАГШЫН
ДУРАСХААЛДА
СУБАРГА 12 Н.
БҮТЭЭГДЭБЭ**

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД!

“Буряад үнэн” Хэблэлэй байшанай шэнэ сайт хүдэлжэ эхилээ гээд таанадтаа дуулганабди. Шэнэ шэмэглэлтэй, мүн манай байшанай хэблэн гаргадаг олон сонин болон сэтгүүлнүүд тухай, журналистнуудаймнай эгээл һонирхолтой материалнууд, үйлэ хэрэгүүд тухай WWW.burunen.ru сайт дээрэхээ мэдэжэ абаха аргатайт.

Редакци.

1921 оной
декабриин
21-һээ гарана

Буряад Үнэн

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2012 оной
августын 16
Четверг

№ 32 (21880)
(795)

Зунай һүүлшын
улаагшан хонин
һарын 9
гарагай 5
www.burunen.ru

Буряад Үнэн

АВТОРАЙ фото

Фил ХАБИТУЕВАЙ проект

БРАЗИЛИ ОШОХО ХҮСЭЛТЭЙБ

**Жаргалма Цыренова 2008 ондо оюутадай дунда
Үнгэргэгдэһэн мурьсөөндэ дэлхэйн чемпион болоо.**

Очир Бухаевич болон Валентина Будаевна Цыренов-тэнэй гэр бүлын одхон басаганиинь болоно.

Буряад орондо дүрэ буляалдалгын барилдаагаар шангай һууринуудые эзэлдэг юм. Баргажанай голһоо мэдээжэ, бэлигтэй олон спортсменүүд урган гараһан гэжэ мэдэнэбди. Тэдэнэй нэгэн хадаа Жаргалма болоно. Тэрэнэй аханарын дүрэ буляалдалгын барилдаанда багаһаа ябадаг байгаа. Тиимэхээ басаган тэдэниие хаража, өөдөө болоһон тула баһал бага ябаханаа хойшо барилдаха мэдэрэлдэ абтадаг байгаа гэжэ хэлээ. Ехэ ахань тэрэниие барилдажа хургадаг байгаа. Түрүүшын хурган хүмүүжүүлэгшэ гэхэдэ болохо. Бэрхэшээлһээ сүхарингүй, тэсэмгэй, зориг ехэтэй байхыень тэрэ хургадаг байгаа.

Улаан-Үдэ хурахаая ерээд, Максим Молонов, Цыден Гулгенов гэгшэдтэ хандажа, саашаа һорилгоёо үргэлжэлүүлээ. Эдирхэг наһандаа Россиин чемпиной нэрэ зэргэдэ Пермь хотодо 2006 ондо хүртөө. хурган хүмүүжүүлэгшэдэйнгээ найдалыень харюулха гэжэ тэрэ ехэ оролдоһон байна.

Мурьсөөнүүд болон һорилгонүүд миний ажабайдалда таһардаггүй гэжэ тэрэ хэлэнэ. Сүлөөтэй сагтаа кино

хараха, мүнөө үеын аялга хүгжэм шагнаха дуратайб гэжэ тэмдэглээ.

Мурьсөөнүүдтэ хабаадажа, газар дэлхэй хаража ябаханда, ехэ гоё гэжэ Жаргалма хэлэнэ. Илангаяа Швеци гүрэн эгээл түрүүн ошожо, тэндэхи дурасхаалта газарнуудаар ябажа, тон ехээр һайхашаһан тухайгаа тэрэ дэлгэрэнгыгээр хөөрөө. Тэрэнэй удаа дэлхэйн олон гүрэнүүдээр ябаа. Хари гүрэн бүхэнэй түүхээр һонирхожо, мурьсөөнэй урда тээ бээе һамааруулдагби гэжэ тэрэ онсолон хэлэнэ хэн.

Лондондо үнгэргэгдэһэн Олимпиадын мурьсөөнүүдые тэрэ ехэ анхаралтайгаар харааб гэбэ. Любовь Волосовада тэрэ ехэтэ баясана. Тэрэнэй амжалта дүрэ буляалдалгын барилдаагаар һонирходог басагадые үшөө үндэр туйлалтануудта зоригжуулаа гэжэ тэрэ хэлээ. Жаргалма өөрөө баһал дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Россиин суглуулагдамал командын гэшүүн юм. Россиин суглуулагдамал командын тренернүүд Бразилида үнгэргэгдэхэ Олимпиин наадануудта хабаадахаар маанадые һорижо эхилэнхэй. Тэндэ болохо Олимпиадада хабаадаха ехэл хүсэлтэй байна гэшэб. Саг харуулна бээ.

**Эльвира ДАМБАЕВА
оршуулба.**

**ИП «МОЛЧАНОВ А.А.»
ПРЕДЛАГАЕТ**

ПИЛОМАТЕРИАЛЫ

В НАЛИЧИИ И ПОД ЗАКАЗ:

- БРУС 18X18, 15X18, 10X18
- ДОСКА 2,5X18, 4X18, 5X18
- НЕОБРЕЗНОЙ ТЁС
- КРУГЛЫЙ ЛЕС 4-6 м.

ВЫСОКОЕ КАЧЕСТВО НИЗКИЕ ЦЕНЫ

+7-924-454-65-61

УЯН НУГАРХАЙ БАСАГАД МОСКВА ЗОРИБО

Түб телевидениин нэгэдэхи каналай "Минута славы" гэнэн арадай шоу-программа эмхидхэгшэд интернет холбоогоор манай республикын үндэһэтэнэй циркын гуттаперчевэ басагадай номер хаража, ехэтэ һонирхоод, циркын нургуулиин хүтэлбэрилэгшэ Наталья Афанасьевае оложо, өөһэдынгөө дамжуулгын ойн баярта хабаадахыень уриһан байна. Нурагшадай амаралтын үе байхадань, багшань энэ мэдүүлгэһээ арсаа хэн. "Һэриһэн могойнууд" гэнэн номерые тон ехээр дамжуулгадаа харуулхаяа хүсэжэ гуйһан байна. Августын 11-һээ Намжилова Аяна, Цыремпилова Аригма, Ринчинова Дарья, Золтуева Алтана гэгшэд найруулагша багша, Буряад Республикын габьяата артистка Анна Хабееватай суг Москва хото мордобод.

ОЙН МОДО ХУЛУУҢАНАЙ ТҮЛӨӨ

Түнхэнэй аймагай омогорхол Үндэһэн паркын дэбисхэр дээрэ модо үйлэдбэрилжэ байһан аяар 4 хэрэг эрхилэгдээд, прокуратура руу эльгээгдээд байна. Байкальскын целлюлозно саарһанай комбинат руу тэрэ хулуугдаһан ойн модон тушаагдадаг байгаа.

Хамта дээрэ 9 миллион түхэригэй гарза оруулагдаһан байна. Түнхэнэй Үндэһэн парк федеральна удха шанартай байгаа хамгаалгын онсо дэбисхэр гэжэ тодороод, байгаа ашаглалга хизаарлагдаһан юм. Паркын захиргаан ой тайгые мүшэр, нобшо ноохойһоо арилгаха гэнэн зорилготой «Технорезерв» гэнэн эмхитэй хэлсээ баталаад, тэдэниинь үбшэн модонһоо ой тайга сэбэрлэлгын ажал эрхилэн байна. Зүгөөр, ООО "Технорезерв" гэнэн эмхи сэбэрлэлгын ажалай орондо, хүлгэй мэхын аргаар модо отолоод, Байкальскын целлюлозно саарһанай завод руу тушаажа байһанаа баригдаба. Үнгэргэгдэһэн шалгалтын дүнгөөр, энэ дээрэ нэрлэгдэһэн эмхи олон модо отолжо, байгалида ехэ хохидол ушаруулһан байна. Мүнөө дээрэ үгөловно хэрэг эрхилэгдэнхэй. Гэмтэд хуулиин ёһоор 6 жэлээр сүлөөгөө хаһагдажа магад.

НАҢАТАЙШУУЛ МОНГОЛДО АМАРНА

Буряад ороной ветеранууд, наһатайшуул Монгол ороной элүүржүүлгын санаторидо амархаяа ошоһонь.

Хоёр аха дүү гүрэнүүдэй хоорондохи эмнэлгын газарнууд хэлсээ баталжа, наһатайшуулаа амаруулдаг һайхан заншалтай болонхой. Август, сентябрь харануудта Буряад ороной ветеранууд "Оргил" гэнэн санаторидо эм домто аршаанда амархаяа бэлдэжэ байна.

Монголой талаһаа бүлэг наһатайшуул жэлэй хоёр Буряад орондо амардаг. Республикын ветерануудай клиникескэ госпитальдо эмнэлгэ гарадаг юм. Иимэ арга боломжо Буряад орон Монгол гүрэн хоёрой эмнэлгын шэглэлнүүдэй хоорондо 2008 ондо баталагдаһан хэлсээний ашаар олгуулагдаа. Монгол ороной эгээл

эрхим курортнуудай нэгэндэ элдэб эмнэлгын, элүүржүүлгын арга хэгдэнэ. 2008 онһоо 2011 он хүрэтэр Буряад орон болон Монгол хоёрой элүүржүүлгын эмхинүүдтэ бүхыдөө 200 гаран наһатайшуул амарһан байха юм. Манай наһатайшуул Монгол орондо амарха, аргалуулха путевкын нэгэ хубиень өөһэдөө түлэдэг. Нүгөө хахадьень гүрэн түлэдэг юм гэжэ Буряад Республикын Социальна талаар хамгаалгын министерство мэдээсэнэ.

ШЭНЭ УРГАСЫН ЯАРМАГ

Буряад Республикын Хүдөө ажахын Бболон эдээ хоолой министерство Улаан-Үдэ хотын захиргаан болон Буркоопсоюзай эмхитэй суг хамта шэнэ ургасын яармаг эмхидхэнэ.

Республикын хүдөө ажахын үйлэдбэрийн яармаг Түб дэлгүүрэй худалдаа наймаанай талмай дээрэ байгша оной августын 18-да

үдэрэй 10 сагта болохо юм. "2012 оной ургаса" гэнэн яармагта хотын ажаһуугшадта элдэб огородой эдээ, сэсэгүүд, жэмс, зүгын бал болон үмсын хамһабариин ажахынуудай ургуулһан эдээнэй зүйлнүүд дурадхагдаха. Мүн яармагай үедэ элдэб конкурс харалганууд, зүгын балай пайндэр, үгэрсэ, помидорой нааданууд үнгэрхэ. Эндэ шалгарһан хабаадагшадта шангууд баруулагдаха юм.

Буряад ороной эрэмдэг зон автомашинаар гүйлгэхэ дуратай наа, ямаршые түлбэриггүйгөөр жолоошоной үнэмшэлгэ абаха аргатай болобо.

ЭРЭМДЭГҮҮД ЖОЛООШОД БОЛОХО

Хүл гарай үбшэнтэй 52 эрэмдэг зон мүнөө нуралсалда ябажа эхилээ. Нурагшад теориин нуралсал гараад, тусхай машинаар ябажа нурана. Хүл муутайшуул гараараа ябуулдаг, шэхэ хатуушуул юрын аад, сурдо оршуулгатай машинада нурана. Энэ хэрэгтэ республикын бюджетһээ 900 мянган түхэриг гаргашалагдаа. 2013 ондо энэ нуралсал үргэлжэлүүлэгдэхэ, үшөө 60 эрэмдэг зоние жолоошон болгохо түсэбтэй.

Цырегма САМПИЛОВА.

«Буряадай түрүү хүнүүд-2012»

ИЛАГШАД ТОДОРУУЛАГДАА. КОНКУРСНАЙ ҮРГЭЛЖЭЛЬӨӨР

Хүндэтэ уншагшад!

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай сонсохоһон заншалта "Буряадай түрүү хүнүүд" конкурсын нэгэдэхи шатада илагшадые жюри тодоруулаа.

"Сагаан Үбгэн" номинацида бүхыдөө 7 ажал ороо һэн. Булта геройнууд – гүрэн түрэн, арадайнгаа урда үндэр нэрэ солотой зон. Теэд конкурс хадаа эрхим нэгэ ажалые шэлэхэл болло ха юм. Дайнай ветеран, Б.Хмельницкийн, А.Невскийн орденуудаар шагнагдаһан эрэлхэг сэрэгшэ **Матвей Михайлович Ильионов** жюриин шийдхэбэрээр илаһан байна. Авторнуудын – **Оксана Петунова, Тамара Абидуева.**

"Гуа сэсэн хатан" номинацида 4 ажал ороо. Жюриин шийдхэбэрээр Буряадай болон Россиин габьяата багша, Ажалай Улаан Тугай орденной кавалер **Дарима Евдокимовна Болдонова** түрүүлээ. Авторын – **Ксения Гармаева.**

"Баатар Мэргэн" номинацида 2 ажал ороһон юм. Автор **Цырегма Сампилова-гай** герой **Михаил Бадмаевич Хубриков**

конкурсын I шатада түрүүлээ гээд жюри шийдэһэн байна.

Бусад номинацинуудта нэгэшые ажал ороогүй байһаниинь харамтай. Конкурсын II шатада үрдихэ гэбэл, августын 23-най, 30-най номернуудта бушуу түргэн ажалаа эльгээгйт!

Конкурсын жюри.

“НАРАН” НЭГЭДЭЛЭЙ ХЭРЭГ ДЭМЖЭГДЭБЭ

Буряад орондо үсхэбэрлэгдэдэг хонидхоо хайшалагдахан нооно эндэ болбосоруулжа, эд хэрэгсэл болгодог болохонь.

Буряад Республикын промышленноостиин болон худалдаа наймаанай министр Александр Гребенщиков наяхан үнгэргэгдэн суглаанда республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицында ииггэжэ мэдээсэ. Мүнөө үедэ Буряад орондо 300 мянган толгой шахуу хонид тоологдоно. Жэлдээ 600 тонно шахуу хониной ноонон хайшалагдана. Тэрэнэйн 500 тонно шахуу шэрүүн болон шэрүүбтэр ноонон, бэшэ 100 мянган тоннонь нарин ноонон болоно.

Республикын хубин хамнабарин ажахынуудта хонидой 43 проценть тоологдоно. Тиихэдэ хүдөө ажахын предприятинууд болон таряшан, фермерэй ажахынуудта 57 процентнь харууһалагдана гэшэ. Республикын аймагуудаар абажа харахада, хонидые үсхэбэрлгын байдал элдэб янза. Жэшээлэн хэлэхэдэ, Тарбагатайн, Яруунын, Зэдын, Загарайн аймагуудта хони үсхэбэрлгдэг томо предприятинууд бии. Зэдын аймагта 50 тонно, Сэлэнгын - 27 тонно, Яруунын аймагта 13 тонно ноонон Забайкалийн үүлтэрэй нарин нооното хонидхоо абтана. Эдэ хонидхоо абтадаг “сагаан алтан” хүсэд дүүрэнээр хэрэглэгдэнэ. Тиихэдэнь бүдүүлиг болон шэрүүбтэр ноонон ехэ хэрэглэгдэнгүй, удаан хадагаламжада байдаг, үгы гэбэл, үгы хэгдэдэг юм.

Мүнөө үедэ угаагдаагүй бүдүүлиг, шэрүүбтэр 1 килограмм ноононой сэн 10-һаа 18 түхэригтэ хүрэнэ. Тиихэдэнь угаагдаагүй нарин ноононой 1 килограммайнь сэн 50-һаа 80 түхэригтэ хүрэнэ. Мүнөө үедэ предприятинууд бүдүүлиг, шэрүүбтэр шартай угаагдахан нооно Монголхоо килограммынь 43 түхэригөөр худалдажа абтана.

Манай республикада промышленна аргаар нооно болбосоруулжа, эдлэл болгохо нэгэл предприятия бии. Энэмнай хадаа “Наран” гэнэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм болоно. 2011 оной октябрь нараһаа

эхилжэ, нооно болбосоруулжа үйлэдбэри байгуулжа инвестиционно проект энэ предприятида бэлүүлэгдэжэ эхилэнхэй. Проектын сэн 53 миллион түхэриг. Жэлдээ эндэ мянган тонно нооно болбосоруулжа хүсэтэй цех байгуулагдаха юм. Тиихэдэ 30 миллион шахуу түхэригэй оньһон хэрэгсэлнүүд худалдажа абтаха байна. Август нарын байдлаар технологическа болон нооно сэрлэлгын хэрэгсэлнүүд 17,7 миллион түхэригтэ худалдан абтаха ёһотой. Мүнөө дээрэ 11 миллион шахуу түхэригэй оньһон хэрэгсэлнүүд предприятида буулгагдаа, бэшэниинь захил хэгдэнхэй. Нооно болбосоруулжа цех түхээрхэ барилгын хүдэлмэри дүүрэжэ байнхай.

Республикын тусхай зорилготой программын ёһоор оньһон хэрэгсэлнүүдые худалдажа абтан гарзыень гүрэн түрын талаһаа тэхэрюулжэ, 3,8 миллион түхэригэй тэдхэмжэ үзүүлхэ ёһотой. “Буряад Республикада 2008-2014 онуудта бага олзын хэрэг эрхилэлгые гүрэнэй талаһаа дэмжэлгэ болон хүгжөөлгэ” гэнэн республикын программын ёһоор энэ предприятида тус проект бэлүүлэгдэнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Энэ проектээр 2011 оной декабрь нараһаа эхилжэ, 2012 оной июль нара хүрэтэр гүрэнһөө 7,9 миллион түхэригэй тэдхэмжэ үзүүлэгдэ. Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи олзын хэрэг эрхилэлгые хүгжөөхэ талаар залан хүтэлбэрлгын соведэй шидхэбэрээр энэ предприятида 19,1 миллион түхэригэй гүрэнэй дэмжэлгэ үзүүлэгдэхэ болонхой.

2012 оной ноябрь нарада энэ проектын зорилгонууд бэлүүлэгдэжэ дүүрэхэ ёһотой. Тиигэбэл республикын хонин ажал эрхилдэг ажахынуудай бүдүүлиг болон шэрүүбтэр ноонон хэрэглэгдэжэ, хүн зондо хэрэгтэй эд болохонь лабтай.

Буряад орондо нооно болбосоруулжа, шэрдэг дараха, валенкануудые бүтээн гаргаха, тиихэдэ ноонон хубсаһа хунар нэхэхэ үйлэдбэри ябуулжа ханаатай.

“Наран” гэнэн валенкануудые үйлэдбэрлхын тула 600 тонно угаагдаагүй ноонон, үгы гэбэл, 300 тонно угаагдахан ноонон хэрэгтэй. Тиихэдэ хониной нооһоор хүнжэл, малгай, хүүртиг, шахайнуудые бүтээн гаргаха зорилго табигданхай.

2014 ондо ноонон эд хэрэгсэл нэхэхэ комбинат байгуулагдаха асуудал хэлсэгдэнэ. “Ажур-Текс” гэнэн хизаарлагдамал харюусалгатай бүлгэм иимэ инвестиционно проект уридшалан түсэблэжэ байнхай. Тэрэниие бэлүүлгэдэ 500 миллион түхэриг гаргашалагдахаар багсаагданхай. Баригдажа байһан республиканска промышленна паркда энэ үйлэдбэри түхээрэгдэхээр түсэблэгдэнэ. “Ажур-Текс” гэнэн бүлгэмдэ нарин нооно бултыень тушаан абажа, болбосоруулжа ханаатай. Россиин Федерациин Промышленностиин болон худалдаа наймаанай министрствын түлөөлэгшэдтэй уулзалгын дүнгүүдээр эдэ инвестиционно проектнүүдые хүнгэн промышленностиин талаар бэлүүлэгдэхэ федеральна тусхай зорилготой программа оруулжа асуудал наяхан хэлсэгдэ.

“Наран” гэнэн предприяти республикын хонин ажал эрхилдэг томо ажахынуудһаа нооно тушаажа абаад, бултыень болбосоруулдаг болохо түсэбтэй байна гэшэ. Гэхэ зуура нооно тушаажа абахадаа, шанарыень тодорхойлохэ түхээрэгдэхэ тусхай техникэ худалдажа абаха мэдүүлгэ энэ предприятиин хүтэлбэри үгэнхэй.

Байн-байн хонин хүрэгэй олошорхо бүри нооно угааха, болбосоруулжа хүдэлмэри үргэдхэгдэжэ байхаар харагдана. Юундэб гэхэдэ, Росси дотор угаагдахан ноонон ехэ хэрэглэгдэнэ.

Хонин хүрэгэй хоёр дахин олошорбол, “Наран” предприятия тэрэниие болбосоруулжа шадаха үйлэдбэри эмхидхэжэ байнхай.

Эльвира ДАМБАЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ. Буряад Республикын Толгойлогшын болон Правительствын хэблэлэй албанай материалнууд хэрэглэгдэбэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2012 оной августын 13-аа 17 хүрэтэр

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН САГ ЗУУРА УЯЛГАНУУДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭ Ц.Б.БАТУЕВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:
1. Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной августын 6-аа 10 хүрэтэр дүүргэнэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)
13.08 11.00 Арадай Хуралай бага танхим
2. Арадай Хуралай 2012 оной августын 6-аа 10 хүрэтэр үнгэргэгдэнэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ М.Г.Бюраева)
3. Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ М.Г.Бюраева)
4. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ М.Г.Бюраева)
5. Арадай Хуралай 2012 оной августын 13-аа 17 хүрэтэр түсэблэнэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ М.Г.Бюраева)
6. 2012 оной августын 6-аа 10 хүрэтэр Хуули ёһоной управлениин дүүргэнэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ М.В.Дампилова)
7. 2012 оной августын 6-аа 10 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргэнэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Е.Б.Буянтуева)
8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной августын 6-аа 10 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалнуудай шэнжэлэл тухай тухай таһагай мэдээсэл (элидхэдшэ К.А.Соболев)

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной августын 13-аа 17 хүрэтэр болотор түсэблэнэн хэмжээ ябуулганууд тухай
13.08 13.30 Арадай Хуралай бага танхим
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай
3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Д.Э.Доржиев)
Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикада налогой асуудалнуудые гуримшуулгаар Буряад Республикын зарим хуули ёһонуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 14.08 10.00 каб.237

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албан асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)
Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын Арадай Хуралай Регламентда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай 14.08 11.00 каб.323
Зүблэхэ зүйл:

"Буряад Республикын зарим хуули ёһонуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 15.08 11.00 каб.323
Зүблэхэ зүйл:
"Хунгуулиин хуули ёһонуудай асуудалнуудад Буряад Республикын зарим хуули ёһонуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 17.08 10.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)
Зүблэхэ зүйл:
"Хубийн хамһабариин ажахы тухай" Федеральна хуулиин наймадахи статьяда хубилалта оруулха тухай" 89597-6-дахи дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай 14.08 10.00 каб.119
Зүблэхэ зүйл:
"Панхарууталга тухай" Федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" 100524-6-дахи дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай 15.08 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)
Зүблэхэ зүйл:
Нүүдэл хүдэлмэрилгын зүблөөн:
"Буряад Республикада захы холын хойто зүгэй үсөөн тоото үндэһэн арадуудай заншалта нуудал байдал хамгаалха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 15.-19.08. Баунтын район
Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын дэбисхэртэ ниитын хэмжээ ябуулгыё үнгэргэхэ тухай

мэдүүлгэ үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 14.08 14.00 каб.212
Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын ниитын палата тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 13.08 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
"Россиин Федерациин элүүрые хамгалгын албание медицинын кадрнуудад хангаха тухай" Россиин Федерациин Правительство Түрүүлэгшэ Д.А.Медведевтэ Московско областной Дүүмын хандалга тухай 13.08 14.30 каб.216
Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын багшанарай августын конференцинууд тухай 16.08 10.00 каб.216

Буряад Республикын Арадай Хуралай экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые хэрэглэлгын болон оршон тойронхи хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

Зүблэхэ зүйл:
"Универсальна электронно карта тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 16.08 14.00 каб.203
Зүблэхэ зүйл:
Нүүдэл хүдэлмэрилгын зүблөөн:
"Буряад Республикада захы холын хойто зүгэй үсөөн тоото үндэһэн арадуудай заншалта нуудал байдал хамгаалха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай 15.-19.08. Баунтын район

Эльвира ДАМБАЕВА оршуулба.

НЮТАГАЙ ҺҮНЭЙ ЗҮЙЛ ҮСӨӨНӨӨР ХУДАЛДАГДАНА

Олон зон "Молоко Бурятии" гэнэн заводой эдээнэй зүйл худалдажа абаха аргагүй

"Абсолют" гэнэн магазинуудта Гормолзаводой үйлэдбэрийн хүнэй зүйл юундэ худалдагданагүй гэшшэб гэнэн асуудал худалдан абагшад табиһан байна. Энэншье зүб. Үнэхөөрөө, эдэ наймаанда нютаг соогоо үйлэдбэрийн хүнэй зүйл худалдаггүй шахуу. Үсөөхөнөөр, ёһын тэды асарагдаад лэ, түргэн мүрөөр наймаалагдашадаг байна. Нютаг дээрэ гаргадаг үйлэдбэрийн эд бараа, эдэе хоол худалдан абахадаа, нютагайнгаа, республикын үйлэдбэри, хүдөө ажахы дэмжэнэ гэшшэбди гэжэ мэдээжэ. Тэдэнэй хүгжэбэл, социальна байдалнайшье найжарха. Ажаһуугшад ажалтайшье болохо аргатай бшуу.

Бизнес, үйлэдбэри хүгжөөхэ хэрэгтэ нэбтэрүүлэгдэхэ дэлгүүр гэшшэ ехээн нүлөө үгэдэг. Хэдышье ажаябуулгаяа 2-3 дахин үсхэжэ, хүгжөөхэ арга байбашье, үйлэдбэрилхэн зүйл худалдаха, наймаалха дэлгүүр үгы хаа, бүхы юумэн гэдэргээ татагдаха. Үйлэдбэрилэгшэдэй ажал наймаа эрхилдэг компанинуудһаа дулдыдадаг гэшшэ. Эндэ тон найн зүб мүрөөр бодомжолһон маркетинг хэрэгтэй. Улаан-Үдын ажаһуугшадые һонирхуулһан асуудал хадаа жэшээ болгомгоор. Республикын эрхим эрхмүүдэй нэгэн Гормолзавод "Абсолют" магазинуудта наймаанда зүйлнүүдэ табиһагүй. Мүнөөдэрэй байдлаар, "Абсолют" хадаа аһан томо наймаанай холбоон гэшшэ. Эндэ бүхы юумэн наймаалагдадаг. Гансал нюта-

гай хүнэй заводой үйлэдбэри худалдагданагүй. Завод эдэ магазинуудта үсөөхөнөөр, 3-5 лэ хайрсаг хүнэй зүйл асардаг байна. "Абсолют" наймаануудта хотын болон республикын ехэ олон ажаһуугша зон эдэе хоол худалдан абадаг гэжэ эли. Харин нютагай хүнэй заводой эдээнэй үгы байхадань, ондоо магазинуудһаа худалдан абаха баатай болоно. Олон юумэ худалдан абагшадта энэнэ балайшье найшагданагүй. Мүн олонхинэ ондоо региондо үйлэдбэрилхэн хүнэй зүйл эдихэ баатай болоно. ООО «Молоко Бурятии» гэнэн эрхмийн директор **Анатолий Лубсанович Раднаев** иигэжэ хэлэһэн байна: - Бидэ хүдөөдэ тэжээгдэнэн үнээнһээ хаагдаһан сэбэр хү үйлэдбэрилнэбди.

Хүдөөгэйхидһөө хү худалдан абаһан мүнгэнэй 60 процентнь һөөргөө бусана ха юм даа. Бидэ өөһэдэнгөө үйлэдбэрийн зүйл бүхы наймаанда табидагбди. Наймаанай 11 газарнуудта болон аймаг бүхэндэ худалдадаг. "Абсолют" магазинуудтай суг хамта хүдэлхээ ханадагбди, тээд тэдэнэр Эрхүүдэ үйлэдбэрилхэн хүнэй зүйл наймаалдаг, харамтай. «Молоко Бурятии» гэнэн эрхмийн ондоо регионуудай дэлгүүртэ гараха баатай болоһон. Тээд энэнһээ тэдэнэй ажалай хэм нуладаа бэшэ, үйлэдбэринь улам хүгжэнэ. Шэтэ хотодо онсо наймаанай холбоо нээгээд, жэлэй туршада эршэм ажаллажа байнхай. "Вольво" гэнэн томо ашаанай рефрижераторнуудые худалдан абажа, Забайкалийн хизаар руу хүнэй эдэе хоол шэрэнэ. Забайкалийн хизаарай ажаһуугшадта тааруулан, газар уһа шэнжэлэн, тэндэхи суутай "Молоковка" гэнэн курортын бренд хэрэглэжэ, наймаанай марка байгуулаа. хүнэй элдэб зүйлнүүдынэ энэ нэрэ доронь гаргагдажа, хизаар дотор ажаһуугшадта найшаагдаа. Нёдондо энэ завод баглаха юумэ хэдэг шэнэ онһон

түхэлэй түхээрэлгэнүүдые худалдан абаһан байна. Экологиин талаар ариг сэбэр, мелтэй холигдожо, байгаалин бодосоор бүтээгдэнэн кувшин шэнги амһарта соохи хүнэй зүйл үндэрөөр сэгнэгдэнэ. Хэрэглэгдэнэн энэ амһарта оршон тойронхи байгаалида харша бэшэ юм. Гэхэтэй хамта Красноярскһаа наашаа болон Комсомольск на Амуре хото хүрэтэр ондоо газарта иимэ амһарта хэрэглэгдгүй бшуу. Мүн тиихэдэ өөрын хабхагтай зохид амһарта бүтээдэг түхээрэлгэтэй болоо. Энэнэ баһа олондо найшаагдаа. Иимэ хэрэгсэлнүүдтэй болоходоо, завод үшөө олон янзын зүйлнүүдые бүтээн гаргадаг болобо. Хоёр жэлэй сана "Молоко Бурятии" гэнэн бренд-тэмдэгтэй болоһон юм. Ушар юуб гэхэдэ, Росси дотор аяар 60 гаран эмхинүүд ООО "Молоко" гэнэн нэрэтэй байна. Тиигэжэ худалдан абагшадта төөрюулхэгүйн тула ондоо нэрэ ханагдаа. һаяын сагта Улаан-Үдын хүнэй завод Эрхүүгэй дэлгүүр руу гарахань, энэ талаар ажал ябуулагдажа байна. Тэрэ хадаа Забайкалийн хизаар болон Бу-

рйад оронһоо үргэн харилсаатай дэлгүүр гэжэ тоологдодог хэн тула, үйлэдбэрийн хүгжэлтэдэ найн нүлөө үзүүлэгдэхэ бээ. Бурядайманай урдаа хараха энэ заводой амжалтада омогорхон баясахаар. Зүгөөр манай нютагай хүнэй зүйлөөр ондоо регионуудайхид элбэгээр хангагдаха, харин манай ажаһуугшад шанар муутай ондоо тээхи хүнэй зүйл эдихэ баатай байһандань харамтай. Манай республикын хүнэй үйлэдбэри тон сэбэр, найн шанартай, хүдөөгэй үнээнэй һүүр бүтээгдэнэ гэжэ эли. Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэе хоол үйлэдбэрилгын министрствэдэ энэ асуудалаар хандаһаннай, "энэ асуудал оло дахин табигдадаг, республикын хүтэлбэрилэгшэдтэшье мэдүүлэгдэнхэй" гэжэ мэдээсэбэ. Байгша оной март һара соо "Покупай своё - выбирай родное" гэнэн акци соносхогдонхой. Өөрынгөө үйлэдбэрийн экономика хүгжөөжэ, ондоо газарнуудай үйлэдбэри ехээр дэмжэхэгүй гэжэ бодомжолһон протекционизмын шэглэл хараадаа абал дээрэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

СЫР ҮЙЛЭДБЭРИЛГЭДЭ - АНХАРАЛ

ҮМСЫН ҮНЭЭДЭЙ НҮН ХЭРЭГТЭЙ

БУРЯАД Республикын хүнэй үйлэдбэрийн ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй жэл бүрийн заншалта зүблөөн үнгэрөө. Энэ зүблөөн дээрэ хүнэй үйлэдбэри хүгжөөлгын талаар дүнгүүд согсологдожо, саашанхи хараа түсэбүүд табигдадаг юм. Хэжэнгын аймагта ажаллажа эхилхэн "Пищевик" гэхэн сыр ба тононой заводой дэргэдэ технологиудта мастер-класс харуулагдаа. Республикын зорилгото программа мяханай болон хүнэй үүлтэртэ мал ажахы хүгжөөхэ түсэбтэй. Илангаяа хүнэй үйлэдбэридэ гол анхарал табигдана. 5 жэлэй саана республика дотор хү үйлэдбэрилдэг 10 гаран эмхинүүд ажалладаг байгаа.

Хэрбээ Совет засагай үедэ мал үсхэбэрилгын асари томо ажахынуудай ехэ хүжэнги байдаг наа, мүнөө хүдөө ажахын үйлэдбэрийн 90 процентнь үмсын ажахынуудта эрхилэгдэнэ. Тиймэһээ хүдөө ажахы хүгжөөхын тула холо хүдөө газарнуудта хү үйлэдбэрилгын эмхинүүдые бии болгохо баатай болонхой. Хүдөө ажахын министерствын эдэе хоолой үйлэдбэрийн таһагай дарга Татьяна Полозовагай тэмдэглэнээр, мүнөө аймаг бүхэндэ шахуу хүнэй үйлэдбэрийн багахан эмхинүүд байгуулагданхай. Республика дотор иимэ түхэлэй 18 эмхинүүд тоологдоно.

- Холын хойто аймагуудта хү үйлэдбэрилхэ мал үгы. Харин республика дотор ганса Захаминай аймаг малтайше, хайн таряалангуудтайше, тононой заводой анхан ашаглагдадаг байхан хууритайше аад, хүнэй үйлэдбэридэ анхарал табидаггүй. Энэ ажалые дааж абаха үмсын хэрэг эрхилэгтэйше олодоногүй, магад, аймагай захиргаан энэ хэрэг дэмжэнэгүй. Хүнэй үйлэдбэри хүгжөөлгэ хадаа тэрэ тоодо социальна байдалай асуудал шидхэнэ ха юм. Үмсэ зонһоо хү худалдажа абалга эрхилхэдэ, хүдөөгэйхид мүнгэтэйше байха бшуу. Республика дотор энэ талаар хэдэн программа бээлүүлэгдэнэ. Илангаяа мүнөө эдэе хоолой зүйл үйлэдбэрилдэг эмхинүүдэй урда сыр үйлэдбэрилгэ хүгжөөхэ асуудал шухала табигданхай гэжэ Татьяна Владимировна тэмдэглээ.

СЫР ҮЙЛЭДБЭРИЛДЭГ МАСТЕР-КЛАСС ХАРУУЛАГДАБА

Зүблөөнэй 2-дохи үдэр Красноярск хотодо ажалладаг немец компаниин технолог Юлия Смирнова зөөлэн сыр үйлэдбэрилгын мастер-класс жэшээ болгон харуулаа. Манай Росси гүрэн дотор зөөлэн сыр хаанашы бүтээдэггүй. Харин иимэ түхэлэй сыр хатуу сыртэ орходоо бэе махабадта аша туһатай, бэлээр буйлуулагдадаг. Кислотность багатай зүйл гээшэ. Белок ба кальций ехэтэй энэ сыр түргэн мүрөөр болон бага гаргашатайгаар үйлэдбэрилэгдэдэг. Оройдоол хоёр часай хугасаада Юлия Смирнова брынзэ болон зөөлэн сыр бүтээжэ, манай технологиудые хонирхуулаа. Тэрэ иигэжэ хөөрэбэ:

- Мүнөө үсын шэнэ үйлэдбэрийн сыр элдэб хүшэр түхээрлэгэ болон ехэ мүнгэнэй гаргашагүйгөөр бүтээгдэдэг болоһон. Иимэл сырэй ваннаатай наа, ямаршы газарта амтатай зөөлэн сыр бүтээхээр шуу. Хэжэнгын завод адаглахада, яһала хайн түхээрлэгэнүүдтэй, саашадаа хүгжээ арга боломжотой

байна. Тус завод хари гүрэнүүдэй үйлэдбэридэ хүрэхэшьегүй наа, Россиин заводууднаа юугээрээшье дутанагүй. Зөөлэн сыр оньһо багатай түхээрлэгээр, түргэн мүрөөр үйлэдбэрилэгдэнэ. Хэрбээ хатуу сыр янзаараа илгаран, 1-6 харын туршада болбосоржо, эдээшэжэ бүтээгдэдэг наа, зөөлэн сыр оройдоол 2 часай болзорто бэлэн болоно. Энэ сыр балшар үхибүүдэй болон хото муутай үбшэнтэдтэ эдьюлхэдэ хайн гэжэ тоологдодог.

МЭРГЭЖЭЛТЭД ДУТАЛДАНА

Ямаршы ажалда хайн мэргэжэлтэд ажаллабал, энэ хэрэг хүгжэлтэ хайтай байдаг гэжэ мэдээжэ. Хэжэнгын энэ заводто 46 жэлэй туршада технологиор болон үйлэдбэрийн цехые даагшаар Галина Викторевна Бельская ажаллана. Арбан табатайхан байхадаа, тус заводто ажалайнгаа харгы эхилээд, сыр шанажа нураад, мүнөө заводой эгээл урдаа хараха мэргэжэлтэнинь болонхой.

- Шэнэ хэрэг нээгдээд байһандань ехэ баяртай! Совет засагай үсын үйлэдбэритэй жэшэхээр бэшэ. Тэрэ сагта завод асари томо,

хүгжэнги нэн. Аяар 5 янзын сыр 460 тонно эрьсэтэйгээр гаргадаг нэмди. Москва, Монгол, Алас-Дурна манай сыр эльгээгдэдэг нэн. Сэрэгэй частынуудые хангадаг бэлэйбди. Мүнөө нютаг зоной бултынь хабаадуулаха, залуушуулые ажалда хургаха хэрэгтэй. Ажалшадые хонирхуулаха социальна талаар зохид байдал тогтоохо, салин хүлгэ дээшлүүлхэ, тэдэниие гэр байраар хангаха шухала. Тийгэбэл заводнай шадалтай, хүсэтэй үйлэдбэри болоно ааб даа. Шэнэ оньһо нэбтэрүүлжэ, хүгжээ хэрэгтэй, - гэжэ Галина Викторевна хэлээ.

ОНДОО ТЭЭНЭ АСАРАГДАНАН СЫР ҮСӨӨРҮҮЛХЭ

Буряад Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын Горькомзаводой Директорнүүдэй соведэй түрүүлгшэ, депутат Юрий Игнатьевич Тармаевай урда сыр үйлэдбэрилгые нэргээн хүгжөөхэ гэхэн зорилго табиһан байна. Тийгэжэ 2011 ондо Хэжэнгын сыр ба тононой завод нэһлэбэн шэнэлэгдэжэ, бүхы хэрэгтэй түхээрлэгэ, оньһон техникэ худалдан абтагдаад, ажаллажа эхилээ. Бүхыдөө энэ хэрэгтэ 17 миллион түхэриг

гаргашалагдаад байна. Юрий Игнатьевич иигэжэ тайлбарилба:

- Мүнөө энэ заводто 29 хүн ажаллана. хү суглуулдаг 4 машина худалдан абтагдаа. Аймаг дотор мүнөө 800 хүн хү тушаана. Үдэр бүри 2 тонно хүн завод руу ороно. Хэжэнгын аймагай бүхы нютагуудта хү хүргэдэг түхээрлэгэнүүдэй тодхогобол, Хориин аймагһашы хү худалдан абалга эрхилэгдэхэ бшуу. Тийгэжэ энэ завод жэлэй туршада нэгэшье тогтонгүй ажаллаха аргатай. Росси дотор бидэ эгээл үнэтэйгөөр хү худалдажа абанабди: нэгэ литр хүн - 13 түхэриг 53 мүнгэтэ. Жэл соогоо 120-150 тонно сыр үйлэдбэрилэгдэнэ. Элдэб хүнэй болон гашуулагдаһан эдээнэй зүйл бүтээжэ, заводой үйлэдбэри хүгжөөхэ түсэбтэйбди. Хэрбээ бүхэли жэлэй үйлэдбэри эрхилхээе һанабал, 4 мянган тонно хүн худалдан абтагдаха ёһотой. Мүнөөдэрэйманай гол зорилго - сырэй үйлэдбэри хүгжөөжэ, ондоо регионуудһаа асарагдаһан сырэй тоо үсөөрүүлхэ. Мүнөөдэрэй байдалаар, манай республикын дэлгүүрэй 90 процентынь ондоо газарһаа асарагдаһан сыр эзэлнэ. Бидэ мүнөө 40 процентээр дэлгүүрые

хангадаг болохо арга боломжотойбди. Тийгэхын тула 200 тонно сыр үйлэдбэрилхэ хэрэгтэй. Буряад орондо сырэй үйлэдбэри хүгжөөхэ программа бээлүүлхын тула Хягтын аймагай Худара Сомоной сыр ба тононой завод худалдажа абатамнай. Иигэжэл хүсээ нэгэдүүлжэ, манай регионой дэлгүүрые өөһэдын бүтээһэн сырээр 40-45 процентээр хааха зорилготойбди.

"КЯХТИНСКИЙ" "КИЖИНГИНСКИЙ" ГЭХЭН ЯНЗЫН СЫРНҮҮД БИИ БОЛОХО

Семинар, мастер-классууд эмхидхэгдэхэдэ, мэргэжэл дээшлүүлжэ, дүршэл ехэтэй болгоно ха юм даа. Иимэ нуралсал Буряад орондо түрүүшынхые эмхидхэгдээ. Хабаадагша технологиуд иимэ зөөлэн янзын сыр болон брынзэ хэжэ нураһандаа баяртайнууд. Магад, уданшьегүй манай үйлэдбэрилэгшэд иимэ зүйлнүүдые гаргадаг болохо. Сентябрь һарада Москва хотын технологиуд ерээжэ, баһал нуралсал эмхидхэгдэхэ. Манай технологиуд хэрэгтэй мэдээсэлээ абажа, элдэб янзын сыр бүтээжэ нураха болоно. Гэхэтэй хамта республикаманай дүршэл ехэтэй технолог Гаврила Михайлович Махно "Кяхтинский" гэхэн янза байгуулһан юм. Тэрэ сыр мүнөө Худара Сомоной заводто үйлэдбэрилэгдэжэ эхилхэ. Мүн Хэжэнгын талада бэлшэһэн үнээдэй хүнһөө "Кижингинский" гэхэн түхэлэй сыр байгуулагдаха.

1000 ҮНЭЭТЭЙ ФЕРМЭ БАРИГДАХА

Заводые тогтоонгүй ашаглахын тула ганса үмсын малай хү худалдан абажа, хэрэгтэй зүйлөөр хангагдаха аргагүй бшуу. Зун, намар гээд лэ хүдөөгэйхид хү тушааха аргатай. Энэ асуудал шидхэхын тула 1000 наамал үнээ байрлуулха шэнэ, мүнөө үсын эрилтэдэ таарама түхээрлэгтэй фермэ баригдаха түсэбтэй. Тийгэжэ 5 мянган тонно хүнэй наагабал, Хэжэнгын сыр үйлэдбэрилдэг завод таһалгарагүй ажаллаха аргатай. Хягтын аймагта Худара-Сомон хууриной тала дайдада урид дулаардаг, хайн ногоон ургажа эдээшэдэг нэн тула, тэндэшье наалин фермэ барихаар. Алишы газарта фермэ барихань эли бэшэ. Гэбэшье тусхай проект Буряад Республикын Правительствын хараада табигданхай. Хэжэнгыншые, Хягтыншые аймагууд наалин фермэтэй болохо дуратайл ааб даа.

Энэ хэрэг хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ үнөөхөрөө ехэ нүлөө үгэхэ болоно. хүнэй үйлэдбэри халбаржа, сыр, брынзэ үйлэдбэрилгэ үндэр шатада гаража, ганса манай регионой бэшэ, бусад тээхи дэлгүүртэ өөрын хуури эзэлхэ арга бии гээшэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

УЛААН-ҮДЫН ШАРАЙ ЯМАР БОЛОХОБ?

СОВЕТСКЭ РАЙОН

УЛААН-ҮДЭ хадаа 300 гаран жэлэй түүхэтэй хото городуудтал адли сагай элдэб хайншые, муушые байдал үзэһэн юм. Хотын архитектурын үзэмжэ найханаар бүтээгдэһэн байшангууд болон нулахаанаар баригдаһан гэр байранууд энээниие бодото дээрэн гэршэлнэ.

2008 ондо баталагдаһан генеральна түсэбөөр Улаан-Үдэ хото хүгжэн халбарха ёһотой. Нүүлэй үедэ хотын түб газарта элдэб томо барилганууд эрхилэгдэнэ. Тиймэһээ Улаан-Үдэдэ ажаһуугшада хотомнай нааян болон саашанхи үе сагта ямар болохо гэжэ шэб гэжэ баһал һонирхолтой. Түрэл Улаан-Үдынгөө ерээдүйн ямараар түсэблэгдэһэн гэжэб гэжэ мэдэхэ һанаатай Улаан-Үдын захиргаанай ахмад архитектор Владислав Итыгиловтэй уулзажа хөөрэлдэһэн байна.

ХОТЫН ТҮҮХЭТЭ НҮЛДЭ

УЛААН-ҮДЫН түб райондо хэдэн бүридэмэл нэльбэн шэнэлэгдэнүүд хэгдэхэ түсэбтэй. Илангаяа түбэй түүхэтэ газарнууд заһабарилгадаха. Эндэ хуушарһан, үмхирһэн модон гэрнүүд үгы хэгдээд, элдэб томо гэрнүүд баригдаха бшуу. Смолиной гудамжын шэнэ томо барилганууд үргэлжлүүлэгдэхэ. Энэ талаар үндэр гэрнүүд баригдаха. Ербановай, Смолиной гудамжа руу хүрөөд дууһашадаг наа, мүнөө годирон үргэлжлүүлэгдэхэдэ, судостроительна заводой дэбисхэр дээгүүр татагдан, сэхэ Сэлэнгэ мүрэнэй эрье руу оршохо. Иигэжэ хотын түб талмай дээрэһээ хүн зон сэнгэжэ, гоё найхан фонтанай хажуугаар гараад, сэхэ голой эрье хүрээшэхэ аргатай болохо. Сэлэнгэ Үдэ голнуудай эрье нэльбэн шэнэлэгдэхэ. Эндэ ганса түүхэтэ архитектурын дурасхаалта байшангууд нэн тула, тэдэниие тэрэ шэгтэнь нэльбэн заһабарилха. Улаан-Үдын түүхэтэ хуудаһан эндэһээл эхитэй бшуу. Эдэ түүхэтэ гэрнүүд урданай байдал гэршэлһэн шэмэг, үзэмжэ болохо ёһотой. Харин эндэхи түүхэтэ бэшэ модон гэрнүүд задарагдан абтаха, тэндэ ажаһуудаг зон шэнэ гэртэй болохо. Линхо-воиной үйлсэ түүхэтэ тэрэ үеын байдалдань тааруулан шэмэглэгдэхэ, гэр байранууд нэльбэгдэхэ юм. Эдэ ажалнууд Улаан-Үдын 350 жэлэйн ойн баярта бэлдэлгын хэмжээ ябуулгын түсэбтэ оруулагданхай, ойн баярай ёһолол болотор бүтээгдэхэ юм.

ТҮБ ТАЛМАЙН ГАЗАР ДОРО - УНААГАЙ ТАЛМАЙ

СОВЕДУУДЭЙ талмай олон жэлэй түршада шэнээр түсэблэгдэбэшье, мүнөө 350 жэлэй ойн баярта дашарамдуулагдан заһабарилгадаха юм. Эндэ асари томо гэрнүүд баригдахагүй, зүгөөр түб талмай газар дорохи дэбисхэр хэрэглэгдэн, автомашинуудые табиha газарнууд болон энэ тэрэ байранууд баригдаха. Тийгэжэ олон унаагай үймэлдөө нулагдаха болон унаагаа табиha талмайнууд бии болгогдохо.

"БУРЯТИЯ" ГОСТИНИЦА

СААШАНЬ түсэблэгдэһэнэй ёһоор, "Бурятия" гэхэн гостиница шэнэлэгдэхэ. Үмсэдэ худалдажа абанан инвестор энэ гостиница, магад, бултыень задалаад, дахинаа барижа болохо. Юүндэб гэхэдэ, 4-5 мүшэтэ гоё отелтэй байха гэбэл, мүнөө байһан байшан ямаршые эрилтэдэнь тааранагүй. Нэн түрүүн таһалгын үндэр аяар 3 метрһээ дээшэ байха зэргэтэй. Мүн автомашинуын дүтэлхэ аргагүй болон унаа табиha талмайнууд үгы. Тиймэһээ "Бурятия" гостиница нэльбэн шэнэлэгдэхэ болоно.

ЭВЕНК ЯНАТАНАЙ ЧУМ БОДОНО

«СИБИРЬ» гэхэн наймаанай түбөө Советскэ районой захиргаан руу доошоо буудаг гэшхүүрэй дэргэдэ ехэ барилга хэгдэнэ. Энэ хадаа эвенк яхатанай "Арун" гэхэн эблэлэй байшан баригдажа байна. Проектын шугамаар байшан эвенк яхатанай үндэрһэн гэр чум шэнги шобхонг оройтой байха юм. Теэд иимэ һонин байшан түб газарай бусад байшангуудтай түхэлөөрөө тааралдаха гэжэ гү?

ХОТЫН ТҮБ БОЛОН "БАТАРЕЙКА"

БУРЯАД драмын театрай байшангай саагуурхи дэбисхэр дээрэхи гэрнүүд болон "Батарейкин" гэрнүүд шэнээр баригдаха юм. Булташье бэшэ наа, Үдын голой эрьеэр оршодог талмай шэнэлэгдэхэ. Инвесторнууд эндэ ажал эрхилхэеэ һананагүй. Ажаһуугшад ехэ олон, айл бүхэндэ шэнэ гэр үгэхэ шухала. Гэбэшье, эндэ 5 жэлэй үнгэрхэдэ, заабол заһабарилгын, барилгын ажалнууд эрхилэгдэхэ. Эндэхи газар болбосон түхэлтэй болгогдоод, "Острог" болон музейшые бии боложо магад. Дорохи

"Батарейкин" хуушан гэрнүүд абтагдаад, булта шэнээр баригдаха. Тэндэ байрлаһан томо эмхинүүдэй хуушан байранууд заһабарилгадаха, задарагдаха болон үмсын гэрнүүд баригдаха.

ЖАРГАЛАЙ ОРДОН БАРИГДАХА

СОВЕТСКЭ болон Свободы үйлсэнүүдэй ниилэгдэһэн захата (мүнөө Свободы үйлсын 40-дэхи гэр байна) гоё найхан ордон баригдаха. Залуушуул баяр ёһололой оршон байдалда гэр бүлэ болоһон үнэмшэлгэ абананай удаа, сэхэ гараад, голой эрьеэр түүхэтэ газараар аяншалха аргатай болохо бшуу. 33-35-дахи гэрнүүдэй һуурида гэрнүүд баригдаха байна. Эндэхи модон гэрнүүд Банзаровай гудамжа хүрэтэр бултэдаа задаран абтагдаха юм. Шмидтын үйлсэдэхи һандарһан, һалаһан гэрнүүд үгы хэгдэхэ.

БОРСОВОЙ ҮЙЛСЫН БАЙШАНГУУД ШЭНЭЛЭГДЭХЭ

БОРСОВОЙ үйлсын эхиндэ байһан хуушан гэрнүүд заһабарилгадаха. Үни сагта баригдан гэрнүүдэй газарай доһолоонһоо аршалха түхээрлэгдэнүүдын хуушарһан шалтагһаа задалагдаха түсэбтэй. Анхан манай эндэ 7-8 баалтай газарай хүдэлөөнһөө аршалха шадалтай байгаа. Мүнөө 8-9 баал хүдэлөөн тохёолдодог дээрэһээ эдэ гэрнүүд оһолто ушарһаа аршалагданагүй. Хуушарһан гэр байранууд нэльбэн шэнэлэгдэхэ түб хотын хэмжээндэ хүсэд тааранагүй. Тиймэһээ эндэхи ажаһуугшад ондоо тээ шэнэ гэртэ нүүжэ орхо.

ЛЕВЫЙ БЕРЕГ, СОЛДАТСКИЙ, ИСТОК, СУЖА - ХОТЫН ТҮБ АЙМАГ

ХОТЫН түб аймагта Сэлэнгэ мүрэнэй зүүн эрье ородог юм. Голой захаар томо

үндэр байшангууд баригдаха. Тэндэ газар өөдөн болгожо, сэхэлэгдэхэ, хуушан модон гэрнүүд абтагдаха. Улаан-Үдэ баруун урда болон зүүн урда зүг тээшэ хүгжэхэ. Левый берег, Солдатский, Сужа болон Исток хүрэтэр бага сага шэнэлэгдэхэ. Сотниково һууринайхид хотын мэдэлдэ орхо хүсэлтэй. Эндэ ажаһуугшадай социальна талаар хангалгын ажал ябуулагданагүй. Тэндэхи газар хэрэглэгдээд лэ, үмсын гэрнүүд бодхоогдоһон, харин социальна удха шанартай түб, эмхинүүд байгуулагдаагүй. Тиймэһээ мүнөө сагта хотын захиргаан Сотниковые өөрынгөө мэдэлдэ абанагүй. Гэбэшье нэгэ хэдыхэн жэлһээ хотын бюджет руу орошошье магад, юуб гэхэдэ, эндэһээ хотын хилэ эхилдэг юм. Тийхэдэ ехэ олон шэнэлэггэ, барилга эрхилэгдэхэ болоно. Хотын Советскэ райондо Стеколка, Дивизка гээд оршодог. Эндэ ямар нэгэ томо барилга хэгдэхэгүй. 25 жэлэй үнгэрһэн хойно хотын нобшо хаядаг газарта үмсын гэрнүүд баригдаха юм.

ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНО РАЙОН

ЭНЭ район хадаа манай Улаан-Үдын томо үйлдэриин газар гээшэ. Түмэр харгы, ЛВРЗ, авиазавод гээд эмхинүүд эндэ оршодог. Энэ руу томо үргэн барилга хэгдэхэгүй. Мүнөө байһан нефтебаза ондоо тээшэнь абаашагдаха. һууридань үйлдэриин багашаг эмхинүүд болон гэр байра баригдаха юм. Нефтебазын шэнэ һуури үшөө элирүүлэгдээгүй. Магад, Силикатна һууринда абаашагдажа болохо. Авиазаводто гэр байрын шэнэ барилганууд хэгдэхэ. Дээдэ-Онгостойн зарим газараар барилга хэгдэхэ, бусад газарнуудта булта бүрин гэрнүүд табигданхай.

ОКТЯБРЬСКА РАЙОН

ОКТЯБРЬСКА райондо Барилгашадай проспекта Мүльһэн ордон баригданхай. Эндэ үбэл елүүр дээрэ конькигаар хатарха болон хоккей наадажа болоно. Дээрэ оройтой энэ талмай дээрэ зундаа олон зоний хабаадалгатай элдэб концерт нааданууд эмхидхэгдэдэг байха юм. Улаан - Үдэ хото баруун - урда болон зүүн - урда зүгһөө ехэ хүгжэлтэ абаха юм гэжэ урда хэлэгдэ бэлэй. Эндэ барилга эрхилхэ инвесторнууд нааян сагта ажалаа эхилхэ. Баруун-урда зүгтэ үнгэрһэн зуун жэлэй 70-аад онуудаар нобшо хаядаг газар байһан. Мүнөө эндэ гоё найхан түхээрлэгдэнүүдтэй хүн зоний амаралгын парк бодхоогдохо. Экологическа ариг сэбэр газарта хотын түб аймагһаа нүүһэн зон ажаһууха. 103-107-дохи кварталнуудта ниитэ эмхинүүд: кино-театр, зочид буудал, тамирай байшангууд баригдаха. Бусад микрорайонуудта өөрын бүридэмэл социальна удха шанартай байшангууд, эмхинүүд баригдаха: һургуули, хүүгэдэй сээрлигүүд, поликлиникэ, наймаанай газарнууд. Приречнэ үйлсэ оршодог автомашины дэлгүүр ДСК заводой һуурида асарагдаха юм. Тийгэжэ ажаһуугшадай аятай ажаһуудал зохёоһоор бодомжологдоһон түсэб табигданхай.

ШЭХЭНЭЙ ШИИР

БОЛОҢОН ХОТЫН

ПЛЯЖ ТУХАЙ АСУУДАЛ

МҮНӨӨ иигээд зунаймнай хаһа түгэсэхэнь. Хотын ажаһуугшад мүнөө жэл баһал голой эрьедэ амаржа шадабагүй. Ямар нэгэ шалтагаар хотын түб пляж баригдажа үрдээгүй. Энэ асуудал олохон жэлэй хугасаада табигдадаг, шэхэнэй шиир болонхой. Мүнөө жэл хотын захиргаан Комсомольский гэхэн олтирогто пляж зохёоһон. Гэбэшье тон зоний амардаг газарта тэрэнь тааранагүй. Сэлэнгэ мүрэнэй уһа сэбэрлэжэ гүнзэгүүрлэл, хотын хуушан пляж ажаллажа эхилхэ нэн. Ахмад архитектор Владислав Итыгиловэй хэлэһээр, ерэхэ жэл заабол хотынхид өөрын пляжтай болохо юм. Мүн Приречнэ үйлсын голой эрьедэ эгээл пляж байгуулхаар, зүгөөр эндэхи гэр байрануудые нэльбэн шэнэлэлгэ дүүргэһэн хойно энэ асуудал шийдхэгдэхэ бшуу. Мүн шэхэнэй хужар болгон, үшөө нэгэ мэдээсэл дуулгая. Анхан сагта Сэлэнгэ, Үдэ мүрэнүүдээр теплоход болон онгосонуудаар хүн зон тамардаг бэлэй. Мүнөө тэндэхи абаралгын санцаги дахин шэнэлэгдэхэ, заһабарилгадажа нээгдэхэ түсэбтэй. Уһанай гүн сэбэрлэгдэн гүнзэгүүрлэгдэбэл, одоол онгосоор тамардаг болохобди!

Цырегма САМПИЛОВА,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.

Буряадай арадай поэт Цырендулма ДОНДОГОЙН 80 жэлэй ойдо

«УНАН ЯРУУНЫН УНАГАНБИ»

Буряадай арадай поэт, хэдэн үе буряад журналистнуудай багша Цырендулма Цыреновна Дондогой Яруунын Нарһата тосхондо 1932 оной декабриин 21-дэ түрөө һэн. "Битнай Сталинтай, "Буряад үнэнтэй" нэгэ үдэр түрэхэн хүнби" гэжэ бидэндэ, залуу хүрэг журналистнуудта, хэлэдэг бэлэй.

Үхибүүн наһаяа, хайрата эжы абаяа, нютагайнгаа зоние олон уянгата шүлэгүүд, поэмэнүүд соогоо һайханаар дурсан зураглаа.

1966 ондо бэшэһэн "Унан Яруунын унаганби" гэжэ шүлэгын 1969 ондо хэблэгдэһэн "Эсэгэдэ бэшэг" гэжэ номыень нээнэ:

Уладай үринэрэй дундахана ябахандаа, Урбажал нүхэдтөө үзөөгүй хүм даа. Уняартан холоһоо харагдан байдаг Унанхан Яруунын унаган ха юмбиб.

Ехэшье бэшэ һаань, амжалта һайрхан, Ехэрхэжэ хэндэш үзөөгүй хүм даа. Ерэхэл бүримни баясан угтадаг Ехэ Яруунын унаган ха юмбиб.

Алишье хүнэй амжалтада горидон, Атаархажэ нэгэтэш үзөөгүй хүм даа. Алхам бүхэнием анхаран шалгадаг Аралтай Яруунын унаган ха юмбиб!

Унаган тэршээ наһан тухайгаа "Балмасуу хургагша" гэнэн дулаахан дурсалга 2007 ондо манай "Буряад үнэн" хэблэлээр гараһан "Наян-Наваа" гэжэ ном соогоо оруулхандаа, оролто үгэдөө иигэжэ бэшэһэн: "Үргэһээ һамшаан, һүниин зоргоор һуухадаа гү, али хэбтэхэдээ, үнгын жамбын бодол ухаандаа мухарюулан, бисалган, нютаг оронойнгоо мэндэшье, мордоһоншье хүнүүдые һанаандаа оруулхаш". Энэ дурсалгын зарим хуби уншагшадаймнай анхаралда.

"БАЛМАСУУ ХУРГАГША"

"...1941 оной сентябриин 1-нэй үглөөгүүр хара нюдөө хаха татаһаар, хургуулида орохо гэжэ ерэхэнэ тон элээр һанадагби. Намайе хэн хургуулида үдэшэхэ бэлэй.

Эгэтын - Адагай тэрэ үеын хургуули мүнөөнэйнгөө һуурида бэшэ, ондоо тээ, баруун - урдашагуур оршодог һэн.

Тиигээрһе үхибүүд ерэжэ захалба: Нимын Дамдинжаб, Дэмбэрэлэй Лубсан - Цырен, Гурбазарай Дамба (хүбүүниин Баян Дамбаевич Гурбазаров аймагтаа харюусалгата тушаалтай). Тэхын Буда (гоё обогоороо Цыдендамбаев), Бадмын Санжа (багша, һүүлдэнь республикын радиодо хүдэлһэн Бадмаева һамажаб Манжиповнагай

дүү хүбүүн. Хөөрхы, тон эртүүр 1964 оной намар наһа барашоо һэн даа), Ламжаанай Мархуу, Марбын Октябрь (гоё нэрэнь Шойнзон), Даржаагай Макса, Холхоо Дамба, Дымчигэй Борлой, Раднын Маруся, Холхоо Доржын Сэндэмэ болон бусад сугларба. Эдэнэй зариманиинь 4-дэхи, 3-дахи, 2-дохи классуудта һураха, бэшэниинь намшуу зон нэгэдэхи класста орохо байгаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эхилэнхэй, зарим үхибүүдэй эсэгэнэрэй дайнда алуулһан тухай хүхэ саарһан ерэнхэй, ехээр баярлахашье шалтагаан үгысэр һааб даа.

...Дайнай эхилээд, арбаад хоножо байхада, Маарагтын талада малшан байһан эсэгэдэм военкомадһаа дуудалга ерээд, сэрэгтэ абаа һэн. Багаханшье һаа, тэрэ үдэрые би марташагүйгөөр хадуугаа һэн: 1941 оной июлиин 4-нэй үдэр һэн.

Манайхин Маарагтын ехэ нуурай баруун тээ һубай мал харадаг байгаа. Холхоодой халтар гэжэ хашан гэгшын морёороо (миниин мэдэлэй байһан юм) малаа тогтоогоод ерэхэдэм, абамни ябашаһан, эжымни үхэртөө гараа бэлэй.

Үхэлтэ дайнай эхилээд байхада, нютагтаа багшалха гэшэ хүнгэн бэшэл байһан байха. Эсэгэнэрэйнгээ дайнда һалаһан тухай саарһа абаһан үхибүүдэй сэдхэлдэ ямар мэдэрэлэй орьёлжо байһые багшанар һайн ойлгожо, шабинараа хайрлан, досоо доосоогоо зүрхээ үбдэлсэжэл ябаһан байха.

1941 ондо 1-дэхи класста ороходомни, Балмасуу Пыловна Мухасанова намайе угтажа абаһан юм. Энэ багшымнай нүхэрын - Базаржаб (Мархай) Гончикович Гончи-

ков дайнай эхиндэ фронтдо ябаһан байгаа һэн гээбы. Шархатаад лэ, сэрэгһээ табигдажа ерэнхэй, партиин заһан тээшэ ябадаг байгаа ха.

Тээд тэрэ үедэ шархамни үбдэнэ гэжэ янгархажэ хэбтэхэ аргагүй, партиин райкомой даабаряар пропагандист боложо, дохолжо ябаад лэ, ябагаар гү, али морёор, үгышье һаа, харгын хоморой машинада аһалдажа, нютагһаа нютагта хүрэжэ, партиин үгые зондо дуулгадаг һэн гээбы. Үе сагай эрилтэ тиимэ байгаа бшуу!

Гэхын хажуугаар Гончитоной 5 хүбүүдэй гурбаниинь Базаржаб (Мархай), Цыдендамба (Буршай), Цэдэн (Хуумаан) сэрэгтэ татагдаад, булта мэндэ бусаһан буянтай. Ехэ хүбүүниинь - Шойён бэе муутай байһан хадаа сэрэгтэ татагдаагүй...

Гончигтон Сүнгөө гэжэ ганса басагатай байһан юм.

Тэрэнэйнь басаган Цэлэлма Дашадондоковна намһаа нэгэ эгшэ, Норполой Бутидмаатай ехэл ханилдаг һэн. Бутидма ерээд оноор наһа бараа һэн. Бутидмагай эжы нилээдгүй үндэр наһатай боложо, 95 хүрэжэ, һая мордоо даа.

МИНИИ дээдэ тээ Жамса гэжэ үргэмэл аха байгаа. Лама ябаһан хүнэй хүбүүн һэн гэхэ. Хашаланта сагта сүлүүлһэн гү, али сүүдлүүлһэн байһан юм бэшэ аал даа, би һайн мэдэхгүйб. Жамса ахые хүбүүшэлхэ гэжэ Эгэтын дасанда эжын хүтэлөөд ябахые Сүнгөө эжы хараһан байгаа. «Энээгээр, юрэдөө, юу хэхээ һанаа гээшэби даа» гэжэрхин алдаад, сагаагаар амаа барья һэм» гэжэ эжыдэ хөөрһэн байгша. Эжы тэрээн тухай хожомын дурдадаг бэлэй. Ушарын гэхэдэ, Жамса ахай намһаа найман жэлээр

аха байгаа. Манай эсэгэ эмнигшэ байһан юм. Тиимэһээ моридын ходол эмнигүүд, һортолзуурнууд байха. Жамса ахай баһаһаа мориндо хорхойтой, ходол гүйлгэдэг һэн ха. Мини 5-6-тай байхада, саада дайруулһан, эмниг моринһоо гэмтэһэн юм гү - бэе муутай болоод, хургуулида һуража шадыхаа болёод байһанаа, 1940 оной эртын хабараар аха наһа барашоо бэлэй. Эдэе хоолдо тулюур, наһа бараха жэлдээ хэбтэриин болоод, халбагаар шудхуулжа эдихэ. Тиихэдэшье өөдтэй юмэ эдихэгүй. Би оромгүй юм аад, ахаяа үйлыень гаргадаг байһан аад, наһа барашахадань, һанаандаа ехэл хара буугаа һэм.

Ахамни амидыраад һөөргөө ерэхэ аабза гэжэ һанаандаа хүлээхэш. Тээд...

Тиихэдэ манай багша - Балмасуу Пыловна 1-дэхи, 3-дахи классуудта ном зааха, үшөө хургуулиингаа дарга. Гадна хээлитэй байгаа.

Балмасуу багша яс-тас шанга дуутай, үгээ тон тодоор үгүүлдэг юм һэн. Тиигээд үгэнүүдээ шангаар, тодоор хэлгэты гэжэ шабинараа хургаха даа.

Ехэ наһатанда ном заахаяа гүүртэ зэмьеэнүүдтэ ерэдэг байһан залуу басагадай «Үзэглэл» булялдажа, би тон эртэ уншажа һураһанхай һэм. Өөрөө үзэг бэшэг мэдэхэшьегүй һаа, эсэгэмни магазинһаа хоёр ном худалдажа абаад, намдаа асаржа үгөө һэн. Нэгэниинь Чеховэй «Каштанка». Нүгөөдын нэрые һүүлдэнь мэдэхэ болоо һэм: Джонатан Свифтын «Гулливер». Иигэжэ эсэгынгээ һайгаар классическа зохёолнуудтай багадаа анхан танилсаһан байдагби. Оршуулгань һайн, намда ойлгосотой байгаа юм.

Буряадаймнай түрүүшын оршуулагшад сэнгүй ехэ юмэ хэһэн буянтайл даа. «Гулливерэй» оршуулгые бага наһандаа уншаагүй һаа, хожомын тэрэ номые уншаха байгаа һэн ха гүб, али үгы гү - мэдэгдээгүй. Табяад онуудай хоёрдохи хахадаар БГПИ-дэ һурахадаа, Джонатан Свифтын «Гулливеры» багадаа уншаһан мэдэсээрээ доцент Александр Бадмаевич Соктоевто хөөрэжэ, бараг сэгнэлтэ абаһан хүм...

Эдэ хоёр номые сүүмхэ соогоо хээд ябахыем Балмасуу хургагша (тэрэ үедэ багшанараа иигэжэ нэрлэдэг байһамди) харажархёод: «Үзэгтэ хүсэд ороодүй аад, эдэ номуудые юундэ абаад ябанабши?» - гэжэ шангаар асууба. Би зоримгойшоогоор: «Үзэг би мэдэхэлби», - гэбэб. «Уншажа шаддаг юм гүш?» - гэжэ һонирхобо. «Шаддаг», - гэхэдэм: «Уншал даа», гээд «Каштанкые» парта дээрэм табиба. Бинь доржогоносо уншабаб. «Зай, хүрөө даа. Бэрхэш», - һэн. Тэрээнһээ үлүүгээр магтаа һаань, хамараа үргэжэ болохо һэн бээб. Энэмнай тон аюултай «үбшэн» ааб даа.

Зол болоходоо, эжымни ухаатай эхэнэр байһан байгша: өөрыгөө даран татажа ябаха юм гэжэ зааха. Тэрэ заабаринь яһан сэмгэндэм хүрэтэр нэбтэрэнхэй байһан гэжэ һанадагби...

Туяна САМБЯЛОВА бэлдэбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ц.Номтоев, Ц.Дондогой, А.Бальбуров.

(Үргэлжэлэлын удаа-дахи дугаарта).

ХЭДБИБДИ, БИДЭ – БУРЯАД-МОНГОЛНУУД?

Ш.Б.Чимитдоржиев

БУРЯАДАЙ элитэ ехэ эрдэмтэн – түүхын эрдэмэй доктор, Эрдэмэй ба Искусствын Петровско академиин академик, Нүүдэлшэдэй ургалта хүгжэлтын уласхоорондын академиин академик, Монголой Эрдэмэй академиин хүндэтэ доктор, Монгол судлалай уласхоорондын эблэлэй хүндэтэ гэшүүн, Россиин Федерациин эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, Буряад Республикын Правительствоын П.Р.Атуовой нэрэмжэтэ шаггай лауреат, Хани Барисаанай, “Чингисхааны Алдрын одон” гэжэ орденуудаар шагнагдаһан Шираб Бодиевич Чимитдоржиев “Хэдбибди, бидэ – буряад-монголнууд? Түүхэ. Соёл. Улас

турын үзэл бодол. Буряадай түүхэнэ” гэнэн ээлжээтэ шэнэ номоо 500 хэһэгээр хэблүүлэн гаргуулба. Гурбадахаяа нэмээгдэжэ барлагдаһан энэ номын Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлые хүгжөөлгын эблэлэй (ВАРК) 20 жэлэй, Буряад арадай Ехэ Хуралай 15 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан байна. Тус ном түрүүлэн 1991 ондо 5 мянган, хоёрдохёо 2004 ондо 500 хэһэгээр хэблэгдэн гараа һэн. Түүхын эрдэмэй докторнууд Е.Е.Тармаханов, В.А.Хамутаев, түүхын эрдэмэй кандидат Б.Д.Цыбенев энэ номдо шүүмжэлэл һанамжануудаа бэшэһэн байха юм.

ажал ябуулгые тодорхойлолго тухай долоодохи бүлэг дотор хөөрөгдэнэ. Буряад ороной ниитын эмхинүүдэй түрүүшын президентнүүд Даша-Нима Дугаров, Евгений Егоров, Бата Баяртуев тухай мэдээсэлнүүдтэй танилсажа болоно.

Буряад арадай уг изагуур, уг гарбал тухай, арадай түүхэтэ замда болоһон бусад үйл хэрэгүүд тухай материалнууд наймадахи бүлэгтэ буряад хэлэн дээрэ тунхаглагдаһан байна.

Буряадууд хаана ажаһуудаг бэ; Бүхэмонголой дэлхэйн хуралдаан (Улаан-Баатар, 1993); Бүхэ оронуудай монголшүүд, нэгэдэгтэй; буряад-монголнууд тухай түүхэтэ үнэн зүбье хазгайруулжа болохогүй; Наян-Наваа (Заян-Наваа) тухай домог, Ардан Ангархаевай “Тэнгэри ба газар” гэнэн табан ботингоо бүридүүлэгдэһэн дойбод роман хабсаргалта соо үгтэнэ. Буряадай арадай уран зохёолшо, түүхын эрдэмэй доктор, ниитын мэдээжэ ажал ябуулагша Ардан Лопсонович Ангархаев энэ роман соогоо монголшүүдай, монгол туургата арадуудай (буряадуудай, хальмагуудай, баргадуудай, дагуурнуудай) түүхын ба соёлой элдэб хараа

үзэл бодолнуудта, үндэһэн шухала асуудалнуудта гүнзгий тодорхойлолго хэнэ. Алтай хэлэнүүдэй юрэнхы шанар, адлидхагдаһан шэнжэ, зоной ниилэлэй байгууламжа дотор монгол ба түүрэг арадуудай түүхэтэ-соёлой хани барисаан, харилсаа холбоонууд энэ ном соо харуулагдана. Урданай түүхэ үгы арадта ерээдүй байхагүй гэжэ “Тэнгэри ба газар” гэнэн олон ботито номой автор уншагшадые үнэншүүлэн этигүүлнэ. Энэ зохёолын авторай уран зохёолой ба эрдэмшэнжэлэлгын олон жэлэй ажал ябуулгын үрэ дүн болоно бшуу.

XIX зуун жэлэй түрүүшын хахадта католическа шажан нэбтэрүүлэгшэдэй Буряад орондо ажаһууһан, ажаллаһан тухай хабсаргалта соо хөөрөгдэнэ. Лондоной шажан нэбтэрүүлэгшэдэй Буряад орондо хэһэн ажал ябуулга тухай манай республикын хизаар нютагаа шэнжэлэгшэдэй статьянууд, очеркнүүд дотор үргэнөөр тэмдэглэгдэнэ.

Гадаадын оронуудай аяншалагшад, шэнжэлэгшэд, тусхайлбал, Швециин инженернэ корпусой лейтенант, дипломат Лоренц Ланге, англис эмшэн

«Монголой гүрэн турын» 800 жэлэй ойдо зорюулагдажа, 2005 ондо Улаан-Баатарта үнгэргэгдэһэн эрдэмэй хуралдаан

Джон Белл, немец аяншалагша Георги, немец физик ба аяншалагша Адольф Эрман, француз географ Поль Лабе (Люббэ) болон бусад Монгол, Хитад, мүн Түб Азиин ондоошые гүрэнүүдээр аяншалха үедөө замдаа буряад айлуудта хүрэжэ, һуудал байдалтайнь танилсахадаа, магтажа бэшэдэг, хөөрэдэг байгаа.

Байгал шадархи буряадууд адууһа мал мянга хүрэтэр олоор үдхэдэг, баян бардам байдалтай, алта мунгөөр дарха хэдэг уран гартай зон юм байна гэжэ 1720 онһоо 1747 он болотор Россида ажаһууһан немец яһанай Гмелин бэшэһэн байдаг. “Буряадууд хадаа монгол угсаата ард болонно. Сибирьтэ ажаһуудаг ехэ арадуудай нэгэн гэшэ”, - гэжэ француз географ Поль Лабе 1909 ондо Парижда барлуулан гаргуулан ном соогоо бэшээ һэн ха. Немец физик, аяншалагша Адольф Эрман буряад нютагуудаар ябахандаа, модошо, мунгэшэ дархашуул мориной тоног зэмсэгүүдые, гаһа, номо годли болон бусад юумэ уран гоёор, үзэсхэлэн һайханаар бүтээдэг, дархалдаг байна гэжэ замй тэмдэглэлнүүд соогоо бэшэһэн байдаг.

Буряад орондо сүлэгдэһэн декабристнууд нютагай һуурин арадтай нягта харилсаа холбоотой байһан гэшэ. “Буряадууд ухаан бодолоороо хүн түрэлтэнэй түрүү угсаатадай тоодо ородог байна. Буряад хүн бэрхэ модошо, түмэршэ, мунгэшэ, алташа дархан, таряашан байһаараа шалгардаг”, - гэжэ Николай Бестужев “Галуута нуур” гэжэ зохёол соогоо бэшээ һэн. Царско-сельскэ лицейдэ Александр Пушкинтай суг һураһан Вильгельм Кюхельбекер Баргажанда сүлэлгэдэ байха үедөө сэбэрхэн буряад басагантай ханилһан тухайгаа Пушкинда эльгээһэн бэшэг соогоо иигэжэ мэдээсээ һэн ха: “Мойһон

харахан нюдөөрөө зүрхэ сэдъхельем хайлуулнал, урин зулгы зангаараа, дангина һайхан шарайгаараа ухаан бодольем эзэлнэл”.

Буряад ард түүхэтэ ута зам гатаалаа. Тэдэ өөһэдын һонин, өөрсэ янзын түүхэтэй. Манай ард баатарнуудаараа, гайхамшаг уг гарбалаараа омогорхог, арадынгаа элитэ ехэ, гайхамшагта түлөөлэгшэд – Гэсэр Богдо хаан, Бабжа-Барас баатар, Балжан хатан, Шэлдэй занги тухай үльгэр домогуудые, магтаалнуудые үльгэршэд үбэлэй һүниин утада түүрээдэг байһан гэшэ.

Буддын шажанай нэбтэрэн дэлгэрүүлэгдэхэдэ, манай түүхэдэ шэнэ шата эхилээ һэн. Бидэ хуушан монгол бэшэгтэй боложо, угай бэшэгүүдтэй, түүхэтэ домогуудтай, уран зохёолтой болоһон байнабди. Эдэ бүгэдэ манай үйл хэрэгүүдэй гол үзэл бодолье, монгол туургата арадуудай түүхэ болон соёлой харилсаа холбоонуудай шэнжэ шанар, адлидхагдаһан маяг, зоной ниилэл ба бусад зүйлнүүдые баталдаг, дэмжэдэг байха юм. Эдэнь Түб Азиин ургалта хүгжэлтэтэй бата холбоотой байна.

Ухаатай сэсэн аха захатамнай саг үргэлжэ иигэжэ һануулдаг байгаа, мүнөөшые һануулаар: “Урданай үе сагайнгаа түүхээр, уг гарбалаараа омогорхохо, түрэл хэлээ, үндэһэн баялигаа хүндэлхэ хэрэгтэй; манай үндэһэн соёл имагал үндэһэн хэлэнэймнай аша туһаар лэ сахигдан хүгжэжэ шадаха”. Энэнь тон зүб лэ, энэниие хэн буруушааха гэшэб?!

Манай элитэ ехэ эрдэмтэн Шираб Бодиевич Чимитдоржиевай ээлжээтэ шэнэ номтой үргэн ниитэ уншагшаднай танилсажа, ухаан дээрэ ухаа нэмэхэ, хургаал заабари абаха байха гэжэ һанагдана.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Россиин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Эрдэмтэд Чимитдоржиевууд (зүүн гарһаа): физико-математикын эрдэмэй кандидат Дугар, түүхын эрдэмэй доктор Шираб, биологийн эрдэмэй доктор Галина, физико-математикын эрдэмэй доктор Намжил (1982 он)

Түб Азиин асуудалнуудаар 1984 ондо Улаан-Үдэдэ болоһон хуралдаан

ДЭЛХЭЙН ДУУШАД СОО ЭРХИМЛЭБЭ

Бүхэроссийн болон уласхоорондын конкурснуудай лауреат Михаил Пирогов Саратов хотын академическэ оперо болон баледэй театрай дуушан болонхой. Тэрэ 10-дахи уласхоорондын фестивалда амжалтатый хабаадаа. Тиихэдэ Санкт-Петербург хотодо үнгэргэгдээн дуушаддай 6-дахи конкурсдо хабаадажа, нэгэдэхи шанда хүртээн байна.

хүртөөб. Тэрэнэй удаа эндэхи оперо, баледэй театрта хүдэлхыемни урихан байна. Театрай хүтэлбэри намда байра олонхой, хайн салин түлэдэг. Саашадашые энэ театрта хүдэлхэ ханаатай.

Дулма БАТОРОВА.
Эльвира ДАМБАЕВА
оршуулба.

Тэрэнэй дуулахда, фортепиано дээрэ Саратов хотын гүрэнэй консерваторийн 3-дахи курсын оюутан Андрей Кудряков наадажа дэмжээн байна. Мүнөө үедэ дуушан Буряад нютагаа ерэнхэй.

«Ехэ бэлигтэй дуушад энэ конкурсдо хабаадаа, - гэжэ Михаил Пирогов хэлэнэ. - Нэгэдэхи шанда хүртээн тухай журиин сонсохоодо, хүлээгдээгүй ехэ баяр болоо. Саратов хотын консерваторийн профессор Ольга Степанидинада намда ехэ ханалаа табиһанайнь түлөө баярые хүргэнэб.

«Энэ жэлдэ ондоо конкурснуудта хабаадаа гүт?»

«Энээнхээ урид Липецк хотодо үнгэргэгдээн залуу дуушаддай уласхоорондын конкурсдо хабаадажа, гурбадахи нуури эзэлээб.

«Михаил, юундэ Саратов ошообта? Нөөргөө бусахая ханана гүт?»

«2010 ондо Саратов хотодо фестивалда хабаадажа, лауреадай нэрэ зэргэдэ

«Буряад үнэндэ» хэблэгдэһэнэй һүүлээр

«БУРЯАД ҮНЭН» сониноймнай үнэн нүхэр, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай инвалид, 89 наһатай Бимба Батуевич Пурбуев ахатамнай бүри Сагаалганай үеэр «Алтарганын магтаал» гэжэ шүүлгэмэл амаршалга-бэшэг редакцидамнай эльгээгэ бэлэй. Энэ шүүлэгын хэблэгдээ һэн.

ГЛОБАЛИЗАЦИИН «ТОГООН» СОО ХОСОРОНГҮЙ...

Агада энэ жэл үнгэрһэн «Алтарганада» зорюулжа, нааданай бүри урданай түүхые уудалан, Бимба Батуевич иигэжэ бэшэбэл даа: «Мэдээжэ шүүлгшэ, шэнэ үеын буряад литературын эхи табигшаддай нэгэн Хоца Намсараев манай Очир-Доржо абгында 1937-1938 онуудаар ерэгшэ һэн. Хонон байжа, урданай номуудта бэшэгдэһэн али олон үлгэр, түүхэ, наадан гэхэ мэтэ тухай хөөрэлдэдэг һэн. Би бага сага шагнагша һэм. Тиихэдэ алтан шара харгана наадан тухай хөөрэлдэгшэ бэлэй. Энэ наадан юундэ болиһон байгаа, би мэдэнгүйб.

Мүнөө болохоодо энээн тухаа иигэжэ бодомжолноб. Бүгэдэ Монголой тала дайдаар Буддын шажанай дэлгэржэ эхилхэдэ, урданай энэ наадан үндэһэн удхаараа ондоо болоо. Шажанай номнол хургаалтай тааралдуу-

лан, гол удхань хубилаа гээд ханагдана. Лама багшанарай хургаалаар, хээрэ ургадаг харганаанда шүтэхэ, магтаха ябадал буруу гээд тоологдоо. Харин эхэ зургаан зүйл хамаг амитан шажанай табисуураар мандана, болбосорно.

2012 оной мартын 1-нэй дугаарта «Буряад үнэндэ» толилогдоһон Ч.Арьяасүрэнэй «Монгол ёс заншлын их тайлбар толь» гэжэ номһоо хэлгэ соо иигэжэ бэшэгдэнхэй: «Мон битүүний орой тотгон дээрэ мөс, цагаан тос тавьж, баруун хатавчиндаа алтан харгана хавчуулдаг нь Лхам бурханы хөлөгөн ирэх лууст унд, зоог бэлтгэж буй хэрэг юм». Энэ жэшээ минии дээрэ хэлэһэниие гэршэлнэ бэшэ гү?

А л т а н х а р г а н а мартагдаагүй, монголшуудай оюун ухаанда, зоний зүрхэ сэдхэлдэ байһанаа шэнээр нэргэбэ гээшэл даа!

Энэ сэмүүн хүлгөөтэй сагта

уг гарбалаа, түүхэ, ёһо заншалаа алдангүй, глобализациин «тогоон» соо булта болбосоржо, «замбуулинхид» (земляне) болоһонгүй үлэхэ гээшэ арад бүхэнэй, тэрэ тоодо бүгэдэ монголшуудай гол уялга болоно гэжэ ханамаар.

«Алтарганын» наадан монголшуудай хууһан нютаг, голнуудта нэлгэн боложо байхадаа, ехэл гүнзэги удхатай, бүхы арадаймнай саашаа хүгжэхэдэнь аргагүй ехэ хайн нүлөөтэй гэжэ гэршэлмээр».

Һайнта даа, хүндэтэ Бимба Батуевич! Танынгаа хурса удхатай, хургаалтай бэшэгүүдтэ ходоодо баярлажа байдагди. Редакциин ажалшаддай зүгһөө Тандаа бэеын элүүр энхые, энэ дэлхэйн хайн хайханиие хүсэнбди.

Туяна САМБЯЛОВА
бэлдэбэ.

Түрэл нютагаа түрээгшэд

ДУРАТАЙ АЖАЛ

Ажал гэшэ зарим хүндэ жаргал асардаг. Иимэ зондо гансал ажалдай салин хүлһэн хэрэгтэй бэшэ, харин ажалайнь дүн шухала байдаг гэжэ Далай лама хэлэһэн байдаг. Жалсан Лубсандашиев эгээл иимэ хүн гэхэдэ, алдуугүй.

Жалсан Банзаранович Могайтын районой Ага-Хангил нютагта түрөөд, хара багаһаа фото-зурагаар һонирхожо эхилээ. Тэрэ үеын үхибүүдтэ бүхы һонирхохо юмэн фотоаппарат байгаа бшуу. «Смена», «Зорька», «ФЭД» гэхэн фотоаппаратуудаар үетэнэйнгөө дүрье буулгажа үзөөгүй хүн тэрэ үеын хүбүүд соо үгы ёһотой. Харин Жалсан хүбүүхэнэй буулгаһан зурагууд бултанһаа юундэб даа ондоохон, шанар һайтай байхыень нютагид тэмдэглэдэг бэлэй. Дунда хургуулийн һүүлээр Улаан-Удын соёлой институтдай кино-фото операторай факультетдэ нуража эхилээ. Эгээл энэ үедэ «Зенит» гэхэн фотоаппарат абань абажа үгэһэн юм. Дээдэ мэргэжэлтэй болоод, Хэжэнгэ нютаг эльгээгдэ-

жэ, соёлой таһагай методистаар ажаллаһан байна. Жалсан Банзаранович «Лотос» ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ хожомын, «Байгал» гэхэн театрай директор болоһон Дандар Бадлуевтай суг хамта Хэжэнгэдэ ажаллажа байхадаа, дуу дуулажа, агитбригадада хабаададаг байгаа. Үшөө хургуулийн ябахандаа, элдэб конкурснуудта хабаадаһан юм. Ага нютагаа бусажа, Бүгэдэ буряадай үндэһэн хэблэл «Толон» газетэдэ фото-корреспондентээр 12 жэлэй туршада ажаллана.

Эндэ хүдэлһэн сагтаа уран зурагуудай выставкэнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадаа. «Алтаргана» гэхэн уласхоорондын бүгэдэ буряадай фестивалда хабаадажа, фото-зурагуудаараа хүрэл медальда хүртэһэн юм. Мүн тиихэдэ Буряад орондо үнгэргэгдэһэн «Нангин Байгал дээрэ бүргэдэй хатар» гэхэн барилдаанай фестивалда хабаадаад, «Агшан зуур» гэхэн зурагын түрүүлээ. Ж.Б.Лубсандашиев дүрэ зураг буулгахын хажуугаар һонин толилогнуудые бэшэдэг болоһон.

Шэтэ хотодо 2011 ондо үнгэргэгдэһэн Сибириин Эрхэтэдэй форумой, «Алханын Ехэ шан» барилдаанай хэмжээнүүдэй дүрэ зурагай конкурснуудта шангай болон түрүүшын нуурида гараһан байна. «Алтаргана-2012» уласхоорондын фестивалиин «Мир, в котором мы живём» фотоконкурсдо Гүрэнэй Дүүмын депутата К. Ильковскиин тусхай шанда хүртөө һэн.

Бүгэдэ буряадай үндэһэн хэблэлдэ ажалладаг Россиин Журналистнуудай холбоной гэшүүн Жалсан Банзаранович Лубсандашиевта «Забайкалин хизаарай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн нэрэ зэргэ олгуулагданхай.

ТҮРҮҮ ХҮБҮҮДЭЙ НЭГЭН

Түрэнэн нютагһаа гаража, Росси гүрэнэй элдэб хото городуудта дээдэ мэргэжэлнүүдтэ нураад, захиргаанай зууршалгаар хари газарнуудта эльгээгдэн, эрхим ажаллажа байһан хэды олон Буряад нютагаймнай хүбүүд, басагад бииб даа. Ород үндэр яһатанай дунда өөрынгөө буряад шарайгаа алдаагүй, улам нэрэ түрээ, түрэнэн нютагаа суурхуулжа ябаһан, эгээл иимэ зоний нэгэн Дугаров Баир Юндунович болоно.

Суутай, солотой, сэлгээ хайхан Согто-Хангил нютагай дунда хургуулида 70-аад онуудай эхээр Баир Дугаровһаа хүбэлгэн бэрхэ хүбүүн байгаагүй шахуу. Эхин шатын классһаа 10-дахи хүрэтэрөө ганса «5» гэхэн сэгнэлтэ дээрэ нураа. Илангаяа тоо бодолгодо, физикэдэ абьяастай байһан юм. Тэрэ үедэ эрдэм нуруулсал гүрэнэй, Коммунист партиин талаар ехэ шанга харюусалга доро байһан, эрхим нурагшадта алтан медаль даб гээд үгэдэггүй байгаа. Тиимэһээ Баир хүбүүнэй аттестат үнэмшэлгэдэ ори гансахан 4 табигдаһан юм. Гэбэшье, энэнь Баирай Эрхүүгэй гүрэнэй университетдэ ороходонь, ямаршые хаалта хээгүй гэжэ үетэн нүхэдэнь хэлээ бэлэй.

Баир Юндунович университетдэ дүүргээд, инженер-программист боложо, тэрэ үедэ эгээл ажал хэрэгээрээ алдаршаһан, шэнэ баригдажа байһан залуу Братск хото эльгээгдэһэн юм. Эрхүүгэй областиин хойто хүйтэн талада оршодог Братскын ГЭС-тэ эрхим хүдэлжэ, энэ город холо ойрогүй ехэ суутай, олон зон тишэ зөөжэ ердэг байһан. Тиихэдэ Баир Юндунович ойрохон зуура хургуулида багшалаад, алюминийн заводто болон түмэр харгын Вихоревкэ хотын һалбариде ахалагша инженерээр ажаллаа. 2001 онһоо Зүүн Сибириин түмэр харгын Улаан-Удын һалбарин мэдээсэлэй тоололгын таһагай даргаар ажаллана.

Оройдоол арбан долоотойхон наһандаа түрэл нютагһаа гаража ошоһон Баир Юндунович жэнхэни хайхан буряад хэлээ, ёһо заншалаа ходоол сахиха ябадаг гээшэ. 30 гаран жэлэй туршада түрэл Буряад нютагһаа холо ябаһан хүн бүхэли наһандаа

буруугайнгаа бэлшээринээ гараагүй зарим буряадуудһаа дээрээр угсаатанайнгаа уг унги мэдээдэги гайхалтай.

Баир Юндунович Цыбжит Сампиловна нүхэртээ Братск хотодо дача барижа, шэрүүхэн уларилда ургахагүй гэжэ ханамаар элдэб жэмэстэ мододые, гоё хайхан сэсэгүүдые болон огородой эдээ ургуулдаг байһан. Мүнөө хоёр хүүгэдэнь томо боложо, абынгаа харгыгаар инженернүүд болонхой, хубингаа харгыда Эрхүү хотодо түбхинэнхэй. Тиимэһээ Дугаровтанай гэр бүлын бүхы сэдхэлынь Эрхүү тээшээ, хүбүүн бэри, хурьгэ басагандаа байбашье, хайрата эжыгээ, түрэл гаралаа, түрэнэн хайхан Ага нютагаа эжлүүдгүй эрьен ердэг заншалтай.

Цырегма САМПИЛОВА.

Понедельник, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'МОДНЫЙ ПРИГОВОР', 'СЕРДЦЕ МАРИИ', 'ФАЗЕНДА', 'ДРУГИЕ НОВОСТИ', 'ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ', 'ЖЖХ', 'ХОЧУ ЗНАТЬ', 'МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ', 'ДВЕ ЖИЗНИ АНДРЕЯ КОНЧАЛОВСКОГО', 'ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ', 'СУБТИТРАМИ', 'МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ', 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!', 'ПУСТЬ ГОВОРЯТ', 'ВРЕМЯ', 'ЧИСТАЯ ПРОБА', 'СУДЬБА НА ВЫБОР', 'ИДЕАЛЬНЫЙ ПОБЕГ', 'ТЕЛО ДЖЕННИФЕР', 'ОСТОРОЖНО, НАГИБЕВ!'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'С НОВЫМ ДОМОМ!', 'САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ', 'АРХЕТИП. НЕВРОЗ', 'ЛИБИДО', 'ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ', 'ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ', 'ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ', 'ЕФРОСИНЯ', 'ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КРОВИНУШКА', 'ДЕТЕКТИВНОЕ АГЕНТСТВО', 'ИВАН-ДА-МАРЬЯ', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'ЦВЕТ ЧЕРЕМУХИ', 'ГОРОДОК', 'ВЕСТИ+', 'ВОЙНА И МИР'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'ДВА КАПИТАНА', 'ПАНАМА. ПЯТЬСОТ ЛЕТ УДАЧНЫХ СДЕЛОК', 'ПОЛИГЛОТ', 'ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!', 'ТЫ БУДЕШЬ ПЕТЬ!', 'КОЛОКОЛЬНАЯ ПРОФЕССИЯ', 'ИСТОРИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА', 'ОЛЕГ БАСИЛАШВИЛИ. ПОСЛЕСЛОВИЕ К СЫГРАННОМУ СПЕКТАКЛЮ «РИМСКИЕ РАССКАЗЫ»', 'ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ, МИСТЕР МАРШАЛЛ!', 'ТОМАС КУК', 'КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ. КИТАЙ', 'ЛЕНИНГРАДСКОЕ ДЕЛО', 'АТЛАНТЫ. В ПОИСКАХ ИСТИНЫ', 'СОЛО ДЛЯ ОДИНОКИХ СОВ. ЭНТони БЛАНТ', 'ТАЙНЫ ВСЕЛЕННОЙ - ПРОСТО О СЛОЖНОМ', 'АРХЕТИП. НЕВРОЗ. ЛИБИДО', 'И ДРУГИЕ НИКОЛАЙ ФОРЕТТЕР', 'ПАРТИТУРЫ НЕ ГОРЯТ', 'ВЕРШИНЫ «ГОЛУБОЙ ЛАГУНЫ»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ', 'СМЕШАРИКИ', 'АРИГ УСЕ', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ. ПОГОДА Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЛОККИ ЛЕОНАРДА»', 'БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ. ПОГОДА «V-ВИЗИТЕРЫ»', 'ВЫ МЕНЯ ПОЛЮБИТЕ', 'БЕН10: ИНОПЛАНЕТНАЯ СВЕРХСИЛА', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. «МИРОВЫЕ НОВОСТИ»', 'ПИНГВИНЫ ИЗ «МАДАГАСКАРА» Т/С «УНИВЕР», 'БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ. ПОГОДА «ДОМ-2. LIVE», 'АНАЛИЗИРУЙ ЭТО', 'СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ', 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС. ПОГОДА «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»', 'ИНТЕРНЫ', 'ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-2', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»', 'ПОЛЯРНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ЗУРХАЙ', 'ВКУСНО', 'ПРО-ОБЗОР', 'УТУМАТА', 'НАСТОЯЩИЙ СТРАХ', 'ЗУРХАЙ', 'ПРО-ОБЗОР. «ЗУРХАЙ»', 'ВАШЕ ПРАВО', 'М/Ф', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ВОЛШЕБНИК ИЗУМРУДНОГО ГОРОДА', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЛОККИ ЛЕОНАРДА»', 'V-ВИЗИТЕРЫ', 'ЗАРАБОТАТЬ ЛЕГКО', 'БЕН10: ИНОПЛАНЕТНАЯ СВЕРХСИЛА', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. «МИРОВЫЕ НОВОСТИ»', 'ПИНГВИНЫ ИЗ «МАДАГАСКАРА» Т/С «УНИВЕР», 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', 'ДОМ-2. LIVE', 'БЭТМЕН', 'СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» Т/С «ИНТЕРНЫ», 'ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-2', 'КОМЕДИ КЛАБ ЛУЧШЕЕ «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', 'ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЗУРХАЙ', 'ВКУСНО', 'ПРО-ОБЗОР', 'УТУМАТА', 'НАСТОЯЩИЙ СТРАХ', 'ЗУРХАЙ', 'ПРО-ОБЗОР. «ЗУРХАЙ»', 'ВАШЕ ПРАВО', 'М/Ф', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ВОЛШЕБНИК ИЗУМРУДНОГО ГОРОДА', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЛОККИ ЛЕОНАРДА»', 'V-ВИЗИТЕРЫ', 'ЗАРАБОТАТЬ ЛЕГКО', 'БЕН10: ИНОПЛАНЕТНАЯ СВЕРХСИЛА', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. «МИРОВЫЕ НОВОСТИ»', 'ПИНГВИНЫ ИЗ «МАДАГАСКАРА» Т/С «УНИВЕР», 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', 'ДОМ-2. LIVE', 'БЭТМЕН', 'СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» Т/С «ИНТЕРНЫ», 'ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-2', 'КОМЕДИ КЛАБ ЛУЧШЕЕ «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', 'ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ДНЯ', 'ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ', 'ЗУРХАЙ', 'РОДОСЛОВНАЯ ИИСУСА', 'АБИТУРИЕНТ', 'ВЕЧНЫЙ ЗОВ', 'КОМАНДА-МЕЧТА', 'ПЕШКОМ В ИСТОРИЮ', 'ЗУРХАЙ', 'ЗАПОМНИТЕ, МЕНЯ ЗОВУТ РОГОЗИН', 'ЗУРХАЙ', 'ОРУЖИЕ XX ВЕКА', 'МОСКВА МУЗЕЙНАЯ', 'ЗУРХАЙ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'ЗУРХАЙ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'ПРИСЯЖНЫЙ ПОВЕРЕННЫЙ', 'ЗУРХАЙ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ', 'НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ', 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ', 'ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ', 'ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ 19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»', 'ДОЗНАВАТЕЛЬ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ»', 'ЗУРХАЙ', 'СТРОГО НА ЮГ', 'АБИТУРИЕНТ', 'ВЕЧНЫЙ ЗОВ', 'КОМАНДА-МЕЧТА', 'МОСКВА МУЗЕЙНАЯ', 'БЕРМУДСКИЙ ТРЕУГОЛЬНИК ПОД ВОДОЙ', 'ЗУРХАЙ', 'ПАРТИЗАНЫ ПРОТИВ ВЕРМАХТА', 'МОСКВА МУЗЕЙНАЯ', 'ЗУРХАЙ', 'ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ', 'ЗУРХАЙ', 'ЗАЧАРОВАННЫЕ', 'ЗУРХАЙ', 'ПРИСЯЖНЫЙ ПОВЕРЕННЫЙ', 'ЗУРХАЙ', 'ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ', 'НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ', 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ', 'ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ', 'ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ 19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»', 'ДОЗНАВАТЕЛЬ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ»', 'КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ', 'ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ', 'ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ 19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»', 'ДОЗНАВАТЕЛЬ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ»', 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ', 'ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ', 'ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ 19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»', 'ДОЗНАВАТЕЛЬ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ»', 'КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!', 'В ЗОНЕ ОСОБОГО РИСКА', 'СКОРАЯ ПОМОЩЬ', 'ЧАС ВОЛКОВА', 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ', 'ПАПИНЫ ДОЧКИ', 'ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?', 'СВЕТОФОР', 'МОЛОДОЖЕНЫ', 'МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ Т/С «КАРАМЕЛЬ»', 'БЕЗ ВИНЬ ВИНОВАТАЯ', 'КАДРОВ', 'ПЕРЕЖИТЬ РОЖДЕСТВО', 'ГАЛИЛЕО', 'ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ', 'ВОРОНИНЫ', 'ПОЦЕЛУЙ ДРАКОНА', 'РОДИТЕЛИ', 'ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ', 'УТРО НА 5', 'НОЧНЫЕ ЗВЕРИ ГАЛАГО', 'ПУЛЯ-ДУРА. АГЕНТ И СОКРОВИЩЕ НАЦИИ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ЧЕЛОВЕК-АМФИБИЯ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'СЛЕД', 'МОМЕНТ ИСТИНЫ', 'ДЕТИ ПОНЕДЕЛЬНИКА', 'СТАВКА БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЖИЗНЬ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО НА 5', 'НОЧНЫЕ ЗВЕРИ ГАЛАГО', 'ПУЛЯ-ДУРА. АГЕНТ И СОКРОВИЩЕ НАЦИИ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ЧЕЛОВЕК-АМФИБИЯ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'СЛЕД', 'МОМЕНТ ИСТИНЫ', 'ДЕТИ ПОНЕДЕЛЬНИКА', 'СТАВКА БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЖИЗНЬ'.

Вторник, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'МОДНЫЙ ПРИГОВОР', 'СЕРДЦЕ МАРИИ', 'ФАЗЕНДА', 'ДРУГИЕ НОВОСТИ', 'ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ', 'ЖЖХ', 'ХОЧУ ЗНАТЬ', 'МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ', 'НИКОЛАЙ РАСТОРГУЕВ. ДАВАЙ ЗА ЖИЗНЬ!', 'ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ', 'СУБТИТРАМИ', 'МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ', 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!', 'ПУСТЬ ГОВОРЯТ', 'ВРЕМЯ', 'ЧИСТАЯ ПРОБА', 'СУДЬБА НА ВЫБОР', 'НА НОЧЬ ГЛЯДЯ', 'ЧЕМПИОН', 'ЖАЖДА СКОРОСТИ', 'УТРО РОССИИ', 'С НОВЫМ ДОМОМ!', 'САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ', 'АРХЕТИП. НЕВРОЗ. ЛИБИДО', 'И ДРУГИЕ... ВАСИЛИЙ ЗАЙЧИКОВ', 'СТЕЛЛА', 'ПЬЕСЫ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО П. ЧАЙКОВСКОГО', 'ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'С НОВЫМ ДОМОМ!', 'САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ', 'АРХЕТИП. НЕВРОЗ. ЛИБИДО', 'И ДРУГИЕ... ВАСИЛИЙ ЗАЙЧИКОВ', 'СТЕЛЛА', 'ПЬЕСЫ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО П. ЧАЙКОВСКОГО', 'ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДЕТЕКТИВНОЕ АГЕНТСТВО', 'ИВАН-ДА-МАРЬЯ', 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'ЦВЕТ ЧЕРЕМУХИ', 'АВГУСТ 1991. НЕГЛАВНЫЕ ГЕРОИ', 'ВЕСТИ+'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'ДВА КАПИТАНА', 'ПАНАМА. ПЯТЬСОТ ЛЕТ УДАЧНЫХ СДЕЛОК', 'ПОЛИГЛОТ', 'ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!', 'ТЫ БУДЕШЬ ПЕТЬ!', 'КОЛОКОЛЬНАЯ ПРОФЕССИЯ', 'ИСТОРИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА', 'ОЛЕГ БАСИЛАШВИЛИ. ПОСЛЕСЛОВИЕ К СЫГРАННОМУ СПЕКТАКЛЮ «МЕРТВЫЕ ДУШИ»', 'СМЕРТЬ ВЕЛОСИПЕДИСТА', 'КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ. МИР ДА ВИНЧИ', 'ЛЕНИНГРАДСКОЕ ДЕЛО', 'АТЛАНТЫ. В ПОИСКАХ ИСТИНЫ', 'СОЛО ДЛЯ ОДИНОКИХ СОВ. РАУЛЬ ВАЛЛЕНБЕРГ', 'ЧУДОВИЩЕ МЛЕЧНОГО ПУТИ', 'АРХЕТИП. НЕВРОЗ. ЛИБИДО', 'И ДРУГИЕ... ВАСИЛИЙ ЗАЙЧИКОВ', 'СТЕЛЛА', 'ПЬЕСЫ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО П. ЧАЙКОВСКОГО', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС. ПОГОДА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'ВОЛШЕБНИК ИЗУМРУДНОГО ГОРОДА', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЛОККИ ЛЕОНАРДА»', 'V-ВИЗИТЕРЫ', 'ЗАРАБОТАТЬ ЛЕГКО', 'БЕН10: ИНОПЛАНЕТНАЯ СВЕРХСИЛА', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. «МИРОВЫЕ НОВОСТИ»', 'ПИНГВИНЫ ИЗ «МАДАГАСКАРА» Т/С «УНИВЕР», 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', 'ДОМ-2. LIVE', 'БЭТМЕН', 'СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» Т/С «ИНТЕРНЫ», 'ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-2', 'КОМЕДИ КЛАБ ЛУЧШЕЕ «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', 'ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'ЗУРХАЙ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ', 'КАК СКАЗАЛ ДЖИМ', 'ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЗУРХАЙ', 'СТРОГО НА ЮГ', 'АБИТУРИЕНТ', 'ВЕЧНЫЙ ЗОВ', 'КОМАНДА-МЕЧТА', 'МОСКВА МУЗЕЙНАЯ', 'БЕРМУДСКИЙ ТРЕУГОЛЬНИК ПОД ВОДОЙ', 'ЗУРХАЙ', 'ПАРТИЗАНЫ ПРОТИВ ВЕРМАХТА', 'МОСКВА МУЗЕЙНАЯ', 'ЗУРХАЙ', 'ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ', 'ЗУРХАЙ', 'ЗАЧАРОВАННЫЕ', 'ЗУРХАЙ', 'ПРИСЯЖНЫЙ ПОВЕРЕННЫЙ', 'ЗУРХАЙ', 'ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ', 'НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ', 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ', 'ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ', 'ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ 19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»', 'ДОЗНАВАТЕЛЬ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ»', 'КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ', 'ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', 'СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ', 'СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ', 'ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ 19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА', 'ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»', 'ДОЗНАВАТЕЛЬ', 'СЕГОДНЯ. ИТОГИ', 'ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ', 'ЦЕНТР ПОМОЩИ «АНАСТАСИЯ»', 'КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!', 'В ЗОНЕ ОСОБОГО РИСКА', 'СКОРАЯ ПОМОЩЬ', 'ЧАС ВОЛКОВА', 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ', 'ПАПИНЫ ДОЧКИ', 'ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?', 'СВЕТОФОР', 'МОЛОДОЖЕНЫ', 'МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ Т/С «КАРАМЕЛЬ»', 'БЕЗ ВИНЬ ВИНОВАТАЯ', 'КАДРОВ', 'ПЕРЕЖИТЬ РОЖДЕСТВО', 'ГАЛИЛЕО', 'ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ', 'ВОРОНИНЫ', 'ПОЦЕЛУЙ ДРАКОНА', 'РОДИТЕЛИ', 'ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ', 'УТРО НА 5', 'НОЧНЫЕ ЗВЕРИ ГАЛАГО', 'ПУЛЯ-ДУРА. АГЕНТ И СОКРОВИЩЕ НАЦИИ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ЧЕЛОВЕК-АМФИБИЯ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'СЛЕД', 'МОМЕНТ ИСТИНЫ', 'ДЕТИ ПОНЕДЕЛЬНИКА', 'СТАВКА БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЖИЗНЬ'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО НА 5', 'НОЧНЫЕ ЗВЕРИ ГАЛАГО', 'ПУЛЯ-ДУРА. АГЕНТ И СОКРОВИЩЕ НАЦИИ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ЧЕЛОВЕК-АМФИБИЯ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'СЛЕД', 'МОМЕНТ ИСТИНЫ', 'ДЕТИ ПОНЕДЕЛЬНИКА', 'СТАВКА БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЖИЗНЬ'.

Среда, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'ЖИТЬ ЗДОРОВО!', 'МОДНЫЙ ПРИГОВОР', 'СЕРДЦЕ МАРИИ', 'ФАЗЕНДА', 'ДРУГИЕ НОВОСТИ', 'ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ', 'ЖЖХ', 'ХОЧУ ЗНАТЬ', 'МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ', 'ИРИНА СКОБЦЕВА. ЗНАКИ СУДЬБЫ', 'ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ', 'СУБТИТРАМИ', 'МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ', 'ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!', 'ПУСТЬ ГОВОРЯТ'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'С НОВЫМ ДОМОМ!', 'САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ', 'АРХЕТИП. НЕВРОЗ. ЛИБИДО', 'И ДРУГИЕ... ВАСИЛИЙ ЗАЙЧИКОВ', 'СТЕЛЛА', 'ПЬЕСЫ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО П. ЧАЙКОВСКОГО', 'ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА', 'ДЕТЕКТИВНОЕ АГЕНТСТВО', 'ИВАН-ДА-МАРЬЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВРЕМЯ', 'ЧИСТАЯ ПРОБА', 'СУДЬБА НА ВЫБОР', 'НА НОЧЬ ГЛЯДЯ', 'ТУРНЕ', 'ДЖЕССИ СТОУН. СМЕРТЬ В «ПАРАДАЙЗЕ»'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'С НОВЫМ ДОМОМ!', 'САМОМ ГЛАВНОМ', 'КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ', 'ВЕСТИ', 'АРХЕТИП. НЕВРОЗ. ЛИБИДО', 'И ДРУГИЕ... ВАСИЛИЙ ЗАЙЧИКОВ', 'СТЕЛЛА', 'ПЬЕСЫ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО П. ЧАЙКОВСКОГО', 'ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ', 'КРОВИНУШКА', 'ДЕТЕКТИВНОЕ АГЕНТСТВО', 'ИВАН-ДА-МАРЬЯ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ', 'ПРЯМОЙ ЭФИР', 'ЦВЕТ ЧЕРЕМУХИ', 'КАРТОННЫЕ ФОКУСЫ', 'ВЕСТИ+', 'ВОЙНА И МИР'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'ДВА КАПИТАНА', 'ПАНАМА. ПЯТЬСОТ ЛЕТ УДАЧНЫХ СДЕЛОК', 'ПОЛИГЛОТ', 'ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!', 'ЧУДОВИЩЕ МЛЕЧНОГО ПУТИ', 'ПРОРОК В СВОЕМ ОТЕЧЕСТВЕ СПЕКТАКЛЮ «МЕРТВЫЕ ДУШИ»', 'ЖИВЫЕ КАРТИНКИ. ТАМАРА ПОЛЕТИКА', 'ГЛАВНАЯ УЛИЦА', 'КОНЦЕРТ', 'КАК СОЗДАВАЛИСЬ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ИМПЕРИИ. МАЙЯ', 'ЛЕНИНГРАДСКОЕ ДЕЛО', 'АТЛАНТЫ', 'ПОИСКАХ ИСТИНЫ', 'СОЛО ДЛЯ ОДИНОКИХ СОВ. МАРИЯ БУДБЕРГ', 'ЧАРЫ ГИПОТЕЗЫ ПУАНКАРЕ', 'И ДРУГИЕ ВАСИЛИЙ ФЕДОРОВ', 'А ВОТ И ГОСТИ', 'КАМИЛЬ КОРО', 'ЩЕДРИН. СЮИТА ИЗ ОПЕРЫ «НЕ ТОЛЬКО ЛЮБОВЬ»'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. ПОГОДА М/С «ВОЛШЕБНИК ИЗУМРУДНОГО ГОРОДА»', 'НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ', 'СМЕШАРИКИ НА «АРИГ УСЕ»', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЛОККИ ЛЕОНАРДА', 'V-ВИЗИТЕРЫ', 'ЗАРАБОТАТЬ ЛЕГКО-2', 'БЕН10: ИНОПЛАНЕТНАЯ СВЕРХСИЛА', 'ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. «МИРОВЫЕ НОВОСТИ»', 'ПИНГВИНЫ ИЗ «МАДАГАСКАРА» Т/С «УНИВЕР», 'МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ', 'ДОМ-2. LIVE', 'БЭТМЕН НАВСЕГДА', 'СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ', 'МИРОВЫЕ НОВОСТИ. ПОГОДА М/Ф «ДОМИК ДЛЯ ВСЕХ» Т/С «ИНТЕРНЫ», 'ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-3', 'КОМЕДИ КЛАБ ЛУЧШЕЕ «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»', 'КРАСАВИЦА И УРОДИНА'.

2012 он – РОССИИН ТҮҮХЫН ЖЭЛ

БУРЯАДАЙ ЭРДЭМЭЙ ХҮГЖЭЛТЭ ТУХАЙ

Эрхүүгэй Вознесенскэ хүмын дэргэдэ 1725 ондо монгол хэлэнхэ оршуулагшадые бэлдэхэ хургуули Зүүн Сибирьтэ нээгдээн юм. Энэ хургуули монгол-орд эрдэмэй гуламта гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа.

Байгалай үмэнэдэхи нютагуудта түрүүшын ород хургуули 1793 ондо Верхнеудинск хотодо нээгдээн байгаа. Тэрэ арадай училищи гэжэ нэршэдэг хэн. 1806 ондо тэрэниие хоёр класстай уездын училищи болгоһон байгаа. 19-дэхи зуун жэлэй гаратар хургуулинууд гансал ехэ хотонуудта эмхидхэгдэдэг байһан гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Ород дэрээбэн болон буряад нютагуудтаар нэгэшье хургуули байгаагүй. Эхин түрүүн ород хэлэ бэшэгтэ буряад тайшаанарай болон бусад отог эсэгэнэрэй түрүүлэгшэнэрэй үхибүүд хурадаг байгаа. Буряад яһанай тайшаанар өөһэдын бэшээшэдтэй, оршуулагшадтай байһан юм. Ажахын болон захиргаанай хэрэгүүдые эрхилхын тула эрдэмтэй хүнүүдэй хэрэгтэй боложо эхилхэдэ, хото, хүдөө тосхонуудаар арадай училищинуудһаа гадна хургуулинууд нээгдэжэ эхилээ. 1804 оной шэнэ уставаар гурбан янзын эрдэм хуралсалай хургуулинууд эмхидхэн байгуулагдажа эхилээ: гимназинууд, уездын училищинууд болон приходской училищинууд.

1805 ондо Эрхүүгэй губернииин гимнази нээгдээ. Зүүн Сибирьтэ тэрэ хүн зониие гэгээрүүлгын нэгэл гуламта тэрэ үедэ байгаа. Байгалай үмэнэхи нютагуудһаа, Алас-Дурна зүгэй, Яхад Республикаын нютагуудһаа эндэ ерэжэ хурадаг байһан түүхэтэй. Түрүүшын уездын училищинууд 1808 ондо Эрхүү болон Верхнеудинск хотодо, харин 1811 ондо Троицкосавск хотодо нээгдээн байна. Эдэмнай 2 класстай хургуулинууд байгаа. 19-дэхи зуун жэлэй эхээр приходской училищинууд, хасагуудай хургуулинууд, ород ороной зүүн хизаарай яһатанай болон хубийн хургуулинууд нээгдээн юм. Ангар шадарай нютагуудһаа эхилээд, Камчатка хүрэтэр 25 училищинууд тэрэ үеэр тоологдодог байгаа. Эдэ хургуулинуудта 862 хүн хурадаг байгаа. 1808 ондо Верхнеудинск хотодо нэгэ доро уездын болон приходской училищи нээгдээ.

Харин 1811 ондо Троицкосавск хотодо уездын болон приходской училищи баһал байгаа. 1813 ондо эндэ Монгол орониие шэнжэлдэг байһан эрдэмтэ А.В.Игумнов ород-монгол хургуули эмхидхэн байгуулаа. Энэ хубийн хургуулида табан буряад, дүрбэн ород хурадаг байгаа. Бусад предмедүүдһээ гадна тэдэниие монгол хэлэндэ хургадаг байһан юм.

1833 ондо Хяагтада сэрэгэй ород-монгол хургуули нээгдэжэ, эндэ ород, буряад хасагуудай үхибүүд хурадаг байгаа. Младша командна бүридэлэй оршуулагшадые, бэшээшэдые энэ хургуулида хургадаг байгаа. Энэ хургуули дүүргэһэн Аюша Дашицыренов, Алексей Корнилов приходской хургуулинуудта багшалһан бай-

на. Энэ хургуулида есаул Николай Бадмаев, ахалагша урядник Сосор Гурьев заадаг байгаа. Тиихэдэ энэ хургуули Доржо Банзаров дүүргэһэн түүхэтэй. Хяагтын ород-монгол хургуули буряад яһанай хурагшадтаар эгээл олон эрдэмэй гуламта байгаа. 1844 ондо тэрэниие 50 буряад хүбүүд дүүргэһэн намтартай.

1851 ондо буряад хасаг полкнүүдые шэнэдхэн эмхидхэхэдэнь, энэ хургуули Селенгинск хото нүүгдэһэн байна. Тэрэ Забайкалийн хасаг сэрэгэй мэдэлдэ орожо, 1872 он болотор байгаа.

Энэ үедэ Селенгинск хотодо приходской училищи байһан юм. Тиихэдэ 1844 ондо Баргажанда баһал приходской училищи нээгдэһэн түүхэтэй. Түрүүшын Балаганска буряад училищи 1804 ондо, харин 1805 ондо Хориин Степной конторын дэргэдэ Онинско буряад училищи эмхидхэн байгуулагдаа. Энэ хоёр училищи хүдөө нютагта нээгдэһэн түрүүшын эрдэмэй гуламтанууд болоно. Тэрэнэй удаа Түнхэнэй (1816 он), Сэлэнгын (1818 он), Алайрай (1830 он), Агын (1842 он) болон Баргажанай (1844 он) училищинууд нээгдээ. Гүрэнэй талаһаа тэдхэмжэ багатай хүдөөгэй хургуулинууд тэрэ үеэр нээгдэхэ, хаагдахань тоогүй байгаа. 19-дэхи зуун жэлэй 60-аад онуудаар Балаганска эхэнэрнүүдэй ганса хурадаг түрүүшын буряад хургуули нээгдэжэ, Маринска гэжэ нэрлэгдэһэн байгаа. 1818 ондо Урульгинска Степной Дүүмын дэргэдэ нээгдэһэн приходской училищи хадаа звенкнүүдэй хурадаг түрүүшын хургуули байһан байна. Эндэ 12 хүбүүд хурадаг байгаа.

Эдэ бүхы училищинуудые баяд ноёд тэдхэдэг байһан юм. Жэшээлхэдэ, Балаганска училищи шуулингэ Малакшинов, Алайрай – тайшаа Павел Баторов, Баргажанай – тайшаа Сахар Хамнаев, Хориин – Тарба Жигжитов гэгшэд тэдхэдэг байгаа. Тэдэ эдэ хургуулинуудта ехэ туһаламжа үзүүлдэг байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тэрэ сагта номууд ехэ хомор байгаа хааб даа. Хориин Степной конторын мэдэлэй Онинско училищида байһан номой санда хуралсалай пособинуудһаа гадна ондоо нэрэтэй оройдоол 14 номууд тоологдодог байгаа. Тэрэ үедэ энэ училищида һайн хурадаг байһан Эрдэни Хоншеев, Цыдып Бадмаев гэгшэд профессор О.М.Ковалевскийн "Монгол хрестоматиин" нэгэдэхи ба хоёрдохи хубинуудаар шагнагдаһан байдаг.

Шэнэ хургуулинуудай нээгдэхэ арга боломжын үгы дээрэһэнь, эдэ жэлнүүдтэ хубийн хуралсалда тон ехэ анхарал хандуулдаг байгаа. 1899 ондо Верхоленскэ округто хубийн 40 хургуули нээгдэжэ, 235 хүн эрдэм шудалдаг байһан байна.

Триумфальна арка

Старцевай гэр. Селенгинск хото. Мүнөө декабристнуудай музей

Троицкосавск хото. Хотын училищи

Түрүүшын бүлэг багшанар: Ф.Н. Нетелин, М.Н. Хангалов, К.К. Богданов, И.Н. Хадагаев

Нүхэдэй буряад училищиин багша П.Ф.Петелинэй гэршэлһээр, хубийн хургуулинууд болон хубийн хуралсал тосхон бүхэндэ үнгэргэгдэдэг байгаа.

Илангаяа хори буряадуудай дунда хубийн хуралсал ехэ

хүгжэһэн байна. 19-дэхи зуун жэлэй ерээд онуудаар хори буряадуудай байһан бүхы нютагуудта хубийн хуралсал ехэ дэлгэрээ. Тэрэ үеэр түрэлхид ябаган багшад үхибүүдээ хургадаг байгаа. Ябаган багша

нэгэ гэрһээ нүгөө гэртэ дамжан, айлай үхибүүдые эрдэмдэ хургадаг байһан байна.

Зарим хубийн хургуулинууд гүрэнэй училищинуудые һажаажэ, тусхай байшанда хуралсал эмхидхэдэг байгаа. Жэшээлхэдэ, Сэлэнгын округто нээгдэһэн хубийн хургуули иимэ байгаа. Тэрэниие шадалтай буряад Лумбунов эмхидхэһэн түүхэтэй. Буряад орондо 19-20-дохи зуун жэлнүүдэй бэлшэр дээрэ эрдэм хуралсал дэлгэрүүлгэдэ хубийн хургуулинууд ехэ үүргэ дүүргэһэн гэжэ түүхын данса бэшэгүүд элишэлнэ.

Иимэ хургуулинуудһаа гадна дасанда үхибүүдые хургадаг заншал өөрын онсо илгаатай байгаа. Түрүүшын шатада хургуули дүүргэһэн хубарагууд гэр бүлэнүүдтэй бусаха эрхэтэй байгаа. хуралсалай хоёрдохи шатадань үзэхэ номуудын олон болодог байгаа. Тиихэдэ буддын шажанай гүн ухаанай номуудые тэдэ шуудалдаг хэн. Тэрэнэй удаа бэлигтэй бэрхэ залуу ламанар Түбэд болон Энэдхэг ороной Буддын шажанай дээдэ хургуулинуудта хуралсалаа үргэлжэлүүлжэ, ехэ эрдэмтэй болодог байгаа.

19-дэхи зуун жэлэй хоёрдохи хахадта миссионернүүдэй хургуули Посольскийн хүмын дэргэдэ нээгдээ. Энэмнай 1862 он болоно. Тэдэнэй үзэдэг предмедүүдэй дунда монгол хэлэн ородог байгаа. Энэ хургуулида монгол хэлэнэй багшаар Верхнеудинскийн уездын училищи дүүргэһэн Роман Цыремпилов болон Иван Чагдуров гэгшэд хүдэлөө. 1874 ондо Байгалай үмэнэхи нютагта иимэ найман хургуули нээгдэһэн байгаа. Тэрэ үеэр 114 үхибүүд эдэ хургуулинуудта эрдэм ном шуудалдаг байгаа.

1900 оной эхээр Байгалай үмэнэхи нютагуудта эрдэмэй гуламтанууд олон боложо эхилээ. Жэшээлхэдэ, 1914 ондо Верхнеудинск хотодо элдэб янзын хуралсалай эмхи зургаанууд нээгдэнхэй байгаа. Тоолобол, эхэнэрнүүдэй гимнази, дүрбэн жэлэй училищи, тиихэдэ найман хотын, найман церковно-приходской болон нэгэ түмэр замай училищи хүдэлдэг байгаа.

19-20-дохи зуун жэлнүүдэй бэлшэр дээрэ эрдэмтэй буряад зоной тоо үсөөн байгаа. 1897 оной тоо бүридхэлэй дүнгүүдээр буряад зоной 7,2, звенкнүүдэй – 3-4 процентнь эрдэмтэй гэжэ тоологдоо. 1916 ондо Эрхүүгэй губернииин болон Забайкалийн областиин дунда юрэнхы эрдэмэй хургуулинуудта оройдоол 125 буряад хурадаг байгаа. Харин Россиин дээдэ эрдэмэй хургуулинуудта шадалтай бараг гэр бүлэнүүдһээ дунда зэргээр 20-30 хүн хурадаг байһан гэжэ тоо абтанхай. 19-дэхи зуун жэлэй түрүүшын хахадта университет дүүргэһэн нэгэл буряад хүн байгаа. Энэмнай хэн бэ гэхэдэ, бултанай мэдэһээр, түрүүшын буряад эрдэмтэ Доржо Банзаров болоно.

Эльвира ДАМБАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

НАРАНАЙ БАГШЫН ДУРАСХААЛДА СУБАРГА БҮТЭЭГДЭБЭ

Ажал хэрэгүүдэд арад зонойнгоо аша туhada зорюулхан хүнүүд хэтын хэтэд мүнхэрдэг гэж мэдээжэ. Сэлэнгын аймагай Юрөө нютагай Наран хууринда үнгэрхэн зуун жэлдэ Даша гэжэ одоо иимэ хүн ажаһууһан гэдэг. Тэрэ хүдөө лама байһаншье наа, арадайнгаа дунда тон

хүндэтэйдэ тоологдожо, Наранай багша, Наранай лама гэжэ суурхаа. Уншагшаднай шэди ехэтэй энэ хүн тухай мэдээ ёһотой: Наранай багша тухай олон номууд, статьянууд бэшгэдэнхэй. Харин мүнөө тоонто нютагтань мүнхэ дурасхаалдань зорюулагдаһан "Жанчуб Чоддэн" гэгэн субарга бодхоогдоо.

Түүхын хуудаһа ирабал, Наран хууринда XIX зуун жэлдэ Шүхэйтэн гэжэ айл ажаһууһан юм. Энэ айлай дүрбэн хүбүүд булта ехэ эрдэмтэй, хүзэгшэ байһан гэдэг. Ехэ хүбүүниинь Чултум Юрөө дасанда хүдэлдэг хэн. Хоёрдохи хүбүүн Шагжа ехэ лама болоһон. Тэрэ 8-тай байхандаа, эхэ эсэгтээ Монгол мүргэхэеэ ошоод, Богдо гэгээнэй дурадхалаар Гомон дасанда хорёодтой болотороо нуража гараад, Юрөөгийнгөө болон Тамчын дасангуудта хубарагаар, удаань 10 жэлэй туршада Гэгээтын дасанай, 15 жэлэй хугасаада Юрөөгэй дасанай шэрээтээр хууһан. 1906 ондо хүзэгшэдэй тусхай делегациин бүридэлдэ Россиин хаанда морилһон, тиихэдэ 1913 ондо Монголоой Хутахта Джебцун Дамбые амаршалхаяа ошолсоһон габыятай. Гурбадахи хүбүүниинь Тамчын дасанда нуража, лама болоо.

Зүгөөр сүлэлгэдэ эльгээгдээд, амиды мэндэ бусаагүй. Шүхэйтэнэй дүрбэдэхи хүбүүн Даша 1859 ондо түрэнэн. Тэрэ баһаһаа хойшо лама болохоёо хүсэдэг бэлэй. Теэд айлай одхон хүбүүн уг залгаха уялгатай, лама болохо эрхэгүй байһан гээшэ ааб даа. Гэртэхинэйнгээ хориходо, Даша 14 наһатайдаа Зэдын аймаг эгшэдэ айлшалажа ошоод, тэрэнэйнгээ туһаламжаар Монгол гараһан гэдэг. Монголд хоёр жэлэй туршада баян айлайда ажаллаад, лама болохо хүсэлөө мэдүүлхэдэнь, тэрэ айлын тэмээ, харгын хүнэһэ, хубсаһа үгэжэ, хүбүүе Түбэд эльгээгээ юм. Тиигэжэ Даша 17 наһатайдаа һаса хүрэжэ, хорин жэлэй туршада ехэ ламанарай хүтэлбэри доро буддын шажанай хургаалнууды үзэжэ, шойжоншо лама болоод, нютагаа бусаа. Гэртээ ерэхэдэнь, ахань эхэ эсэгын-

гээ гуламтые нэргээхэ, гэр бүлэ байгуулха ёһотойш гэжэ дасанда хүдэлхыень хорёо. Тиихэдэнь Даша ахынгаа захяагаар гэр бүлэ байгуулжа, хоёр басагатай, нэгэ хүбүүтэй боложо, буряад ёһо заншалаараа угаа залгуулаа: 3 зээ, 12 зээнсэр, 34 аһаансар тоологдоно. Теэд Даша наһанайнгаа зорилгоһоо арсангүй, хүдөөгэй лама боложо, нютагаархидтаа нилээд туһалһан юм. Тиимэһээ тэрэ үедэ ажаһууһан зоной үри һадаһад Наранай багшын дурасхаалые мүнхэлхэ гэжэ шиидэһэн байна. Энэ ехэ хэрэг бүтээһэн эдэбхитэдые нэрлэбэл, Юрөөгэй дасанай шэрээтэ Баатар лама; нютагай захиргаан (толгойлогшонь Александр Николаевич Цоктоев), "Иро" СПК (түрүүлэгшэнь Түмэн Дашинаевич Аюшеев); бэлигтэй дархан, уран зураашан, барилгашан Баир Дармаевич

Очиров; аха захатан Дашинаевич Цыбыкдоржиевич Аюшеев, Надежда Жамбалдоржиевна Ермова, Владимир Цыдыпович Батуев; Даши Шухэевичэй үри һадаһад Роза Жамсуевна Нимаева, Дамба Чагдуров, Рэгзедма Чагдулова, Рудольф Табхаров, Доржо Цыбыкдоржиев, Доржо Аюшеев болон бусад.

Августын 5-да Наран хууринда олон зоной хабаадалгатайгаар энэ "Жанчуб Чоддэн" субаргын арамнай болоһон байна. Россиин Буддын шажанай Заншалта Сангын түрүүлэгшэ Бандидо Хамба лама Дамба Аюшеев энэ һайхан хэрэгые бүри мүнэн дэмжэжэ, субаргын арамнайда Ивалгын дасанай Жуд дуганай шэрээтэ Байн ламые, энэ дуганай унзад Цырен-Доржо ламые эльгээгээ. Юрөөгэй дасанай шэрээтэ Баатар лама, Бунчин лама болон хубарагуудһаа гадна Зэдын аймагай Атагын дасанай шэрээтэ Жаргал лама, Үшөөтэйн дасанай шэрээтэ Баяр лама, Гэгээтын дасанай унзад лама Баясхалан болон Цыден лама, мүн Захаамнай аймагай Бултумуур дасанай шэрээтэ Баяр лама хабаадаа.

Арамнай үнгэргэгдэһэн хойно нютагай соёлой байшангай эмхидхэн гоё һайхан концерт дурадхагдаа. Арадай дуунай "Гуламта" ансамбль, Ринчин Тубаев, Очировтанай гэр бүлэ, республикын мэдээжэ дуушан Батсүх Цырен басагантаяа болон бусад сугларһан зоной шэхэ хужарлуулаа.

Удаань буряад ёһо заншалаар эрын гурбан наадан эмхидхэгдэһэн байна. Шангай хуури эзэлһэн хүнүүд медальнуудта, һайн мүнгэн шангуудта хүртөө, зүгөөр хүүгэдэй илааилаашыегүй һаань, бултандань урмашуулгын бэлэгүүд барюулагдаа гэжэ тэмдэглэмээр.

Мори урилдаанда Валерий Будажаповай Буян гэжэ нэрэ-

тэй морин Амгалан хүбүүнэй эмээл доро түрүүлжэ ерээ. Шангын - хонин. нур харбалгын дүнгүүд: эршүүлэй дунда илагша – Велингтон Иринцеве, эхэнэрнүүдэй – Оюна Очирова, залуушуулай – Сергей Дашиев, хүүгэдэй – Еши-Даши Бадмаев, түрүүшынхией нур харбаһан зоной дунда – Эржена Очирова. Абсолютна чемпион болоһон Сергей Табхаровта хоёр хонин бэлэглэгдээ. Барилдааша хүбүүд сооһоо өөр өөрынгөө шэгнүүртэ Даба Шараров, Алексей Ванчиков, Эрдэм Табаев гэгшэд илажа, хурьган шанда хүртөө. Абсолютна чемпион Эрдэм Табаев хонитой болоо. Эршүүлэй дунда Стас Жигмытов болон Түмэн Цыдыпов гэгшэд шалгараа. Абсолютна чемпион Түмэн Цыдыповтэ буруун барюулагдаа. Тэрэ энэ шангаа дасанай барилгада дамжуулжа үгэһэн байна.

Наранай багшын зээ Роза Жамсуевна Нимаева нютагаархидтаа баярай үгэ хэлэхэдэ, иигэжэ тэмдэглэһэн байна: "Субаргадманай Бурхан багшын номуудһаа гадна Хамба лама Этигэловэй орхимжо, Далай ламын зангянууд болон үрил оронхой. Гурбан эрдэнидээ – Бурхан багшадаа, ном судартань, ламанарта – этигэн мүргэжэ ябая".

Энэ субарга мүнөөшье ажаһуугшадаа, ерээдүйншье үеынхидые харалсажа, ухаан бодолыень арюудхажа, ажал хэрэгүүдтэнь туһалжа, хүн зондо сагаан һайхан сэдхэл сэдхэжэ, Бурхан багшын хургаалаар ажаһууха зам заажа үгэхэ гэжэ нютагаархид найдана. Иимэ нангин хэрэг бүтээһэн юрөөгөөрхидэ аза талаан, амжалтатай ажал, элүүр энхэ, эбтэй эетэй, урагшатай ульгам харгы хүсэе. Ум мани бадмэ хум!

Д.ЦЫБИКДОРЖИЕВА.

нур харбалгаар абсолютна чемпион С.Табхаров

«Гуламта» ансамбль һайхан дуунуудаа бэлэглээ

БУРЯАД ОРОН ҮБЭР-МОНГОЛОЙ АЙЛШАДАЙ НЮДӨӨР

Авторай фото

Айзам Баян-Жаргал хоёр

Эдэ үдэрнүүдтэ Буряад ороноор Үбэр Монголхоо бууһан айлшад аяншалжа байна: дүрбэд угай эрдэмтэн Айзам, тийхэдэ гэрэл зураг буулгагша (фотограф), уран бэшэгшэ (каллиграфист) хүнид угай Баян-Жаргал. Тэдэ хоёр арбаад жэлэй туршада монгол туургата арадуудай ажаһуудаг газарнуудаар - Хитад, Монгол гүрэнүүдээр – ябажа шэнжэлээд, энэ удаа Росси гүрэн ерээжэ, нэн түрүүн Хальмаг Республика ошоо, мүнөө Буряад орон ерээ, түгэхэлдөө Тыва Республика хүрэхэ юм.

“Би бүхы дэлхэйн монгол туургатанай ажамида-рал, орон нютагуудайнь байгаалин үзэмжэнүүдые харуулһан зурагуудые хаажэ, дүрбэн хэлэн дээрэ (монгол, хитад, англи, мүн хальмаг гү, али буряад) ном гаргахэ хүсэлтэйб, - гэжэ Баян-Жаргал хэлээ. – Росси гүрэн түрүүшынхиеэ ерээбэ. Буряад орон ехэ һайхан байна. Үзэхэлэн гоё байгаалитай газарнууд олон. Хүн зоонины сагаан сэдхэлтэй, соёл бол-босоролтой”.

Баян-Жаргал Улаан-Батарта, Бээжэндэ, Хүхэ Хотодо, Хальмагай ниислэлдэ фото-зурагуудайнгаа арбаад үзэхэлэн дэлгэһэн юм. Ти-хэлээрээ хүдэлмэринүүдэйн дунда гол түлээ тэмээндэ зорюулагдаһан зурагууд онсо һуури эзэлнэ гэжэ тэмдэглэ-мээр. Юуб гэбэл, табан хушуу малай тоодо ородог тэмээн мүнөө дэлхэй дээрэ тон үсөөн болонхой. Тиимэһээ монгол нүхэрнай энэ шийдхэгдээгүй асуудалда хүн зоной, засаг түрын анхарал татаха зорилго табидат. “Манай нютагта, энэ танай Улаан-Үдэ шэнги бага газарта, 30 жэлэй саана 40000 тэмээн тоологдодог байһан. Тиигэ-эд хүн зон машинаар ябадаг болоходоо, тэмээгээ хэрэгсэ-эхээ болёод, тоо толгойень үсөөлэ үсөөлэһөөр, тэрэ ехэ хүрэгһөө оройдоол 100 тэмээн үлэшэһэн юм. Мүнөө улас түрын, засаг зургаанай хамгаалжа эхилһээр, тоо толгойниинь 2000 болотор ургаа. Теэд тэмээн хүрэг хэргээхэ гээшэ тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ: энгин тэмээн хоёр жэлэй нэгэл дахин бото-голдот. Тиимэһээ гүрэн түрын дэмжэлгэ заабол хэрэгтэй”, - гэжэ Баян-Жаргал онсолон тэмдэглээ.

Манай Буряадта хэдыхэн лэ тэмээн бии, зүгөөр элин-сэг хулинсагуудайнгаа хэр угһаа хойшо манажа ябаһан

“Бүүбэй” үүлтэрэй хонидой тоо олошоруулха талаар яһала ехэ ажал ябуулагдажа байнхай, буряад үхэр мал болон адуу нэргээхэ тухай хөөрэлдөөнүүд гарадаг гэхэ-дэмни, ехэл зүбшөөгөө.

Эрдэмтэн Айзам тухай хэ-лэбэл, энэ хүн арбаад жэлэй туршада аяншалжа, мон-гол туургата арадуудай зан заншал, хубсаһа хунарайн онсо илгаа болон янзануудые шэнжэлнэ.

“Үбэр-Монголой Хэблэлэй хороон монгол угсаатанай хубсаһа хунар тухай 10 дэ-бтэр гаргана. Тэдээн соонь танай буряад болон хальмаг хубсаһан тухай мэдээсэл оруулхын тула ерээ гэшэб, - гэжэ Айзам хэлээ. – Иимэ хур-дан хүгжэлтын үедэ арадай хубсаһан мартагдашаха аю-ултай. Урданайнгаа ёһо зан-шал сахижа ябаһан наһатай зон жэлһээ жэлдэ үсөөржэл байна, харин залуушуулнай юумэ мэдэхгүй ха юм даа. Энэ талаар тус дэбтэрнүүд сэгнэшгүй байха, илангаяа ерээдүйн үеынхидтэ”.

Эрдэмтын онсолһоор, бусадта орходоо буряад хубсаһан ехэ гоё байхын хажуугаар зүүн, баруун буряа-дуудай гэжэ байгаад олон он-доо янзатай, баян шэмэглэ-тэй. Бидэниие ёһо заншалаа алдангүй, үри хүүгэдтээ ха-дагалан дамжуулна, нилээд үндэр соёл болбосоролтой гэжэ тэмдэглээ.

Зүгөөр, айлшад ай-ханамжаар, гурбан гүрэндэ – Росси, Монгол, Хитадта – таран ажаһуудаг буряадууд сооһоо Хитадай буряадууд эгээл үндэр соёлтой. “Гү-шаад онуудаар танай ара-дай эрхим түлөөлэгшэд Хи-тад руу нүүжэ ошоһон. Үзэг бэшэггүй, үгытэйшүүлтнайл нютагтаа үлөө”, - гэжэ Баян-Жаргалай хэлэхэдэ, нилээд арсалдажа, эрхимүүднай бу-та гаража ошоогүй, Эхэ орон-доо үнэн сэхэ, урбашагүй зо-

Тэмээн бүмбэгэ наадана

Үбэр-Монголой буряадууд

ниинь үлөө гэжэ ойлгуулааб. Үнэхөөрөөшье, эндэ түрөөб, эндээ наһа барахаб гээд, Буряадтаа үлэжэ, сүлэлгэдэ эльгээгдэһэн эрдэм номтой, баян хүнүүд үсөөн бэшэ. Ти-ихэдэ үшөө нэгэ асуудалаар арсалдаан гараа. Юуб гэбэл, айлшаднай Буряад Республи-кын эрдэм соёлтой хүнүүд булта Улаан-Үдэдэ сугла-ранхай, хүдөө нютагуудаар үзэг бэшэггүй, тулюур зон ажаһуудаг гэжэ ханаа. Тиин үнэн байдалыень баһал ойл-гуулжа үгэхэ баатай болооб. Мүнөө айлшаднай хүдөө аймагуудаарнай аяншалжа ябана, һанамжаяа хубилгаа ёһотой.

Баян-Жаргал Айзам хоёр монгол туургата арадуудта хабаатай аргагүй ехэ хэрэг бүтээжэ байна. Хэды жэ-лэй үнгэрхэдэ, Буряад орон тухай “хөөрэхэн” зурагууд тусхай ном болон дэбтэр соо хэблэгдэхэ.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

Үншэн ботогон угжаар эдеэлнэ

Буура энгин тэмээнүүдтээ

Буряад журналистикын ветеран Насак Цыбикдоржиевич ЦЫБИКДОРЖИЕВАЙ түрэнхөөр 90 жэлэй ойдо зорюулнабди

НАНАНАЙНЬ НАНГИН ХЭРЭГ

МУХАР-ШЭБЭРЭЙ аймагай Гархай гэжэ нютагта 1922 оной августын 15-да Сэбэк-Доржындо (Цэбүүдэйндэ) гурбадахи үринь боложо, нюдэндөө согтойхон хүбүүн түрөөд, түрэл гаралнуудаа, аба эжыгээ, хоёр эгэшэнэрээ баярлуулаа бэлэй...

Гэртэхинийн хүбүүндээ бурханай номоор Насак гэжэ нэрэ үгэжэ, тэрэмнай дороо үшөө нэгэ хүбүү дахуулаа. хүбэлгэн бэрхэ Насак хүбүүн үетэн нүхэдөөрөө үелэн, наадан үндыһөөр, 1938 ондо Сутайн долоон жэлэй нургуули түгэсхөөд, Ворошиловой нэрэмжэтэ түрэл колхоздоо тракторна бригадын үчэтчигоор хүдэлөө. Удаань Улаан Армиин сэрэгэй албанда татагдаад байтарнь, Эсэгэ ороно хамгаалгын Агууехэ дайн эжилшоо...

Оройдоол 20-той хүбүүн 1942 ондо дүлэтэ дайнай набарта бажуугдажа, дайшалхы замнай намтар эхилээ бэлэй. Тэрэ Дон гэжэ ехэ мурэнэй хажууда, Сталинградтай фронтын баруун флангдань фашистнуудтай дайралдаа. Доной, Сталинградтай, 3-дахи Украинын, Талын гэхэ мэтэ фронтнуудта хабаадажа, Сталинград, Донбасс, Ростов гэхэн хотонууды хамгаалалсаһан юм.

1943 оной зун Коммунист партиин гэшүүндэ кандидадаар һунгагдажа, 1944 оной июнь нарада Компартиин гэшүүн болоо.

Насак 1943 ондо 3-дахи Украинска фронтын дэргэдэ дайралдажа байхандаа, Донбасс хотые сүлөөлэлгэдэ ехээр шархатаад, Чертково гэжэ станицын Маньково тосхойно хажуудахи госпитальдо бээ аргалуулжа гараа. Тиин 1944 оной хабар 40-дэхи дивизиин дэргэдэ байлдаагаа үргэлжэлүүлээ. Дайшалхы замнай ута харгы Днестр мурэнһөө эхилээд, Бессараби, Румыни, Болгари, Югослави хүрэтэр зурыгаа. 1945 оной февраль нара болотор 4-дэхи стрелково, 2-дохи батальонной, 116-дахи полкын партийна бүлгэмэй партгруппоргоор, секретаряр хунгагдажа, бүхы

солдадуудай, офицернүүдэй Эхэ орондоо үнэн сэхэ байхын түлөө хүмүүжүүлгын, үзэл сурталай ажаябуулганууды үнгэргэдэг байгаа. Дайнай үедэ тэрэ оройдоол 22-23 наһатай залуу хүбүүн байгаашье наа, үхэлэй урдаһаа сэхэ харан, Эхэ ороноо хархис муухай фашистнуудһаа сүлөөлхэ гэжэ урагшаа шуумайн дайралдадаг нэн.

Нэгэхэн жэшээ дурдая... 1944 оной янгинама декабрь нарын үдэрнүүдтэ Венгриин Секешфехервар гэжэ хото шархатаханда К.Бутенбаев гэжэ полкын командирай шархатаханда, манай залуу коммунист хүбүүн Насак командирай үүргэ өөр дээрээ даажа абаа... "Минии командые шагнагты! Минии хойноһоо! Фашистнууды уй бута сохигты!" гэхэн уряа доро сэрэгшэды хойноо дахуулаад, шанга тулалдаанда фашистнууды хюдаһан юм. Энэ байлдаан тухай "На боевом посту" гэхэн газетэ соо бэшэгдэһэн байгаа.

Сталинград хотые немецүүдһээ сүлөөлжэ, Баруун-Урдахи фронтын сэрэгшэдтэй ниилэжэ, баруулжаа добтолон, Суворовкино, Морозовский, Обливский, Чертково, Калач, Комиссаровка гэхэн хуторнууды сүлөөлэлсэһэн юм.

40-дэхи дивизиин мэдэлдэ орожо, Югослави, Венгри, Румыни, Болгари гүрэнүүды фашистнуудһаа сүлөөлсөө. Тэрэ үедэ дайнай журам шанга байгаа. Энэ 40-дэхи дивизиин сэрэгшэд Донһоо Берлин хүрэтэр дайралдаа юм.

Дайнай дүүрэнхэн хойно Насак үшөө хоёр жэлэй туршада Венгридэ сэрэгэй алба хаагаа. 1947 ондол Буряад ороноо одоошье бусаа нэн. Тиин Мухар-Шэбэрэй аймагай доло-

он жэлэй Барай нургуулида багшаар хүдэлжэ байха үедөө Улаан-Үдэдэ заочно нуралсалаа үргэлжэлүүлээ. 1951 онһоо дахин сэрэгэй албанда татагдажа, үзэл сурталай талаар командирай орлогшо ябаа.

1953 ондо "Буряад-Монголой үнэн" газетэдэ оршуулагшаар хүдэлбэ. Удаадахи хоёр жэлнүүдэй үргэлжэдэ Мухар-Шэбэрэй ба Бэшүүрэй аймагуудай собкороор, 1956-57 онуудта "Буряад-Монголой комсомолец" сониндо хүдэлһэн байха.

1961 онһоо наһанайнгаа амаралтада гаратараа, Буряадай телерадиокомпанида үзэл сурталай редактораар ажаллаа. Имагтал залуушуулые хүмүүжүүлгын талаар харюусалгатай ажалай жолоо батаар адхажэ, олон янзын шагнал-

нуудта, урмашуулгануудта хүртэһэн гээшэ. Тиихэлээрээ дайшалхы замыень элирүүлһэн олон тоото орден ба медальнуудаар шагнагдаханаа гадна "Буряадай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, Ярослав Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреат болоһон юм.

Дайнай ба ажалай ветеран Насак Цыбикдоржиевич гараа хабсараад, гансал ажалаа хараад нуудаг хүнүүдэй нэгэн бэшэ байгаа. Сугтаа дайралдаһан нүхэдөө бэдэржэ, олон тоото музейнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэй харилсаа холбоо тогтоожо, ветерануудтай уулзалганууды эмхидхэдэг заншалтай байгаа.

Гадна "Буряад үнэн" сонингоо хуудаһануудта баа-

тарлиг ветеранууд, ажалша хүнүүд тухай олон статьянууды бэшэжэ толилуулаа. "Манай үеын хүн" гэхэн конкурсдо "Дүлэтэ жэлнүүдэй баатарнууд", "Илалтын 40 жэлэй ойдо" гэхэн гаршагууд доро зураглалнууд гарадаг нэн.

Наһанайн нангин хэрэг мартагдахагүй... Үри хүүгэдынь, ашанар зээнэрын, гушанарын абынгаа, үбгэн абынгаа дурасхаалы мүнхэлжэ ябадаг.

Насак Цыбикдоржиевич наһанайнгаа нүхэр Дулгаржаб Шолоновнатая сугтаа 6 үхибүүдэйгээ хүлыень дүрөөдэ, гарыень ганзагада хүргэһэн намтартай. Мүнөө амиды мэндэ байгаа наа, аяр 10 ашанар зээнэрээ, 7 гушанараа харан, баярлажа байха нэн...

Үри хүүгэдынь арад зонойгоо түлөө оролдон, амар мэндэ, хүл хүнгэн нуунад. Эгээл ехэ басаган Римма мүнөө пенсидэ гаранхай, Сультим – эмшэн, Бадма – инженер, Ирина главпочтамтда хүдэлдэг. Аба эжынгээ алтан нургаалые булта тахижа ябанад.

Дайнай, ажалай ба журналистын ажалай ветеран Насак Цыбикдоржиевич Цыбикдоржиевай 90 наһанайн ойдо зорюулжа бэшээд, нэрыень нэрлүүлһэн ашадань, бүхы үхибүүдтэнь, бэрээд, хүрьгэдтэнь, аша зээнэртэнь, гуша дүшэнэртэнь иигэжэ үрээнбэ:

**Аба эжынгээ
Арюухан замаар ябажа,
Арюун сэнхир дэлхэйн
Алтан шаргал наран доро
Дундаршагүй жаргал**

**Элэжэ,
Дуунашагүй буян үдлэжэ,
Арад зондоо туһатай,
Аша габьяатай, золтой,
Жаргалтай ябахатнай
болтогой!**

**Нина ЛЕНХОБОЕВА-
АРТУГАЕВА,
Буряадай
Уран сохёолшодой
холбооной гэшүүн.**

ТҮРЭЛ ДАЙДАЯА ТҮҮРЭЭНХЭН ДУУНУУД

Хүндэтэ уншагшад! Энэ дуугартаа хүгжэмшэн, Буряад Республикын габьяата багша, Россиин Федерациин арадай гэгээрэлэй отличник Виктор Батуевич Томитовай дуунууды таандай анхаралда дурадханабди.

Виктор Томитов Хяагтын аймагай Усть-Хабчуг гэжэ нютагта 1940 ондо түрэнхэн. Улаан-Үдын 1-дэхи багшанарай училищи дүүргээд, дуу хүгжэмдэ дуратай байһан хадаа П.Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищида нуража гараһан юм. Удаань 40 жэлэй туршада хүгжэмэй нургуулида хүүгэды нургаһан намтартай.

"Шарагалжин" гэжэ дуугаа Пандида Хамба лама Дамба Аюшеевэй тоонто нютагта зорюулһан байна. "Энхэ Таламни, дуулыш намайгаа" гэхэн дуунай үгэнүүды Бадмажап Ульзутуев, манай "Буряад үнэн" сониной эдэбхитэй авторнуудай нэгэн, бэшэһэн юм.

Туяна САМБЯЛОВА.

**ШАРАГАЛЖИН
Үгэнь ба хүгжэмьн
Виктор Томитовай**

Эртэ урдын түүхэтэй
Элдин тэнюун Шарагалжин
Эрын гурбан нааданда
Эмниг хүлэг түрүүлээ.

Шарагалжин
Бурхадуудһаа табисууртай,
Шарагалжин, Шарагалжин
Намсарай сахюусанда
мүргэмэй.

Буряад зоноо суурхуулһан
Буурал хотогор Шарагалжин,
Бурхан Багшын заабаряр
Буддын шажан дэлгэрээ.

Шарагалжин!
Бурхадуудһаа табисууртай,
Шарагалжин, Шарагалжин,
Гурбан бүхэшүүл шалгараа.
Хүбшэ тайгаар нэмжыһэн,
Хонгор баян Шарагалжин,
Хүдэр шамбай хүбүүдтэй
Хурдан хүлэг мориудтай.
Шарагалжин!

Бурхадуудһаа табисууртай
Шарагалжин, Шарагалжин,
Хамба ламын нютаг лэ!

**ЭНХЭ-ТАЛАМНИ,
ДУУЛЫШ НАМАЙГАА**

Үгэнь Бадмажап Ульзутуевай
Хүгжэмьн Виктор Томитовай
Ураг садан, угсаата хүнүүдэй
Удам залган, удхаараа
дэмжэнэш.

Уураг сагаан басагад,
хүбүүдээ
Улам үндэр урмаараа
дэмжэнэш.

Энхэ-Таламни, дуулыш
намайгаа,
Энхэ заяамни магтанаб
шамайгаа.

Угсаата хүнүүдээ удхаараа
дэмжэнэш,
Басагад, хүбүүдээ урмаараа
дэмжэнэш.
Баян талын ургаса таряагаа

Байрын баглаа сэсэгтэл
аршалнаш.

Буян төөрэг үнэтэ заяагаа
Баймга хэшээн, сэдьхэжэ
аргалнаш.

Энхэ-Таламни, дуулыш
намайгаа,
Энхэ заяамни, магтанаб
шамайгаа.

Ургаса таряагаа сэсэгтэл
аршалнат,
Үнэтэ заяагаа сэдьхэжэ
аргалнаш.

Энхэ –Таламни, дуулыш
намайгаа
Энхэ заяамни, магтанаб
шамайгаа

Эхэ нютагни, Энхэ –Таламни.
**ТҮРЭЛ ДАЙДАМНИ
Үгэнь ба хүгжэмьн
Виктор Томитовай**
Алтанхан наран дор
туяаран нэмжыһэн

Виктор ТОМИТОВ

Арюухан Алтай нютагни
һалбарха.
Анханай булагуд бурьялан
гараха
Аршаанаар арюудхана
Хүгтэй – Хангай.

Сэлгээхэн нютагни
сэсэгээр
бүрхөөгдөө,
Сэлмэгхэн тэнгэрийн одоор
яларна.

Эжы абынгаа буянгы
эдлэжэ,
Эрхим найханаар жарган
һууял даа.

Ажалдаа анханһаа солотой,
жаргалтай,
Алдартай хүгжэһэн Алтай
нютагни.

Аадартай бороотой
хододоол байһай
Аршаанаар арюудхана
Хүгтэй –Хангай.

Время	Программа	Время	Программа	Время	Программа	Время	Программа
06.05, 20.00	ТИВИКОМ «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ». «ЗУРХАЙ»	15.35	Д/Ф «МОСКВА МУЗЕЙНАЯ»	11.20	«ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР»	00.30	СТС «БАЙКАЛ»
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00	НОВОСТИ ДНЯ «PRO-НОВОСТИ»	16.05	Х/Ф «ЛЮБОВНИКИ». «ЗУРХАЙ»	11.55	«ДО СУДА»	02.05	Х/Ф «ВО ВЛАСТИ ТИГРА»
07.00	«PRO-НОВОСТИ»	18.00	Д/Ф «ПАРТИЗАНЫ ПРОТИВ ВЕРМАХТА»	13.00	«СУД ПРИСЯЖНЫХ»	07.00, 11.00, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ
07.25, 07.45, 08.00	23.30, 01.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»	18.30	Х/Ф «МОСКВА МУЗЕЙНАЯ». «ЗУРХАЙ»	14.25	«СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ»	06.00	5 КАНАЛ
08.30	20.20 Х/Ф «ОРУЖИЕ XX ВЕКА»	19.00	«АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ». «ЗУРХАЙ»	15.35	«СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ»	07.00	11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00
09.00	НОВОСТИ ДНЯ, «ЗУРХАЙ»	22.00	Т/С «ЗАЧАРОВАННЫЕ». «ЗУРХАЙ»	16.30	С ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ	07.10	«СЕЙЧАС»
10.05	«СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»	00.00	Т/С «ПРИСЯЖНЫЙ ПОВЕРЕННЫЙ». «ЗУРХАЙ»	17.20	19.30 ОБЗОР. «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»	08.00	Д/Ф «ВЕЛИЧАЙШАЯ БИТВА ЮЛИЯ ЦЕЗАРЯ»
10.30	Т/С «КАК СКАЗАЛ ДЖИМ». «ЗУРХАЙ»	01.50	Т/С «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ»	18.40	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА»	08.00	«УТРО НА 5»
11.05	«ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ». «ЗУРХАЙ»	03.10	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»	20.30	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ»	11.30	Д/Ф «ТИГРИНАЯ ОХОТА»
12.05, 12.55, 13.05, 14.20, 15.05	20.35 Т/С «СТРОГО НА ЮГ»	07.00	«НТВ УТРОМ»	22.25	С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ	11.50	13.30 Т/С «СЛЕПОЙ. ПРОГРАММА - УБИВАТЬ»
	18.55 «АБИТУРИЕНТ»	09.05	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»	00.15	Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»	16.00	19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
	Х/Ф «ВЕЧНЫЙ ЗОВ»	11.00	14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»	00.35	Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ»	17.00	Х/Ф «ЧИСТОЕ НЕБО»
	М/Ф			01.35	«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»	20.00	20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
	Т/С «КОМАНДА-МЕЧТА»			02.40	«ДАЧНЫЙ ОТВЕТ»	21.30	22.15 Т/С «СЛЕД»
				03.35	«КРЕМЛЕВСКИЕ ПОХОРОНЫ»	23.25	Х/Ф «НЕ МОЖЕТ БЫТЬ»
				05.25	Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»	01.20	Х/Ф «ЗА СПИЧКАМИ»
				06.30	Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»	03.20	Т/С «СЕРДЦУ НЕ ПРИКАЖЕШЬ»
					«ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ОБЗОР»	06.50	Д/С «КАЛЕНДАРЬ ПРИРОДЫ. ЛЕТО»

Четверг, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.40, 10.50	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
11.55	13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.25	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!»
14.20	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
15.00	Т/С «СЕРДЦЕ МАРИИ»
15.25	«ФАЗЕНДА»
16.20	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
17.15	«ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
	«ЖКХ»
	«ХОЧУ ЗНАТЬ»
	С МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ
	Д/Ф «АНДРЕЙ МЯГКОВ. И НИКАКОЙ ИРОНИИ СУДЬБЫ»
	«ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»
	С СУБТИТРАМИ
	«МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ»
	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
	«ВРЕМЯ»
	Т/С «ЧИСТАЯ ПРОБА»
	Х/Ф «СУДЬБА НА ВЫБОР»
	Х/Ф «ИДЕНТИФИКАЦИЯ БОРНА»
	Х/Ф «ГАТТАКА»
	Д/Ф «ХОЛОД. В ПОИСКАХ БЕССМЕРТИЯ»

«РОССИЯ»

06.00	«УТРО РОССИИ»
10.00	«С НОВЫМ ДОМОМ!»
10.45	«О САМОМ ГЛАВНОМ!»
11.30	Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
12.00, 12.30	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
	15.30, 18.30, 20.40
	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
	«ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ!»

Пятница, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.40, 10.50	«КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
11.55	13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.25	«ЖИТЬ ЗДОРОВО!»
14.20	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
15.00	Т/С «СЕРДЦЕ МАРИИ»
15.25	«ФАЗЕНДА»
16.20	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
17.15	«ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
	«ЖКХ»
	«ХОЧУ ЗНАТЬ»
	С МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ
	«ЖДИ МЕНЯ»
	«ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»
	С СУБТИТРАМИ
	«МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ»
	«ПОЛЕ ЧУДЕС»
	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
	«ВРЕМЯ»
	«ДО РЕ: ВЛАДИМИР МАТЕЦКИЙ»
	Х/Ф «ЧУМОВАЯ ПЯТНИЦА»
	Х/Ф «ПРИВЫЧКА ЖЕНИТЬСЯ»
	Х/Ф «Я СОБЛАЗНИЛА ЭНДИ УОРХОЛА»

14.50, 15.50

17.45	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
	Т/С «ЕФРОСИНЯ. ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ»
	Т/С «КРОВИНУШКА»
	Т/С «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР»
	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
	«ПРЯМОЙ ЭФИР»
	Т/С «ЦВЕТ ЧЕРЕМУХИ»
	«АКТЕРСКАЯ РУЛЕТКА. ЮРИЙ КАМОРНЫЙ»
	ВЕСТИ +
	Т/С «ВОЙНА И МИР»

КУЛЬТУРА

	«ЕВРОНЬЮС»
	16.40, 20.30, 00.30
	НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
	21.15 Х/Ф «ДВА КАПИТАНА»
	Д/Ф «ШАРЛЬ ПЕРРО»
	«ПОЛИГЛОТ». «ИТАЛЬЯНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!»
	Д/Ф «ЧАРЫ ГИПОТЕЗЫ ПУАНКАРЕ»
	ПРОРОК В СВОЕМ ОТЕЧЕСТВЕ
	СПЕКТАКЛЬ «ОБЛОМОВ»
	Х/Ф «ПАЛАЧ»
	КОНЦЕРТ
	02.55 Д/С «КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ»
	«ЛЕНИНГРАДСКОЕ ДЕЛО»
	«АТЛАНТЫ. В ПОИСКАХ ИСТИНЫ»
	Д/С «СОЛО ДЛЯ ОДИНОКИХ СОВ. КОНСТАНТИН МЕЛЬНИК»
	Д/Ф «КОГДА СТАЛКИВАЮТСЯ КОНТИНЕНТЫ»
	Д/С «АРХЕТИП. НЕВРОЗ. ЛИБИДО»
	«И ДРУГИЕ РИТА РАЙТ»
	Х/Ф «НАСЛЕДСТВО ЭСТЕР»
	Д/Ф «ЭРНЕСТ РЕЗЕРФОРД»
	И. С. БАХ. БРАНДЕНБУРГСКИЙ КОНЦЕРТ №3

«РОССИЯ»

06.00	«УТРО РОССИИ»
09.55	«МУСУЛЬМАНЕ»
10.05	«С НОВЫМ ДОМОМ!»
10.45	«О САМОМ ГЛАВНОМ!»
11.30	Т/С «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
12.00, 12.30	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
	15.30, 18.30, 20.40
	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
	«ЛЮБЛЮ, НЕ МОГУ!»
	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
	МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС
	ДЕТСКОЙ ПЕСНИ «НОВАЯ ВОЛНА-2012»
	Т/С «КРОВИНУШКА»
	Т/С «ЗЕМСКИЙ ДОКТОР»
	«СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
	«ПРЯМОЙ ЭФИР»
	ФЕСТИВАЛЬ «ЮРМАЛА»
	Х/Ф «КОГДА ЦВЕТЕТ СИРЕНЬ»
	Х/Ф «ПАРА ГНЕДЫХ»
	«ЕВРОНЬЮС»
	16.40, 20.30, 00.45
	НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
	21.30 Х/Ф «ДВА КАПИТАНА»
	Д/Ф «КОГДА СТАЛКИВАЮТСЯ КОНТИНЕНТЫ»

КУЛЬТУРА

	«ЕВРОНЬЮС»
	16.40, 20.30, 00.45
	НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
	21.30 Х/Ф «ДВА КАПИТАНА»
	Д/Ф «КОГДА СТАЛКИВАЮТСЯ КОНТИНЕНТЫ»

АРИГ УС

07.00, 07.30	08.00, 09.00, 23.00, 00.30
	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
	М/С «ВОЛШЕБНИК ИЗУМУРДНОГО ГОРОДА»
	19.10 НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ
	«СМЕШАРИКИ» НА «АРИГ УСЕ»
	Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЛОККИ ЛЕОНАРДА»
	«V-ВИЗИТЕРЫ»
	Д/Ф «ОТЦЫ-ОДИНОЧКИ»
	М/С «БЕН10: ИНОПЛАНЕТНАЯ СВЕРХСИЛА»
	«ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ»
	14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ»
	М/С «ПИНГВИНЫ ИЗ «МАДАГАСКАРА»
	Т/С «УНИВЕР»
	БОРГОЙСКИЙ БРЕНД
	«ДОМ-2. LIVE»
	Х/Ф «БЭТМЕН И РОБИН»
	20.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
	«МИРОВЫЕ НОВОСТИ». ПОГОДА
	«ТОЧКА ЗРЕНИЯ»
	«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
	Т/С «ИНТЕРНЫ»
	Х/Ф «ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-4»
	«КОМЕДИ КЛАБ». ЛУЧШЕЕ
	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
	«ПЕРВЫЙ УДАР»

ТИВИКОМ

06.05, 06.30, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00	20.00 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ». «ЗУРХАЙ»
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00	НОВОСТИ ДНЯ
07.00	«ПРО-НОВОСТИ»
07.25, 07.45, 08.00	23.30, 01.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
	20.20 Х/Ф «ОРУЖИЕ XX ВЕКА»
	НОВОСТИ ДНЯ, «ЗУРХАЙ»

14.35	«ВАЖНЫЕ ВЕЩИ»
14.55	СПЕКТАКЛЬ «ЧУДАКИ»
16.05	Д/Ф «ХРАМ ДЕТСТВА НАТАЛЬИ ДУРОВОЙ»
16.50	Х/Ф «ДОРОГА НА БАЛИ»
18.25	КЛОД ДЕБЮССИ. ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ
19.05, 20.00	02.55 Д/С «УДИВИТЕЛЬНЫЙ МИР АЛЬБЕРА КАНА»
20.45	«СМЕХОНОСТАЛЬГИЯ»
23.50	«ИСКАТЕЛИ»
01.05	«ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
03.50	Х/Ф «ГЕНЕАЛОГИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ»
	Д/Ф «ДЭВИД ЛИВИНГСТОН»

АРИГ УС

07.00, 07.30, 07.50, 07.55, 08.00, 08.30, 09.30, 10.20	19.30, 23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
	М/С «ВОЛШЕБНИК ИЗУМУРДНОГО ГОРОДА»
	19.10 НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ
	«СМЕШАРИКИ» НА «АРИГ УСЕ»
	09.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
	Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ЛОККИ ЛЕОНАРДА»
	«V-ВИЗИТЕРЫ»
	Д/Ф «БОЙЦОВСКИЕ ДЕВКИ»

08.30	«АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ»
09.00	«ПРО-НОВОСТИ». «ЗУРХАЙ»
10.05	«СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
10.30	Т/С «КАК СКАЗАЛ ДЖИМ». «ЗУРХАЙ»
11.05	«ЛОЛИТА. БЕЗ КОМПЛЕКСОВ». «ЗУРХАЙ»
12.05, 12.55, 13.05	20.35 Т/С «СТРОГО НА ЮГ»
14.20	18.55 «АБИТУРИЕНТ»
15.05	Х/Ф «ВЕЧНЫЙ ЗОВ»
15.35	М/Ф
16.05	Т/С «КОМАНДА-МЕЧТА»
	Д/Ф «МОСКВА МУЗЕЙНАЯ»
	Х/Ф «БЕРЕГИСЬ АВТОМОБИЛЯ». «ЗУРХАЙ»
	Д/Ф «ПАРТИЗАНЫ ПРОТИВ ВЕРМАХТА»
	Д/Ф «МОСКВА МУЗЕЙНАЯ». «ЗУРХАЙ»
	«РАДАР-СПОРТ». «ЗУРХАЙ»
	Т/С «ЗАЧАРОВАННЫЕ». «ЗУРХАЙ»
	Т/С «ПРИСЯЖНЫЙ ПОВЕРЕННЫЙ». «ЗУРХАЙ»
	«ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ»
	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»

НТВ

07.00	«НТВ УТРОМ»
09.05	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 11.20	14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.55	«МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ»
13.00	«ДО СУДА»
14.25	«СУД ПРИСЯЖНЫХ»
15.35	«СУДЕБНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
16.30, 17.20, 18.40	«СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ»
	С ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ
	19.30 ОБЗОР. «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА»
	«ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ»
	С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
	Т/С «ЗОЛОТОЙ ЗАПАС»
	Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ»
	«СЕГОДНЯ. ИТОГИ»
	Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ»

07.25	М/С «БЕН10: ИНОПЛАНЕТНАЯ СВЕРХСИЛА»
07.45, 08.00, 08.30	«ОЗОРНЫЕ АНИМАШКИ»
09.00	14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИРОВЫЕ НОВОСТИ»
10.30	М/С «ПИНГВИНЫ ИЗ «МАДАГАСКАРА»
	Т/С «УНИВЕР»
	«УМОЛИ МОЮ ПЕЧАЛЬ»
	«ДОМ-2. LIVE»
	Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ БЭТМЕНА»
	Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
	«МИРОВЫЕ НОВОСТИ». ПОГОДА
	М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДОМОВЕНКА»
	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ». ПОГОДА
	«КОМЕДИ-КЛАБ»
	«НАША RUSSIA»
	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
	«РОК-ЗВЕЗДА»

ТИВИКОМ

06.05, 06.30, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.20	20.00 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ». «ЗУРХАЙ»
09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.20	НОВОСТИ ДНЯ
07.00	«ПРО-НОВОСТИ»

02.35	Д/С «СОБСТВЕННАЯ ГОРДОСТЬ»
03.30	«ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!»
04.00	Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
06.00	Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50,

07.00	«НТВ УТРОМ»
09.05	Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 11.20	«СПАСАТЕЛИ»
11.55	«ДО СУДА»
13.00	«СУД ПРИСЯЖНЫХ»
14.25	«СУД ПРИСЯЖНЫХ»
15.35	ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ»
	СРЕДЬ БЕЛА ДНЯ»
	С ВИКТОРОМ НАБУТОВЫМ

16.30, 17.20	19.30 ОБЗОР «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
18.40	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА»
	С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ
20.30	Х/Ф «АФРОИДИТЫ»
22.25	Т/С «ДОЗНАВАТЕЛЬ»
23.25	Т/С «ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ»
02.25	Х/Ф «БУДНИ И ПРАЗДНИКИ СЕРАФИМЫ ГЛЮКИНОЙ»
05.10	Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
06.05	Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»

12.20, 13.00	СТС «БАЙКАЛ»
14.00, 15.00	05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.25, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
17.30	06.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
21.00	07.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
22.30	07.30 М/С «ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
23.30	08.00 Т/С «СВЕТОФОР»
00.00	08.30, 09.00, 12.30 Т/С «МОЛОДОЖЕНЫ»
	13.30, 20.55 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ»
	НА СТС-БАЙКАЛ
01.50	09.30 Т/С «КАРАМЕЛЬ»
03.35	10.30 Т/С «БЕЗ ВИНЫ ВИНОВАТАЯ»

16.55, 18.30, 19.00	«6 КАДРОВ»
	Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
	Т/С «ВОРОНИНЫ»
	Х/Ф «ПОЛИЦЕЙСКИЙ ИЗ БЕВЕРЛИ ХИЛЛЗ-2»
	«ГАЛИЛЕО»
	ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
	Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ»
	САТИРИЧЕСКИЙ АЛЬМАНАХ «НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ»
	Х/Ф «Я ЛЮБЛЮ ТЕБЯ, ФИЛЛИП МОРРИС»
	Х/Ф «ЧУДЕСА НАУКИ»
	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

5 КАНАЛ	
07.00, 07.10, 08.00, 11.30, 13.30, 19.00, 20.00, 21.00	11.00, 13.00, 16.30, 19.30 «СЕЙЧАС»
	«МОМЕНТ ИСТИНЫ»
	«УТРО НА 5»
	Х/Ф «НАД ТИССОЙ»
	17.00, 02.45 Т/С «ГОСУДАРСТВЕННАЯ ГРАНИЦА»
	«МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
	20.30 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
	21.50, 22.40, 23.30, 00.20, 01.05 Т/С «СЛЕД»

Суббота, 25

06.25, 07.00, 07.50, 09.20, 09.50, 10.00, 10.45, 11.15, 11.55, 13.15, 14.50, 16.55, 19.00, 19.20, 21.00, 22.00, 22.20, 00.20, 01.30, 04.00, 06.10	07.10 «ФЕИ. ПОТЕРЯННОЕ СОКРОВИЩЕ»
	11.00, 13.00 НОВОСТИ
	Х/Ф «НЕЧАЯННАЯ ЛЮБОВЬ»
	«ДЕТЕНЬШИ ДЖУНГЛЕЙ»
	М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
	«ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!»
	«СЛОВО ПАСТЫРЯ»
	«СМАК»
	«МАРГАРИТА ТЕРЕХОВА. КТО МНОГО ВИДЕЛ, МАЛО ПЛАЧЕТ»
	Х/Ф «РАСПИСАНИЕ НА ПОСЛЕЗАВТРА»
	ПОЕДИНКИ. «ДВЕ ЖИЗНИ ПОЛКОВНИКА РЫБКИНОЙ»
	Х/Ф «V ЦЕНТУРИЯ: В ПОИСКАХ ЗАЧАРОВАННЫХ СОКРОВИЩ»
	«ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ»
	С СУБТИТРАМИ
	КОНЦЕРТ «ЖЕЛАЮ ВАМ»
	«КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?»
	«ВРЕМЯ»
	Х/Ф «СОЛО НА САКСОФОНЕ»
	«КРАСНАЯ ЗВЕЗДА»
	Х/Ф «ГЕНСБУР. ЛЮБОВЬ ХУЛИГАНА»
	Х/Ф «НА КРАЮ РАЯ»
	«ХОЧУ ЗНАТЬ»
	С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
05.50, 07.35	«РОССИЯ»
	Х/Ф «АЭЛИТА, НЕ ПРИСТАВАЙ К МУЖЧИНАМ»
	«СЕЛЬСКОЕ УТРО»

08.05, 09.00, 09.10, 09.20, 09.45, 10.30, 11.05, 12.20, 12.55, 15.30, 16.55, 18.55, 20.00, 00.30, 01.05, 07.30, 11.00, 11.35, 13.20, 14.05, 14.30, 15.40, 16.10, 18.15, 19.05, 19.45, 20.40, 21.30, 23.40, 00.35, 02.05, 03.50	«ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
	12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
	12.10, 15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
	«ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
	«ТАНЦУЮЩАЯ ПЛАНЕТА. КУБА»
	«ГОРОДОК»
	Д/Ф «НЕСПЕТАЯ ПЕСНЯ АННЫ ГЕРМАН»
	ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
	Х/Ф «СЮРПРИЗ»
	МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ДЕТСКОЙ ПЕСНИ «НОВАЯ ВОЛНА-2012»
	«СУБОТНИЙ ВЕЧЕР»
	ШОУ «ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ»
	С МАКСИМОМ ГАЛКИНЫМ
	21.30 Х/Ф «ЗНАХАРКА»
	«ДЕВЧАТА»
	Х/Ф «ПИТЕРСКИЕ КАНИКУЛЫ»
	КУЛЬТУРА
	«ЕВРОНЬЮС»
	ЧЕЛОВЕК ПЕРЕД БОГОМ
	Х/Ф «ОТЕЛЛО»
	Д/Ф «ЖИЗНЬ ДЕЗДЕМОНЫ. ИРИНА СКОБЦЕВА»
	«КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!»
	ДЕТСКИЙ СЕАНС
	М/Ф «ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК»
	СПЕКТАКЛЬ «ОРНИФЛЬ»
	02.55 Д/Ф «ТАЙНЫЕ РИТУАЛЫ»
	«БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
	«РОМАНТИКА РОМАНСА»
	«ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
	Х/Ф «СОБАКА НА СЕНЕ»
	«ВЕЛИЧАЙШЕЕ ШОУ НА ЗЕМЛЕ. ЛЮДВИГ ВАН БЕТХОВЕН»
	Х/Ф «Я, ФРАНСУА ВИЙОН, ВОР, УБИЙЦА, ПОЭТ»
	КОНЦЕРТ
	Д/Ф «НЕФЕРТИТИ»

07.30, 08.15, 08.45, 10.00, 10.35, 11.00, 12.00, 12.30, 13.30, 14.30, 15.30, 16.30, 17.30, 19.30, 20.00, 22.05, 23.00, 00.00, 00.30, 06.00, 06.05, 06.30, 07.00, 07.25, 07.45, 08.00, 09.05, 10.30, 11.30	АРИГ УС
	М/Ф «ВОЛШЕБНЫЙ КОВЧЕГ НОЯ»
	09.15 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
	Т/С «33 КВАДРАТНЫХ МЕТРА НА ДАЧЕ»
	«ЖЕНСКАЯ ЛИГА»
	М/Ф «ШКОЛА РЕМОНТА»
	ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА
	«ДУРНУШЕК.NET»
	18.30 COMEDY WOVAN
	«КОМЕДИ-КЛАБ»
	«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ»
	Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
	«СУПЕРИНТУИЦИЯ»
	«МИФЫ О РОССИИ»:
	«ПОДКОВА ДЛЯ БЛОХИ». ПОГОДА
	Х/Ф «ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ В РАЙ»
	«КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ
	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
	«ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА»
	Х/Ф «ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-5»
	ТИВИКОМ
	«ЗУРХАЙ»
	«СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
	10.00, 12.00 НОВОСТИ ДНЯ
	11.00 «ПРО-НОВОСТИ»
	09.40 «ВЕСТНИК НХ». «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «ОРУЖИЕ ХХ ВЕКА»
	Т/С «АРАБЕЛЛА ВОЗВРАЩАЕТСЯ». «ЗУРХАЙ»
	М/Ф «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ». «ЗУРХАЙ»
	«ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ». «ЗУРХАЙ»

12.35, 14.20, 14.45, 18.30, 19.30, 20.00, 21.15, 23.15, 01.10, 02.10, 07.05, 09.00, 09.15, 09.45, 10.05, 11.20, 11.55, 13.00, 14.25, 16.20, 17.15, 18.20, 19.30, 20.25, 20.55, 22.55, 23.50, 03.35, 04.35, 06.10, 05.55	Х/Ф «БЕРМУДСКИЙ ТРЕУГОЛЬНИК ПОД ВОДОЙ»
	«УТУМАТА»
	Т/С «ПРИСЯЖНЫЙ ПОВЕРЕННЫЙ». «ЗУРХАЙ»
	«РОДОСЛОВНАЯ ИИСУСА»
	«ВКУСНО». «ЗУРХАЙ»
	«ТАНЦУЮТ ВСЕ» ТЕЛЕШОУ, «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «СПАРТАНЕЦ». «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «ТАЙНА ПОМЕСТЬЯ УИ-ВЕРН»
	«ПАРТИЗАНЫ ПРОТИВ ВЕРМАХТА»
	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»
	НТВ
	Т/С «СУПРУГИ»
	11.00, 14.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
	ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ»
	М/Ф «ЗОЛУШКА»
	«РАЗВОД ПО-РУССКИ»
	«ГЛАВНАЯ ДОРОГА»
	«КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК»
	С ОСКАРОМ КУЧЕРОЙ
	«КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС»
	01.40 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
	«СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...»
	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА»
	«ОЧНАЯ СТАВКА»
	«ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР»
	«ЛУЧ СВЕТА»
	«САМЫЕ ГРОМКИЕ РУССКИЕ СЕНСАЦИИ»
	«ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!»
	Т/С «ВАЖНЯК»
	«КРЕМЛЕВСКИЕ ПОХОРОНЫ»
	Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
	Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»
	07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05,

СТС «БАЙКАЛ»	
17.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.50, 01.30, 01.50	МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
06.00	М/Ф «МУМИЯ. В ПОИСКАХ ПОТЕРЯННЫХ СВИТКОВ»
07.10	М/Ф «НУ, ПОГОДИ!»
08.30,	16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ» НА СТС-БАЙКАЛ
09.00	М/Ф «БОЛТО-2»: «В ПОИСКАХ ВОЛКА»
10.20,	13.15 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
11.00	«ЭТО МОЙ РЕБЕНОК»
12.00	М/Ф «ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЕН»
14.00	Т/С «СВЕТОФОР»
16.30	«6 КАДРОВ»
19.10	М/Ф «ПРИНЦ ЕГИПТА»
21.00	Х/Ф «БЕТХОВЕН»
22.40	ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ». ЛУЧШЕЕ
03.40	Х/Ф «ВСЕ ПУТЕМ»
01.30	Х/Ф «БОЛЬШОЙ ЛЕБОВСКИ»
03.45	ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ
5 КАНАЛ	
08.00	М/Ф
11.00,	19.30 «СЕЙЧАС»
11.10	Т/С «СЛЕД»
20.00	«ПРАВДА ЖИЗНИ». СПЕЦРЕПОРТАЖ
20.30	Т/С «УБОЙНАЯ СИЛА»
00.25	Т/С «ПУЛЯ-ДУРА». ИЗУМРУДНОЕ ДЕЛО АГЕНТА»
02.10	Т/С «ДОМ САДДАМА»
04.30	Т/С «ДЮНА»
Прерывание. Кодирование. Гипноз. Тел.: 633-107	

Воскресенье, 26

07.00, 07.10, 08.45, 09.20, 09.40, 09.55, 11.15, 11.35, 12.25, 13.15, 14.20, 15.50, 17.30, 18.20, 22.00, 22.20, 23.25, 01.50, 03.25, 05.15, 06.10, 08.20, 08.30, 09.20, 09.50, 10.30, 11.20, 12.00	11.00, 13.00 НОВОСТИ
	Х/Ф «СЛУЧАЙ В КВАДРАТЕ 36-80»
	«АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН»
	«ТИМОН И ПУМБА»
	М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
	«ЗДОРОВЬЕ»
	«НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
	«ПОКА ВСЕ ДОМА»
	«ФАЗЕНДА»
	«ИРИНА СКОБЦЕВА. ЗНАКИ СУДЬБЫ»
	Х/Ф «СЕРЕЖА»
	Х/Ф «РОЗЫГРЫШ!»
	«ПОСЛЕДНЯЯ НОЧЬ «ТИТАНИКА»
	Х/Ф «ТИТАНИК»
	«ВРЕМЯ»
	«БОЛЬШАЯ РАЗНИЦА». ЛУЧШЕЕ
	Х/Ф «АНОНИМ»
	Х/Ф «МОРСКОЙ ПЕХОТИНЕЦ»
	Х/Ф «ЗАТУРА»
	«ХОЧУ ЗНАТЬ»
	С МИХАИЛОМ ШИРВИНДОМ
	«РОССИЯ»
	Х/Ф «ХОЛОДНОЕ ЛЕТО ПЯТЬДЕСЯТ ТРЕТЬЕГО»
	«ВСЯ РОССИЯ»
	«САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
	«СМЕХОПАНОРАМА»
	«УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
	«СТО К ОДНОМУ»
	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ
	15.00, 21.00 ВЕСТИ

12.10, 15.20, 15.30, 16.55, 19.00, 21.30, 23.30, 01.20, 07.30, 11.00, 11.35, 13.15, 13.40, 16.20, 16.45, 17.30, 18.10, 19.50, 20.40, 21.30, 23.00, 00.00, 01.55, 03.50	Х/Ф «ГАРРИ ПОТТЕР И УЗНИК АЗКАБАНА»
	ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
	МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ДЕТСКОЙ ПЕСНИ «НОВАЯ ВОЛНА-2012»
	«СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
	Х/Ф «ДОМРАБОТНИЦА»
	Х/Ф «ЖЕНА ШТИРЛИЦА»
	Х/Ф «ЛЕТОМ Я ПРЕДПОЧИТАЮ СВАДЬБУ»
	Х/Ф «ЖИЗНЬ ВЗАИМЫ»
	КУЛЬТУРА
	«ЕВРОНЬЮС»
	«ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ»
	С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ
	Х/Ф «ДАЧНИКИ»
	«ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО». ДЕТСКИЙ СЕАНС
	Х/Ф «БЕЗ СЕМЬИ»
	«ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК»
	Д/Ф «ДИКАЯ ПРИРОДА САРДИНИИ»
	Д/Ф «НАТАЛИЯ ДУДИНСКАЯ. БОГИНЯ ТАНЦА»
	ГАЛА-КОНЦЕРТ В ЧЕСТЬ НАТАЛИИ ДУДИНСКОЙ
	02.55 Д/С «ПУТЕШЕСТВИЕ ИЗ ЦЕНТРА ЗЕМЛИ. ИНДОНЕЗИЯ»
	«ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
	Х/Ф «ДАМА С СОБАЧКОЙ»
	«И ДРУЗЕЙ СОЗОВУ БУЛАТ ОКУДЖАВА». ВЕЧЕР-ПОСВЯЩЕНИЕ
	Х/Ф «Я КИБОРГ, НО ЭТО НОРМАЛЬНО»
	«ДЖЕМ» С ДАНИИЛОМ КРАМЕРОМ
	Д/Ф «ЭДГАР ДЕГА»

07.30, 08.45, 10.15, 10.55, 11.30, 11.50, 12.00, 12.30, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 20.00, 22.30, 23.00, 00.00, 00.30, 06.25, 06.30, 07.00, 08.00, 09.00, 10.00, 11.00, 11.30, 12.00	АРИГ УС
	М/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА СОЙЕРА»
	Х/Ф «ЗЛАТОВЛАСКА»
	«СТО ВОПРОСОВ К ВЗРОСЛОМУ»: «ВЛАДИМИР ТРЕТЬЯК». ПОГОДА
	М.Ф «ПОТЕРЯВШАЯСЯ ПРИНЦЕССА». «ТАЕЖНАЯ СКАЗКА»
	«БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!»
	«МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ». ПОГОДА
	ОТКРЫТАЯ КУХНЯ
	«ЖЕНСКАЯ ЛИГА»
	Д/Ф «В ПОГОНЕ ЗА СЛАВОЙ»
	«ПЕРЕЗАГРУКА»
	«СУПЕРИНТУИЦИЯ»
	Т/С «ИНТЕРНЫ»
	Х/Ф «ТРИ МЕТРА НАД УРОВНЕМ НЕБА»
	«МИФЫ О РОССИИ»:
	«НАРОД БЕЗМОЛВСТВУЕТ». ПОГОДА
	Х/Ф «ТРИ МЕТРА НАД УРОВНЕМ НЕБА»: «Я ТЕБЯ ХОЧУ»
	«КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ
	«ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
	«ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА»
	Х/Ф «ПОЛИЦЕЙСКАЯ АКАДЕМИЯ-6»
	ТИВИКОМ
	«ЗУРХАЙ»
	10.30 «ВКУСНО»
	Д/Ф «РОДОСЛОВНАЯ ИИСУСА». «ЗУРХАЙ»
	Т/С «АРАБЕЛЛА ВОЗВРАЩАЕТСЯ»
	М/Ф «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ». «ЗУРХАЙ»
	«РАДАР-СПОРТ». «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «ОБОЛГАННЫЙ ИМПЕРАТОР»
	«ТАНЦУЮТ ВСЕ» ТЕЛЕШОУ

13.15, 15.00, 16.00, 16.15, 16.35, 18.35, 19.30, 20.00, 21.10, 23.00, 00.45, 00.40, 07.10, 09.00, 09.15, 09.45, 10.25, 11.20, 11.55, 13.00, 14.20, 16.20, 17.15, 18.20, 19.30, 20.25, 22.50, 23.50, 01.35, 03.40, 04.10, 05.55	Х/Ф «БЕРЕГИСЬ АВТОМОБИЛЯ»
	Х/Ф «СУПЕРВУЛКАН»
	«ВАШЕ ПРАВО». «ЗУРХАЙ»
	«УУЛЗАЛГА» ПРОГРАММА НА БУР. ЯЗЫКЕ, «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «СПАРТАНЕЦ»
	Х/Ф «ВОЛНА УБИЙЦА 1607»
	«ЕВРОМАКС». «ЗУРХАЙ»
	«ТАНЦУЮТ ВСЕ» ТЕЛЕШОУ, «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «ЛЮБОВЬ И ТАНЦЫ». «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «КРОВЬ И ВИНО». «ЗУРХАЙ»
	Х/Ф «ПАРТИЗАНЫ ПРОТИВ ВЕРМАХТА»
	«НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ»
	НТВ
	Т/С «СУПРУГИ»
	11.00, 14.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
	«РУССКОЕ ЛОТО»
	«ИХ НРАВЫ»
	«ЕДИМ ДОМА»
	«ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА»
	«РАЗВОД ПО-РУССКИ»
	«ДАЧНЫЙ ОТВЕТ»
	ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
	«СВОЯ ИГРА»
	«ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА»
	«И СНОВА ЗДРАВСТВУЙТЕ!»
	«ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР»
	«ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ»
	«ТАЙНЫЙ ШОУ-БИЗНЕС»
	Т/С «ВАЖНЯК»
	СОГАЗ - ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ-2012-2013.
	«ЛОКОМОТИВ» - «ДИНАМО»
	«ЖИВУТ ЖЕ ЛЮДИ!»
	Т/С «ХОЛМ ОДНОГО ДЕРЕВА»
	Т/С «ЧАС ВОЛКОВА»

СТС «БАЙКАЛ»	
05.55, 06.00, 07.20, 08.30, 09.00, 10.25, 10.50, 12.00, 13.00, 14.40, 16.30, 18.20, 19.30, 21.00, 22.40, 23.40, 01.30, 03.30	07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05
	МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ
	М/Ф «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ!-2»
	М/Ф «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ»
	16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ» НА СТС-БАЙКАЛ
	М/Ф «БОЛТО-3»: «КРЫЛЬЯ ПЕРЕМЕН»
	М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
	М/Ф «ПИЛО И СТИЧ

ХИТАДАЙ ХҮХЭ ХОТООР АЯНШАЛГА

Хүхэ хото. Чингисхаанай талбай (талмай). Дондог, Дашинима, Ошор

Минии зорижо гарахан ушар: Чингисхаан Богдо Гэгээндэ ООН-ой сэгнэлтэ 1000 жэлэй хүн гэшые мүнхэлэн зорюулагдан дурасхаалай зүйлнүүдые хаража буулгажа абаха гэжэ ошолойб. Эржэн хороо хүрэтэр ошодог хаа гэжэ ханаан байгаад, ноёомнай богонидожо, арай гэжэ Хүхэ хото хүрэхэ эрээб. Юундэ ноёомнай богонидооб гэхэдэ, наһатай болотороо ухаамнай ахир боложол, саагуур юушые адаглангүй ябаһанһаа ушардаг хэбэртэй. Эндэһээ гарахадаа дүшэ гаран мянгатайб гэжэ ханаанһаа түмэр харгын биледтэ 6 мянга үгэхэмни, 2 мянга гарамни эндэхэ эдээшэдэй хармаанда орошоһониинь элирээ хэн. 37 мянган түхэригнай Хитадай гүрэнэй мүнгэндэ нэлгэгдэхэдэ, оройдоол 5 мянга гаран боложо, Россиин гүрэнэй мүнгэн хоохон саарһы анжарангүй, панхаруутажа, хитад мүнгөөрөө арайл хөөргөө бусааб.

Хүхэ хото. Хизаар ороноо шэнжэлэлгын музей. Чингисхаан

Хүхэ хотын музейдэ. Чингисхаан

Хуушан балар сагай галабай эхээр монгол нэрэтэй боложо, эхэ нютаг – Онон; Аргунь (Үргэнэ-хон (хан,...) мүрэн) Хинган урагшахи тала дайдаар, Хитадай хойто талаар нүүдэл байдалтай малшадай монгол, түүрэг яһатанай зөөдэг талада тогтонхой хэдэн миллион зонтой аргагүй ехэ, сэбэршые, гоёшые Хүхэ хото томо самолёдоор ошожо, хөөргөө Манжуур хотоёо баһал тэхэрээб. Дээрэһээ харахада, Хүхэ хото баруун, хойто, зүүн тээһээ Хингаанай үргэлжэлэл Мони уулын эбэртэ тогтоһон, хитад гүрэнэй монгол арадуудай суглардаг газар гэжэ ойлгохоор. Хүхэ хотын ехыень аэропортын томо байшангаар тухайлмаар: утаараа нэгэ километр боломоор - табан томо тэбхэрлэмэл хоолойгоор айлшадые угтажа абана, табан томо хоолойгоор шиидхэжэ мордохуулна. Гадна түмэр харгын, томо автобусой замаар бүхы Хитад орон соогуур, харин гүрэн Монгол, Россиин гүрэнүүдээр холбоотой.

Хитад сайхан ороной Хүхэ хотые хаража ябахандаа, санаа сэдхэлээ ханатараа баярлахаш. Хүхэ хото, Манжуур хотонууд аргагүй сэбэр, заһамал жэгдэ гудамжатай, гэр барааншые ёһотойл азиинхидай баридаг, өөрын түхэлтэй, адлирхуу гэрнүүдшые үгы, ялагар гоё үнгын шэрээр будамал, зайн гал нюдэ харгама.

Юумэнэй сэн: эдээ хоолой, хубсаһа хунарай, томо автобус, таксиин – булта үнэгүй, элбэг дэлбэг, ямаршые шууяагүй, электронико бүхы талаһаань журам сахилсана. Томо автобус, самолёт соошые электронико, журамтай, үлүү үгэ дуугаржа, архи залгиджа, үбэштэйгөө, ногтуу нюураа хүндэ харуулжа ябадаггүй.

Мүнөө Хитад гүрэн мание эдээ хоолоор, хубсаһа хунараар, Россида мүнгэ хээр урьһална, хангана. Хитад арад хэдэн миллиардшые хаа, хүршэ монголнуудаа, Агууехэ Чингисхаание ехээр тоожо, Хүхэ хотын Чингисхаанай талбай (талмай-«площадь») гэжэ уужам газарта 70-80 метр үндэртэй гоё гэгшын Чингисхаанай хүшөө бодохоонхой. Хүхэ хотын хитадай арадта зорюулагдан аргагүй ехэ хитад гүрэнэй хизаар ороноо шэнжэлхэ, арад зонойнгоо бии болоһон саһаань, баһа хүршэ монголнуудаа, Чингисхаанай ажаябадал, туйлаһан амжалтыень харуулан дүрбэн дабхар музейн 2-дохи дабхарые сүм эзэлэн харуулагдана. Хүн зон олон мянгаараа орожо һонирхоно. Досоохи барилгань яла сала, алта мүнгөөр гоёһон, шулуун талдань нюураа хармаар ялагар, лифт дээшэншые, доошоншые зоние зөөнэ, гаргана. Олон фото-зурагуудые буулган асараабди.

Хүхэ хотодо шажанай хүрээ болоод эдээ хоолой газарнуудта буузаһаа бэшэ нэгэ адляар хэһэн хоол үгы. Бусаха замдаа элдэб шалтагаанһаа, гол түлэб мүнгэндэ хашагдажа, наашаа, Росси руугаа эртээнһээ гарааб. Забайкальска районной хуурин газарта хэдэн

үдэр байхадаа, ханаанда абтабаб: Росси гүрэннай хүтэлбэрлэгшэһөө эхилжэ, дэлхэйдэ муугаа харуулан, таба-табан «Герой Социалистического Труда», «Герой Советского Союза» өөһэдтөө шагтагалһан Н.Хрущев, Л.Брежнев г.м. хүдэлмэришэн арадай бурууень сэхэ хэлэхэдэ, тэдэнэ буудажа алаа хэмнай. Мүнөөшые үргэлжэлһөөр: элдэб янзын депутадууд, ноёд һайдууд, сэрэгэй болон полициин генералнууд яатараа гүрэн түүрээ доошонь даража, хоохон үгөөрөө арад зоноо садхаанаб, шалтагта билтаг - арад зомнай ажалгүй дээрэһээ булта архиншан боложо, ажа амидаралга угаа хүндэ, гүрэнэй туһаламжа, пенси наада бариһан шэнги бага, хажуугаарнь юумэнэй сэн, түлбэри һара бүхэндэ гэхээр дээшээл гаража, зоноо хооһоруулна. Манай гүрэн юушые гаргажа шадахаа болиһон, хилин саана абаашажа, зөөри хэжэ худалдаха юушые үгы. Хажуугаарнь зарим ноёд һайд, депутадууд, генералнууд «маанадые гүрэнэй хуули хамгаална, маанад дээрээ ахагүй ноёдбди, тиимэһээ бидэн баяжаха ёһотойбди» гэхэн зон олоһорно. Жэшээлхэдэ, манай республикын Баргажан-Уоян машинын харгы 10 жэл лаб баригдаһаар, хэды шэнээн мүнгэн зөөри гаргашалагдааб, барилгань хахадташые хүрөөгүй гэлсэгшэ. Мүнөө жэл барья болоһон харгыень, хойто жэл хабар дахин ремонтдо оруулжа, баһал мүнгэн гаргашалагдаха гэлсэгшэ.

Станци Джидада сэрэгэй томо самолёдуудай частин һалан бутарханда, сэрэгэйхинэй табан дабхар томо гэрнүүд, барилганууд хооһоржо, бутарха һандарха байгаа юм бэшэ гү. Забайкальск станциһаа наашаа ябаханда, түмэр харгын захаар байһан дайнай үеын барилганууд һандараад, мүнөө үедэ сэрэгэйхидэй бариһан табан дабхар байрын олон гэрнүүдэй торхонууд бомбодуулан шэнги архайлдажа харагдаха юм. Забайкалийн (Шэтын) тала дайдаар, олон түмэн мал адууһан, үргэлжын ехэ тарья талха ургуулдаг газарта, түймэрэй ябаһан хоохон тала, ой тайгамнай дууһажа, хада ууланууд модо шулуугүй нюсэгэн толгойнууд харагдана.

Дайнда ябаһан маанадта хооһоршоһон нютаг тоонтоёо харахадаа, ехэ голхормоор. Совет гүрэнөө, И.Сталин, Г.Жуков мэтын гүрэн түрэ хүтэлбэрлэхэ ехэ ухаатанаа ханахадаа, дахин манай гүрэндэ тиимэ ёһотой хүтэлбэрлэгшэд түрэхэнь болтогой! Сибириин газар дорохи шулуун баялигууд, шэнгэн нефть, газ, ой модомнай 20-30 жэлһээ сааша дууһаха тэшээ болоходонь, Росси гүрэн юугээрээ амидарха юм гээд ханахада, гашуудалтай.

Д.ДАМДИНОВ.
Буряад Республикын эрдэм ухаанай габьяата ажал ябуулагша, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.

«А»-наа "Я" ХҮРЭТЭР

Үнгэрхэн үглөөгүүр эртэ бодоод гэхэ гү, али Олимпиин наадануудыг бүхэли хүни хараад, хүсэд хайн унтаагүй байхадамни, мүнөөхи Цэдэб таабай хүршэмни орожо ерэбэ.

-Үглөөнэй амар мэндэ. Орогты, нуугты, үглөөнэй халуун сай уугты, – гэнэб.

-Сайн, сайн. Теэд сайн юумэн үсөөн. Баһал мүнөөхи дуугардаг яшигаа бүхэли хүни нүдэнэйнгөө үбдэтэр хараад ябаналди. Фут-боллой һүүлдэ һаял хайн болоод, шархаяа долёо хэбтэтэрни, энэ Олимпиин нааданууд удаа дараалан эхилшэнэ гээшэб. Юунииншыг боложо байг хамаагүй, харахагүйб гэнэн аад, бэемни баригданагүй. Телевизорээ болуулаад, хүнжэлөөрөө тархья бухаад хэбтээдшыг туршанаб. Үгыл даа. Харангүй хэбтэхэдэмни, магад, манайхин шүүжэ байнаа гү, минии хараа наа, нэгэ бага нэмэри болохо аа гү гээд лэ, тэрэ яшигаа холбожорхиноб. Теэд минии харахаа болодог юм гү, али яадаг юм. Хүгшэржэ ябаһан намайг манайхинай баярлуулха юумэн үгыл. Пэй даа.

-Үгы, юундэ танһаа болохо юм. Бишыг харааб. Манһаа байха хэдэн миллион хүн харана ха юм, – гэжэ хүршынгөө ханаа заһахыг оролдоноб.

Абьяагүйхэн сай хорожо нууха дундаа тэрэмни бодолгото болон хэлэнэ:

-Угайдхадаа мүнөө манай буряад барилдааша хүбүүднай хаана орошоо юм. Урдань энэ тэрэ

томо томо мурьсөөнүүдыг шүүгээ гээд лэ нураг суу саг үргэлжэ дуулдажа байдаг хэн.

-Мүнөөшье бэрхэ хүбүүд биил даа, – гээд, абтахагүйгөөр оролдоноб.

-Хаанаб теэд. Урдань "А"-наа "Я" хүрэтэр буряад обогтой хүбүүд сууда гараад ябадаг байгаа.

-Мүнөөшье байха, – гээд, барилдаан тухай хайн мэдэхгүйг би дуугархын хажуугаар халуун эдэ таабайдаа табинаб.

-Теэд хэлэл даа. "А"-да Алексеев, "Б"-дэ Будеев, – гээд тэрэмни эхилшэбэ.

-Абарзидиев, Баатар, Баир Базаровтан, – гээд, хүрхэй харюу үгэнэн хүн тархья үргөөд нуунаб.

-Вострецов.

-Вильмов, Волосова.

-Ямар тэрэ эхэнэрнүүдыг оруулалсанабши. Үхибүүдыг түрөөд, үндылгэхэ анханһаа уялгатай, табисууртай тэдэшни эрэ хүнэй харгы дахан ябаха гээшэнэ эшэбэритэй байна, – гээд, дурагүйдэнэн янзатай түхэл оруулна.

-Теэд үсэгэлдэр тэрэ басагамнай энэ ехэ гүрэнөө, буряад ороноо түлөөлжэ, аяр холын Лондон хотодо Олимпиин наадануудай хибэс дээрэ гараад, хүрэл медальда хүртөө ха юм, – гэжэ бүришыг тархья үргэшэбэб даа.

-Вот, вот. Харана гүш. Хүдэр хүбүүдэй үгы болоходо, ута гээгэгтэн урилдаанай урда захыг бариха байна. Зай, тиигээд саашань ябая.

-"Г"-дэ Гармаев.

-Гармаевай хүбүүн. Үшөө тиихэдэ Иван Гармаев байха.

-Дашинамжилов, Дашиноорбоев, – гээд тэрэмни халанагүй.

-Дамбиев... Дмитрий Миндиашвили, – гэжэрхибэб даа.

Ай, халаг. Хаанаһаа энэ сууга хоригшын нэрэ аманда орошобо гээшэб. Барилдаа мэдэхгүймни эндэл гараад ерэшэбэ даа.

-Ши, хубаа. Яанабши. Дима Миндиашвили-тайшни дэмы мэндэшлээгүйб, – гэжэрхибэ.

- Елбаскин, Ёнхоевич, Жаргалов, Замбалов, Илюхинов, Клим Олзоев, Лхамажапов, – гээд, бү халыш.

-Эдэнтнай хүрэшэхэнэ. Халуундань эдигты, – гэжэ үрдинэб. Теэд үбгэжөөлн халан хуурангүй, "Я" хүрэтэр тооложорхибол даа. Алфавит соо ондоо үзэг үгы байһаниинь хайн даа гэжэ ханаа бэлэйб. Ядахын сагта "И"- дээрэ үгы байха гэжэ ханахадамни:

-Иошкар-Олада мурьсөө шүүһэн хүбүүд байха, – гэжэрхинэ.

Тиихэдэнэ бинь: "ь" – зөөлэн тэмдэг, тиимэһээ Зоригто Цырендондопов, "ъ" – хатуу тэмдэг – Хангалов байха – гэжэ диилдэхгүйг оролдоноб.

Арсалдаа-боосоондо, халуун эдээнэй дэргэдэ болоһон хөөрэлдөөндэ шүүгдээгүй янза оруулан гаража ошоходонь, минии досоо уужам шэнги болоод байгаа хэн.

Һаяын сагта Буряадтамнай бэлигтэй бэрхэ хүбүүд урган гаража, мүнөө ябааша хүбүүднай бээ үшөө хайнаар һорижо, удаадахи Олимпиин наадануудта ёһотойл чемпионууд болохо бээ гэнэн найдал түрөө хэн.

ТООДО „БЭРХЭ» НАЙМААЛАГША

Сайн, хүндэтэ Тархай!

Зуун дээрэ зууе нэмээхэдэ эхэды болохоб, табан зуунһаа зууень хорооходо эхэды үлэхэб гэжэ Танһаа асуугаа наа, үһэнтнай үрзэгэд гээд, «хүнигэ бү доромжоло!» гэхэ байхат. Теэд Та манай Захаминай аймагай Санагын сельпогой магазинда орошошыг болохот. Тэрэ магазин соо дээрэ хэлэгдээшэдэл адлирхуу асуудалнууд табигдажал, арсалдаа буляалдаан гаражал байдаг болошоо. Ушарын юуб гэхэдэ, магазинай наймаалагша нүхэр Ханда Да-

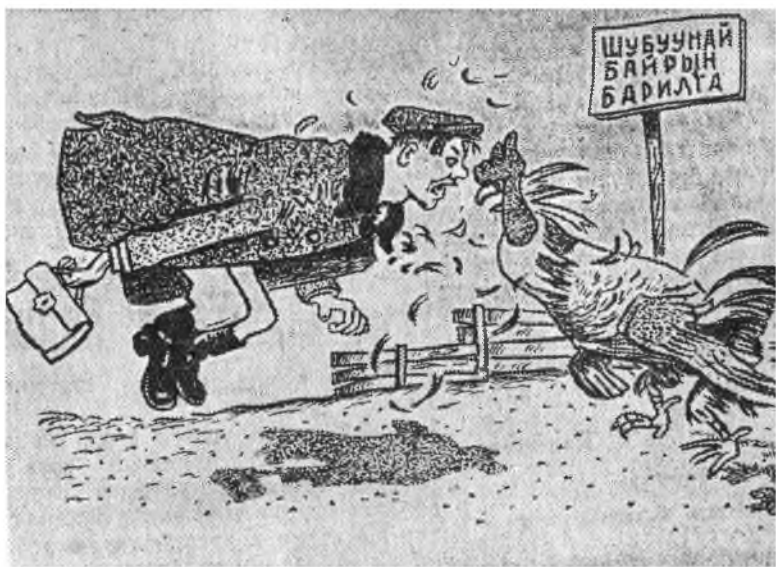
шапилова тоонуудыг нэмээхэ, хорооходоо хэмгүй бэрхэ боложо, нураг сууда гараад байна.

Нүхэр Дашапиловагай тоо бодолгодо ехэ бэрхэ болоһыень бодото баримтаар харуулая. Нүхэр Дашапилова 498 түхэригэй эхэнэр пальтоё 578 түхэригөөр Пүрбэ Доржиева гэгшэдэ худалдажа, хармаандаа 80 түхэриг хээд байтараа баригдаа. Энэ наймаалагша А. Банзархановада 73 түхэригэй

сабхи 105 түхэригөөр худалдаад баригдахадаа, үлүү абаһан мүнгээ бусагаа.

«Үлүү харабал, булуу химэлхэ» гэнэн оньһон үгэ байдаг. Теэд Санагын сельпогой хүтэлбэрилэгшэд (түрүүлэгшэнэ нүхэр Н.Цыренжапов) үлүү хаража, зоние мэхэлжэ байһан наймаалагша Дашапиловада хэмжээ абахын – «булуу химэлүүлхын» орондо «мэхэлжэ үлүү абаһан мүнгээ бусаа даа, мухамни» гээд, толгойны эльбээд лэ орхижо байна ха.

С. ДАМБУЕВ.

Үгэгүйгөөр ойлгосотой.

«Крокодил» журналһаа абтаба.

ОЮУТАН ЯБАҢАН ДЭБТЭРХЭЭ

ОЮУТАДТА ШОГ ЮРӨӨЛ

Инчаа, тынчаа нүхэдтэй, Инаг дуран ехэтэй, Үүдээр дүүрэн айлшадтай, Үзэлэй ехэ жаргалтай, Малгаадартнай наратай, Малгайтнай оройтой, Хоридоор соогуур танилтай, Хармаан соогоо солхообтой,

Сохотнай уршалаагүй, Сэдьхэлтнай үгырэнгүй, Ленин шэнги ухаатай, Лута гэгшэ зугаатай, Яабалхатнай амгатай, Ябадалтнай олзотой, Сессиин үедэ урагшатай, Сайн сайхан нуугты даа! Лопсон ГЕРГЕНОВ.

АЙРАГГҮЙ АРХИНШАД

Хүндэтэ Тархай!

Архи гэхэдэ – «алеэ наашань!», ажал гэхэдэ – «үү татай!» гэдэг болоод, колхознигой нэрыг хухалдаг «айраггүй архиншад, ажалгүй зайгуулнууд» тухай Танда дуулгангүй арга болёод байна. Эдэ хэд юуд гээшэб гэхэдэ, Захаминай аймагай «Коммунизмын зам» колхозий дарамта боложо эхилһэн Доржо Ринчинов, Аграфена Авдеева гэгшэд болоно.

Эдэнэр колхоздоо хургаар үлгэхэ ажал хэдэггүй, хэгты гэхэдэ хараажархёод, зайгуултажа ябадаг хүнүүд юм. Али алинииншыг ажалшад юм хэн гэдэг.

Ринчинов гээшэнэ МТФ-е даажа энээнһээ урда тээ яһалал хайн байтараа, гэм хээд, сүүдлүүлжэ ошоһон аад, 1957 ондо бусажа ерэнһэнэ хойшо архи намнаад, ажал хэжэ үгэнэгүй.

«Айраггүй архиншад, ажалгүй зайгуулнууд»

Авдеева тугалшаншыг ябаад үзэнэн байха. Теэд мүнөө «орёо морин эжэлээ олохо» гэгшын удхатай, эдэ хоёр архидаха, зайгуултажа талаараа эжэлшэнхэй юм. «Һула табигдаһан һур, дэмы табигдаһан дээһэн» шэнги болоһон эдэ хоёрыгэ заһажа, зүб хайн харгыдань оруулжа яашыг ядашоод байнабди.

Нүхэр Тархай, архиншадыг атирашатар, зайгуулнуудыг зангирашатар шүүмжэлэн, арюун замдань оруулжа шададаг, «эрхыдээ эмтэй, долёобортоо домтой» хүн шуут.

Тиимэ хэн туладаа эдэ хоёрыгэ өөрынгөө булан соо няд гэмэ шангаар шүүмжэлт. Имагтал тиигээлтэй, тэдэнэр одоолшыг мангараа таран таража, ханаа орожо, һаруул замда гарахал байха.

Т. ТУМУРОВ.

1958 он.

АЖАЛША ХҮНЭЙ АШАТЫН ЕХЭ БУЯН

Тонирма Жамсарановна Жамсарановагай наһанайн намтар гүрэнэй түүхэдэ болоһон үйлэ хэрэгүүдтэй нягта холбоотой. Түрэл колхозойнгоо хүгжэн халбаралгада ажалша бэрхэ энэ хүн горитойхон хубитаяа оруулһан байха.

Мухар-Шэбэрэй аймагай Галтай нутагта тэрэ мүнөө ажаһууна. 1928 ондо Галтайнаа холо бэшэхэнэ Доодо-Агшанга гэжэ газарта түрэнэн байна. Хүйһөөрөө холбоотой тоонтонь буусаараа ажаһуудаг сагта элинсэг хулинсагуудайн хайхашаан түбхинэн, тэрэнэй эльгэ зүрхэндөө хайханаар һанадаг дайда юм. Энэл дайда-тай холбоотой бага наһаниинь мүнөөшье элихэн һанагдадаг.

Аба эжы хоёрын 8 үхибүүтэй байгаа. Тонирма басагые эжын 48 наһа хүрөөд алтан дэлхэйдэ мүнделүүлһэн байна. Абань жэлтэй байхадань үгы, хүсэд мэдэхгүй, хайрата эжын 8 үхибүүдые бээе гамнангүй, хара ажал хэжэ өөдөн болгоо. "Хунила гэжэ хүршэ дэрээбэн ошожо, арһа элдэжэ, юмэ оёжо, маанадай үл хоолыемнай залгажа, мантагар болгоо" гэжэ Тонирма Жамсарановна хэлээ.

Хүүгэдэ тэжээхэ, үндылгэхэ гэжэ түрэнэн эжынгээ тэрэ сагай ябадалые хөөрөөһөөнь басаган бүхөөр хадуужа абаа.

-Би жаахан байгаа. Дээрэмни аханар, эгшэнэр байгаа нааб даа. Орой болоһон хойно, нара орожо байхада, ородуудай үгэнэн сухаари, талха болоод бэшэ олоһон юмэээ шэрээд лэ дабаан өөдэ гарадаг байгаа. Оройдонь дүтэлхэдөө мориинийн аймшагтайгаар хүлөө сабшаха, турьяха ... - гэжэ Тонирма Жамсарановна хөөрэнэ. - Моринийнгоо хазаарын татаад харахадань, шонууд харгын хоёр тээ гэтэжэ байха. Манай эжы дахаяа, бээлэйгээ тайлажа, нэгэ аматай буугаа абаад лэ хии буудахадань, шонууд арилдаг байгаа. Тиигэжэ ябажа маанадые тэжээһэн юм. Ерээд үүдээ тоншоходонь, баярлаад лэ, нэръесэ гүйжэ ошохобди даа.

Тонирма басаган эхир үхибүүдэй нэгэниинь байгаа. Эхирэинь үрөөһэн ехэ үймөөн соогуур гээгдэһэн юм. Агшангын зүүн тээ Доодо-Нутаг гээд нутаг бии. Тэндэ аймшагтай буудалдаан болоо, коммуна байгуулгада эсэргүүсэһэн

хүнүүд буһалгаа эмхидхээ гэжэ эжынгээ хөөрөө тэрэ хэргээнэ.

Суулгаһаа эхилээд, Түгнын эхинһээ Хүсөөтэ, Боомоор ехэ буһалгаан болоһон байна. Буугай абяа дуулаад, аба эжы хоёрнай маанадаа һугадаад шугы руу хоргодоо. Буудалдаанай замхахада, гэртээ ерээ. Эхир үхибүүдэй нэгэниинь ехээр халуураад гээгдэшоо. Хамтын ажахынуудые тогтоолгын үеин хатуу тэмсэл энэ хүнэй ажабайдалда имэ мартагдашагүй дурсалга үлээгээ. Тиихэдэ жэлтэй байһан басаганайнгаа ехэ болоходо, эжын эдэ бүгэдэниие һанан дурсажа хөөрэдэг нааб даа.

Аханар, эгшэнэрын ехэ ажалша хүнүүд байгаа. Сталинай нэрэмжэтэ колхозые тогтоон байгуулалгада тэдэ ехэ хубитаяа оруулаа.

Бажагар гэжэ газарһаа зүүн тээ эгшэнэрэйнгээ үбһэ сабшадаг үе тэрэ иигэжэ һанан дурсаа: "Галтай, Дээдэ-Агшанга, Арал, Дээдэ болон Доодо Нутаг дайдые эгшэнэрын гараараа сабшадаг байгаа. Долоон хоног соо 30-40 сотко газарай үбһэ сабшахадань, хони бэлэг үгэдэг байгаа. Үүр сайжа эхилхэдэ бодоод, хүнин 11-12 саг болотор ябаха. Би шиирэ шударжа, мурьень заажа үгэшэ нэм. Ажалай журам ехэ шанга байгаа".

Дайнай үеин хэсүү хүндэ жэлнүүдтэ 12-13 наһатай ябаһан тэрэ анзаһа бариха, тарья тариха ушартай болоо. Дайн соогуур эжын үбшэлжэ, басаганай ээм дээрэ гэрэй болон хамтын ажалай хүндэ

мартадаггүй. Хүнэй һайн нүхэр болохо агта хүлэгэй ухаатай сэсэн адагуусан байһаниинь үхибүүн наһанһаа тэрэ сэгнэһэн байна.

-1943 ондо нютагайнгаа хадын зүүн тээ үбһэ сабшадаг байгаа. Дайн дажарта эгээл һайн моридыемнай абаа. Эгшэнэрни моридоо үгэхэдөө бархираа нэн. Моридшые монсогор нөлбоһо дуһаажа байгаа бэлэй. Галсан хээр гэжэ амаргүй һайн хүлэг байгаа. Машина өөдэ гаража ябатараа, халба хүрөөд тэрьелшоо. Хэн барижа шадаха даа. Хаана ошохоёо байһанаа моридшые мэдээд байгаа, - гэжэ Т.Жамсаранова дурсалгаяа үргэлжэлүүлээ. - Үшөө сэрэгэй аэродром Түгнэдэнай дайнай урда тээ байрлаа. Маанадые абаашажа ханааб малтуулаа, тэдэнь мүнөөшье бии.

Түгнын газар колёсно трактораар хахалдаг үедэ Тонирма басаган прицепцигээр хүдэлөө. "Үхибүүн наһандаа хүндэ хүшэр ажалда ябабашые, тэрээн соогоо аймшагтай хүжюутэй ябадаг хэмди" гэжэ тэрэ һанан дурсана.

Клуб соо суглараад нютагай залуушуул ёхор наададаг байгаа. Эдирхэг, омог дорюун наһандаа ажалда дарагдаагүй, тэрэ сагай бэрхшээлнүүдые горитойгоор дабажа гараа. Тэрэ үеин нүхэдөөрөө Калиновка гэжэ хүршэ нутаг ошожо, Пасха, Масленица гэжэ һайндэрнүүдтэ хабаадалсажа, баһаһаа ород арадай ёһо заншалнуудые һайн мэдэхэ болоһон байна.

Тонирма Жамсарановна Жамсаранова үндэр наһанай дабаан дээрэ гаранхай, залуу наһаяа һанан дурсажа һуухадаа, залуугайнгаа согтой хүжюун абари зан алдаагүй.

Дайнай үедэ Ленинград хотын дайсанай бүһэлэлтэдэ ороһон үетэй өөрынгөө байдал сасуулан хаража, иигэжэ тэрэ хэлээ: "Обёсой гашуун хилээмэ, һү тараг эдижэ, халахайн витаминтай шүлэ уугаад, мүнөө болотор ябана бэшэ гээшэ гүбди". Мүнөө иигэжэ хүхин хөөрэлдэжэ һуудаг нүхэдэнь нэрлэбэл, дайнай ара талын ажалай ветеранууд: Жаргал Батуев, Найдан Яндыков, Цыпилима Галсанова, Екатерина Халзанова, Чимитцу Зондуева, Басаа Жанаева гэгшэд болоно. Саг жэлэй нэлгээн соо байдалай хатуу, зөөлэниие үзэһэн эдэ хүнүүд ан-бунхан нютагтаа ажаһууна. Нютагайнгаа зоной хүндэ ямбада ажалай эдэ ветеранууд хүртэхэл ёһоороо хүртэнэ. Мори тэргээр город абаашажа, ороһоо тушаажа, совет сэрэгшэдые хооллуулһан зон байна гэшэ.

Тиихэдэ нютагайнгаа басаган Бадгарма Амуровна Дымбрыловатай ехэ нүхэсэдэг байһанаа тэрэ һанан дурсаа. Уһанай модондо ябаһан, борной шэрэһэн, хара ажалда зүрхөө алдангүй ябажа гараһан ехэ бэрхэ эхэнэр байгаа. Тэрэнэй эжын дайн соогуур пекарнида хүдэлжэ, хилээмэ баридаг байгаа. Үхибүүдые эдээлүүлдэг, амаргүй һайн хүгшэн байгаа, дайнай хатуу жэлнүүдтэ хилээмэний хубаарида тэрэнэй гарһаа хүртэлсэһэнөө мүнөөшье болотор һанажа ябадаг. Тиихэдэ Мижидэй Нима гэжэ хүниие баһал сэдхэлдээ

дүтөөр һанажа ябадаг. Ушарын гэхэдэ, Т.Ж.Жамсаранова баһал залуугаар хани нүхэрһөө гээгдэжэ, эжыдээл адли найман үхибүүдые томо болгохо үйлэ хубитай байшоо. «Энэ үбгэн намайе ехэ хайрлажа, үхэр гаргахадань, намайе дууджа асаруулаад, гэдэһэ дотор, тархи тагалсагта хүртөөдэг нэн. Тэдэниие бусалгажа, ороһотойгоор шүлэ шанахада, үхибүүд гэдэһэ садхалан, наадажал ябадаг нэн, - гэжэ тэрэ һанан дурсаа. Үхибүүдын үбгэ эсэгэ, хүгшэн эжынэрэйнгээ, эхэ эсэгынгээ буянгаар һайн ябаг лэ гэжэ үрээжэ һуудаг байна.

Галтай нютагые тойроод мүргэлтэй, тахилгатай хада ууланууд бии. Жэшээлхэдэ, Жаргаланта гэжэ газарта дайнай урдахы жэлнүүдтэ Ехэ Түгнын ообо гэжэ болодог байгаа. Үнгөөһөө, Доодо-Бэшүүрһээ хүнүүд зорижо ерэдэг нэн. Түгнын дасанай һандаргадан саһаа хойшо тахигдахаяа болиһон байгаа. һүүлэй жэлнүүдтэ Жаргалантын ообогой тахигдадаг болоод байхада, Тонирма хүгшэн баяртай. "Нийслэл хотодо ажаһуудаг эрдэмтэй, ехэ ажалтай хүбүүднэй тэндэ хүрдэ бодхоогоо, холоһоо яларан толорон, эрьелдэжэ байдаг даа. Түгнын дасанай хуушан һуурида Хушуун-Үзүүрэй хүбүүд субарга бодхоонхой. Түгнын дасан хэргэгдэнхэй" - гэжэ Тонирма Жамсарановна хөөрэнэ.

Галтай нютагай ажалай ветеран Т.Ж.Жамсаранова найман хүгшэдые хүмүүжүүлжэ, "хулыень дүрөөдэ, гарыень ганзагада" хүргөө. Тэрэ мүнөө 27 аша зээнэрэй, 27 зээнсэрнүүдэй ехэ хүндэтэй, дуратай хүгшэн эжы юм.

Аша зээнэр, гушанар олон боложо, тэдэнэй һайн ябахада, бэлэг үгэжэ, хүндэлжэ, эрьен ерээжэ байхадань, одоошье тэрэ баяртай байдаг.

Үри хүүгэдэйнгээ жаргал хаража, үндэр наһа эдлэн ябаһан эжы хүндэ энэнэ эгээл ехэ жаргал, ашатын буян болоно.

Тэрэ гэр тойрон ажалаа бүтээгээд, аша зээнэртээ һургаал заабари хэлэжэ, амгалан тайбан ажаһууна. Залуушуулай һайн һайхан, Бунтай хэрэгүүдтэ баясажа, ута наһатай, аза жаргалтай, эрдэм бэлигтэй ябаг лэ даа гэжэ үрээжэ һуудаг.

Тонирма Жамсарановна хада олон жэлдэ нютагайнгаа "Жаргал" гэнэн аман зохёолой ансамблиин гэшүн ябаа. Мүнөө Натальа басаганиинь энэ ансамблыда эдэбхитэйгээр ябадаг, эжыдээл адли дууша, хонгёо хоолойтой юм.

Түрэл колхозой тогтон байгуулагдаха саһаа эхилээд, хара ажал хэжэ хүдэржэһэн, зөөлэн сэдхэлтэй энэ хүн хүнгэн сарюун зандаа, ухаан һонор, ажабайдалай үндэр жэшээ харуулан ажаһууна.

Тонирма Жамсарановна, алтан дэлхэй хаража, зүлгэ ногоо гэшхэжэ, сэбэр агаараар амилжа, амидын жаргал эдлэжэ ябыт даа!

Эльвира ДАМБАЕВА, манай корр. Авторай фото-зурагууд.

Наталья басаганайнгаа үетэн нүхэдтэй

БАЙГААЛИЙН ҮЗЭГДЭЛНҮҮД

Баян дэлгэр байгаалийн үзэхэлэн найхан үзэгдэлнүүд тухай уншаха, үе болоод өөрынгөөшье харахан, үзэхэн тухай «Үнэнэйнгөө» уншагшадтай хубаалдаха дуратай хүм. Бэшмээр энэ тэрэ томо-томо үдэрэй үзэгдэлнүүдэй байгашье хааны, «хэндэшье хэрэггүй» жэжэ амитад, шумуулнуудта зорюулхан үзэгдэлнүүдые бэшэхэ гэжэ шийдэбэ.

БАТАГАНАА

Бидэ, Росси гүрэнэй зон, Шэнэ жэлэй гарахада, аяр арба гаран үдэр бултааран нэгэн доро амардагаараа бүхы дэлхэйн гүрэн, зониие ехэтэ гайхуулдаг хабди. Үнэхөөрөөшье, гайхалтай байдаг. Саашанхи гайхалтайн гэхэдэ, юундэ теэд имэ ехэ сүлөөгэй байжа байхада, үнөөхи хари гүрэнэй зонудтал адли гоё найханаар бээ сэнгүүлжэ, спортоор хорижо байдаггүй, городой зон гэжэ бултааран шахуу (сэхэ руунь табижархиуу) үдэр хүнигүй тооной унтари хүнжэлһөө холо

ошожо шадангүй, гэдэхээ эльбэжэ, амаараа гаратар эдээ хоолоо шэхээд, телевизорэй урда хуугаад лэ үнгэргэдэг гэшэбибди. Үнэхөөрөөшье, эгээ ядахадаа, городой зах гаража, тэрээхэн, дуута-суута боложо байһан Дээдэ -Онгостойдо ошожо амарыш, сэнгыш, теэд үгыл даа үгы, оросуудай хэлсэдэг ёһоор наа, залхуумнай маанадһаа түрүүн түрэшөө ха.

Би урзанда жэл өөрөө эгээ тиимэ байдалда абтажа, аяр арбаад үдэр соо хии-хууда баригдажа, гэдэхэндээ өөхэ суглуулжа хэбтэнэ ойлго-

жо, «Үгы ха даа, хүрөө болоо, хойто жэл яашье наа иигэжэ үнгэргэхгүйб, үбэштэй болошохоор «амаралта» байна гэжэ, үнгэрһэн жэлэй гарамсаарнь, январин хоёр-гурбанаар Эдэ нютаг руугаа түргэн гаража ошоо нэм. Дүү хүбүүнэймни шангахан ангууша Дугар хүбүүн минингээ – баавайнгаа (Эдэдэ абгая «баавай» гэдэг юм) – агнаха гэшэдэ дуратай-емни мэдэхэ байһан хадаа (зэе хүбүүндээ муу, тулкур ангуушан гүүлэдэг хүм), «Баавай юун гүрөөһэ, тарбага гэжэ, хэндэшье хэрэггүй жэжэ амитадаар намналдажа бээ зобоодог гэшэбта, харин үбэлэй сагта наашаа ерээ һаатнай, о-о, бодон гахай байха, буга хандагай байха! Энэл даа, ёһотой агнуури гэшэш» - гэдэг юм нэн ходо. Теэд хэды ханаархажашье байдаг наа, сүлөөгүйб гэжэ ханадаг байгаа. Энэ хүсэлөө Дугартаа ерэхэ тухайгаа урид дуулгажа, үшөө нэгэ нүхэртэйн хамта гурбуулан янгинама хүйтэнэй сагта шанга гэгшэ моридто хуунхай (саһанай хүр соогуур, халтируухайшье, нэ-эрээшье, шанга мори үгы наа, гахай, буга намнахагүйш, зарим үедөө мориёо оодоруулхашье, харайлгахашье саг байха), буу хайтай, нохойнууд гэшэш одоо арьяатан шоноһоо дутуугүй ууртай, зүрхэтэйнүүд, - Цагаатай голой эхи барин ошобобди. Үдэсын боро хараанаар, сохом гушаад модо зай дабажа, Бага Хамар-Дабаанай үбэртэхи ангуушадай хуушан багахан байрада

хүрэхэ, үглөөнһөө агнуурия эхилэе гэжэ хэлсээ бэлэйбди.

Байрамнай хүйтэншэг, тиибэшье хоёрдохи үдэртөө тэрэнэй досоохи модо, байрань гэдэжэ, яһала дулаанаар байршажа байбабди. Харин үдэшэнь оройхон тээ, минии хэбтэнэн таладамни, углууда, шара томо зүгы гү, али үтэтэ томо батаганаа хэбэртэй (хабарай эртын шумуул хадань «белая муха» гэдэг бэшэ гү?) һиинажа эхилбэ. Байтараа батаганаагай һиинахань шангаржа, хүнэй унтахада тойб хэнэ. Дулаасаа, һэрээ хадаа наашаа гаража ерэгшэ аа гү, гэхэдэмни, харагданагүй, тэндээл хүбхэ соо хорошоод, бидэндэ ехэтэ «сухалданал» хэбэртэй. Бэшэ үдэрнүүдтэнь, орой, харанхы болоһон хойно байрадаа ерэгжэ, түмэр пеэшэнгээ (буржуйкаа) ехээр түлижэ, үдэрэй түршада хүрэшөөд байһан байрааа һөөргэнь дулаасуулхатаймнай зэргэ, мүнөөхи батаганаамнай дахинаа нойрһоо һэрижэ һиинаад лэ халаха юм бэшэ, теэд юундэ «сухалдахагүйб» даа: бидэ гэжэ, хоёр хүлтэй хожимойнууд, байгаалийн ёһо жамые эбдэжэ, байһан юумыень буруу тээшэнь болгожо, үшөө бүхэ нойроор сохом гурбадүрбэн нара соо налайжа унтаха тэрэ батаганаае, «һэриш, дулаан саг ерээ!» - гэжэ худалаар мэдүүлжэ байна бэшэ гүбди. «Баавай, ямар хашартай батаганаа гэшэб, хүниие амаруулжа унтуулхашьегүй, хутагаараа хадхажэ алыт, юрэдөө, яжа тэсэжэ байгаа юмта, танай бүри шэхэнэйтнай хажууда һиинаа бэшэ гү» - гэжэ зэе хүбүүмни энээдэ барин байжа дуугарха юм, тиихэдэнь би «Үнидэ түршаа юм аабзэб даа, мэдэгдэнэгүй, оложо шаданагүйб, холо саана хоронхой хаш» - гэжэ, минии үгүдэ эдэ залуушуулни энэ баарһаниие алажа байхал гэжэ

һанаһан би, худалаар хэлэбэб. Зүб, үнэхөөрөө, энээхэн бага амитан намдэшье һаалта хээл юм бээ, зүгөөр би тэрэнһээ тиимэшье ехэ хашарбагүйб. Хорхой шумуулнууд үбэлэй хүйтэн сагта нэгэ тээ хоргодоод, заримашуулын (гайхахаар!) бэ-еынгээ температурые 0 градус хүрэтэр доошонь оруулжархёод, зүрхээшье тогтоожорхёод байдаг гэжэ мэдэдэгшье байһан наа, имэ юумэ гэшье түрүүшынхией хаража, үзэжэ байна гэшэб!

Дүрбэ-табан хоногой үнгэрһэн хойно һөөргөө бусаха болобобди. Энэ холын хүбшэ тайгын найхан сэбэр агаараар зоргон соогоо хоёр уушханууда садатарнь сэнгүүлһэн би Хангайн эзэндэ баярые хүргэжэ, морин дээрэ һуухынгаа урда ангуушадай гэрэй багахан үүдэ модоор тулажа байхадаа, манай ябаһанай һүүлээр энэ байра соо дахинаа шэмээгүй хүйтэн байдалай тогтоходо, нэгэ углуу буландань байршажа байһан тэрэ батаганаа дахинаа бүхэ нойртоо диилдэхэ байха бээ гэжэ ханахадаа, нүдөөрөө энэ-эбхилээд абабаб. Мүнөө, хоёр жэлэйшье үнгэрөөд байхада, нэн түрүүн, юундэб даа, тэрэ һиинажа байһан батаганаа ходо ханаандам ерэдэг юм.

Байгаалида бага ехэ үзэгдэлнүүд гэжэ байдаггүй, хуу баран өөр өөрын маяг, байдлаараа найханууд ха юм. Тиихэдэнь бидэ, хүнүүд, сансарын гүн сооһоо, саг жэлнүүдэй хугаасаа сооһоо тэрэ бэхи бүхөөрөө ерэгжэ шадан табисуурыень ехэ эбдэнгүй, тэрэн руунь зэриг муухайгаар булимтаран оронгүй, өөһэдөө тэндэһэнь энэ тэрэ найхан үзэгдэлнүүдые оложо, шэлэжэ шадан, баясажа абахамнай хэрэгтэй ха.

АЛЫГДЕНОВ.

Түнхэн. Тооһотоогүй Тооро нютаг. Үбһэнэй үе. Июль нара эхилбэ. Аяма халуунда колхозой дарга Иринеев урданай үбгэдтэ хандажа:

«Хаана сабшалан эхилхэб, гол газар ошожо, ямар бригада эльгээхэб гэжэ тухайлагты! – гэбэ. Үбгэд Танхаев Шенхоров хоёр голой сабшаланда мордобо. Наратай үдэрнүүд үнгэржэ, үүлээр наран хаагдажа, бороонийн адхаржа эхилбэ. Долоон хоног соо амарангүй аадар, бороонийн адхаржал байна.

Багшанууд ажалаа дүүргэнхэй, амаралтада гараад, амаржа байна. Иркутский барилгашад шэнэ гурбан дабхар хургуули дууһахаяа мэгдэнэ. Сентябрьһаа шэнэ хургуулида орохобди гэжэ багшанууд омогорхоно.

Иркутск-Нилова-Пустынь харгын трасса ойрохон. Хойто таладань багшануудай хуушан гэрнүүд жэрүлдэнэ.

Амаралтын үедэ минии гэргэн үхибүүдээрээ Хэрэн айлшаланхай. Би үхэр малаа хаража гэртээ байхадам, Түнхэнэй мэдээжэ поэт Байминов ерэбэ. Хожуулан хөөрэлдэжэ, үдэсын 12 саг болотор һуубабди. Нойрнай хүрэхэ, нойрсобобди.

Үүр сайха үеэр гэнтэ үнээн ехэ шангаар мөөрөжэ оробо. Харан гэнэемни, үнээнэй хорой соо уһан мэлмэржэ байна. Үнээгээ түргэн гаргаад, хойноһоонь түрэхэ гахайгаа намнабаб, өөһэдөө аргаа ологты гэбэб.

Манай гэрэй баруун талада уһан табсантаад ерэгжэл байна. Байминоваа бодхоожо, «урагшаа харгын урда гара, унтажа байһан багшануудые һэрюулэ, шангал үер ерэбэ!» гэжэ хашхарааб.

Уданшьегүй газрамни шагай хүрэмэ уһан ерэбэ. Түлээн хорой соогуур урдана. Багшанууд шэнэ хургуули тээшэ мэгдэжэ гэшэлбэд. Эндэ хургуули соо манай талын хэмнай үгыб гэжэ тоолобобди. Түүхын багша үгы. Хоёр хошоо үхибүүдые түрэнхэй. Тэдэнэй хүгшэн эжынь үгы гэлдэнэ.

Бидэ физругтай бүһэдэ хүрэмэ уһан соо мүргэлдэбэбди. Ошоходомнай,

АЙМШАГТАЙ ҮЕР

һанаа амар унтажа байба. Урдажа ябаһан модонуудые барижа уяад, хала болгобобди, дээрэнь түүхын багшые үхибүүдээрнь һуулгажа түлхээд, хургуули тээшэ асарбабди. Дахин һөөргөө бусажа, хала дээрээ һуулгажа, хүгшэн эжыень асарбабди.

хургуулиһаа ойрохон биологийн, математикын багшанар сонхоороо хаража байбад, хуу баран ерэнхэй.

Газаа талада дулааншье наа, хургуули соо хүйтэн, һүүюур байба. Хубсаһан хуу норонхой, үхибүүд хашхаралдана, бархирна. Нойтон хубсаһатай ехэшүүл халганана.

Зай, хоёрдохи дабхарта, бетон хабтагай табинхай, дээрэнь модон оёор. Хубсаһаа бажуужа, оёороо нойтон болгоод, шэнэ партануудые баллажа, түүдэг түлихэ болонбди.

хургуулийн хоёрдохи дабхарһаа аймшагтай үерые шэртэнэбди.

Барилгашад хуушан модон хургуули соо байратай, бээдээ найдаһан, аймшагтай үерэй болоходо, ехэ МАЗ машинаа дуугаргаад, трасса тээшэ дүтэлхэ ханаатай ябана, нүхэн соо хэлтыгээд, машинань зогсоһобо. Булта тамаржа, харгы дээрэ гарабад.

Тэрэ үедэ үглөөнэй найман саг болобо ха. Үер аалиханаар нэмэжэл байна.

Эрхүү, Зуун-Морин хоёр нэгэдээд, уһааа түлхижэл байна.

Хуу баран үертэ норонһон, үхибүүд үйлалдана, ехэшүүл дааража, булта гэдэхэ үлдэнхэй, түүдэгэй галда дулаасахаданмай, дулаа ехэ үгэнэгүй, түүдэг ехээр табихын аргагүй, хургуулияа галдахабди гэжэ болгоомжотой байнабди.

«Продовольственно склад урдаба! – гэжэ кладовщик хашхарба. Кочегар Шахмалов һураба: «Тэндэ эдихэ юумэн бии юм гү?» «Үүдэнэй баруун талада консервэ, напиток байха ёһотой», - гэбэ.

«Тиибэл энэ хургуулийн заханда байдаг математикийн багшада резинэ онгосо бии. Тэрэниие абаад, складһаа консервэ, напиток үлэн үхибүүдтэ асарая! – гэжэ намда хандаба. Бидэ онгосо соо үбдэг дээрээ хуугаад, гараараа һэлюурдэжэ, складта дүтэлбэбди. Би складай модонһоо барилсаад, доошоо бухажэ оробоб. Шахмалов складай модонһоо барилсаад, онгосоёо тогтоон барижа, байлгана. Нэгэ банка консервэ барижа, онгосо соогоо шэдэбэб, хоёрдохиёо бухажэ, баһа нэгэ банка шэдэбэб. Тэрэ үедэ хажууһаамни лонхонууд урдана. Нэгэ лонхо барижа, онгосо соо шэдэбэб, хоёрдохиие шэдэбэб. Шахмалов хашхарба: «Уһан нэмэжэл байна, урадхал шангадана!» Бидэ онгосоёо хоёр тээһэнь түлхижэ, номгон уһанда оробобди. Шахмалов онгосо соогоо ород, гараараа һэлюурдэнэ. Би хойноһоонь түлхижэ, гараараа баһал түһалнаб. Тиигээд хургуулийн хэрэлсы хүрэбэбди. Шахмалов эдихэ хоолоо абаад, хоёрдохи дабхарта гараба, би онгосоёо түшүүлээд, дээшээ гарабаб. Банкаяа үүдэнэй баруулаар нээгээд, модондой зомгооһоор консервээ хубаабаб.

Ехэшүүл халганыхаяа болибо. Хүүгэд бархирхаяа болижо нойрсобо. Түүдэгээ һэргээжэ, хубсаһаяа хатаанабди.

Үдэрэй 11 саг багаар вертоледой шууан соностожо, элбэг эдеэн бууба. Улаан Хэрэһэнэй зон зоболондо ороһон бидэндэ туһа хүргэбэ. Уһанай урасхал номгоржо эхилбэ.

Газаашаа гаража шалгахаданмай, уһан үбдэгтэ хүрэмэ. Багшанууд гэр тээшээ аргахан галгуулха болобо. Гэртээ ерэгжэ, түлээн үгы хадаа (урдажа ябанхай), хэбтэнэн хабтагай баллажа, галаа түлибэ.

Аймшагтай үертэ ороһон зондо гүрэн үхэр малай, эд бараанай гарзыень тэхэрюулээ бэлэй. Үбһэндэ ошоһон үбгэд модондой гэшүүһэн дээрэ сүүдхэ соо хуугаа нэн. Иимэл даа, аймшагтай үерэй тодор.

А. ЛАМУЕВ.

Хурамхаан.

СУУТА ДУУШАНАЙ МҮНХЭ ДУРАСХААЛДА

Россиин габьяата артистка Елена ШАРАЕВА мэндэ ябаа наа, энэ зун 50-тай болохо байгаа. Тиин ойн баяртань зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганууд үшөө хабар эхилээ гэжэ хануулаа. Буряадай гүрэнэй оперо болон баледэй театрта Соёлой министерствын дэмжэлгээр дурасхаалай үдэшэ үнгэргэгдөө.

Энэ үдэшые Буряадай габьяата артистка Вера Васильева найруулһан байна. Соёлой министр Тимур Цыбиков үгэ хэлэхэдээ, элитэ дуушанай бурханһаа заяагдаһан бэлигыг тэмдэглээ. Июниин 22-то Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй колледждо Елена Шараевагай дурасхаалда зорюулагдаһан дуушадай республиканска конкурсын түрүүшын шата эмхидхэгдэжэ, Баир Базаров түрүүтэй жюри 21 дуушадһаа 11-ень шэлэн абаа.

Зүгөөр гол хэмжээ ябуулганууд түрэл Түнхэнэйнь аймагта үнгэргэгдөө юм. Түнхэнөөрхин мүнөө жэлэйнгээ Сурхарбааниие Глинкын нэрэмжэтэ уласхорондын конкурсын лауреат Елена Шараевагай болон совет үеын элитэ ажал ябуулагша Буда Ангархаевай дурасхаалда, мүн Россиин габьяата хоригшо Нима Ивановичай хоригшын ажалы 50-жэлдэ зорюулаа.

Удаань оперно театрай коллектив аймаг ерэжэ, дүрбэн үдэрэй туршада концертнүүдые табяа. Галбада зон иимэ олоор үнхэнэй суглараагүй юм. Елена Гомбоевнагай бага наһаяа үнгэргэһэн болон ходоодоол эрьежэ ерэдэг байһан гэрэйнь ханада түрэлхидын дурасхаалай самбар тодхоо. Театрай директор Аюна Цырендоржиева, Түнхэнэй аймагай захиргаанай толгойлогшын орлогшо Венера Морхоева,

дуушанай түрүүшын багша Валентина Манзарова, багшын ажалы ветеран Лариса Борхонова гэгшэд Елена Шараевагай түрэлхидтэнь, Ринчин Доржиевна эжыдэнь баяр баясхалангай дулаахан үгэнүүдые хэлээ. Эндэ "Хэнгэргэ" ансамбль гоё найхан концерт харуулаа, Галбайн дунда нургуули соо үзэсхэлэн дэлгэгдээ.

"Саяны" санаторийн клубай тайзан дээрэ дуушадай конкурсын финал үнгэргэгдөө. Жюриин гэшүүд - Россиин габьяата артистнар Батор Будаев болон Дамба Занданов, Буряадай габьяата артистка Лариса Соковикова, залуу дуушан Елена Мохосова, Россиин арадай артистка Дарима Линховоиной хүтэлбэри доро дуушадые шагнажа, гурбан номинацияар сэгнээ юм. Тиин "Арадай дуун" гэхэн номинацида түрүүшын һууриие врач Николай Шагдуров эзэлээ. Тэрэ түнхэнэй аялга ирагуу гоёор таталуулжа, бултанай найшаалда хүртөө. Энэньше гайхалтай бэшэ. Юуб гэбэл, тэрэ "Хэнгэргын" солист ха юм. Залуушуулай дунда хүгжэмэй колледжын 3-дахи курсын оюутан, сопрано хоолойтой Мария Балданова шалгараа. Мэргэжэлтэ дуушадай дундаһаа оперно театрай солист Солбон Лубсанов "Гран-придэ" хүртөө. Ажалы ветеран, арадай дуунуудые гүйсэдхэдэг Галина Тудинова тусхай шанда хүртөө.

"Миний шабинарһаа Настя Хетыева хоёрдохи һуури эзэлээ, лауреат Арюхан Будареева Соёлой министерствын дэмжэлгээр Улаан-Батар һурахаяа ошохо", - гэжэ Елена Мохосова хэлээ.

Түрүүшын шатада жюриин бүридэлдэ Елена Гомбоевнатай суг һураһан Россиин габьяата артистка Татьяна Шойдагбаева, колледжын багшанар Жаргалма Цынгуйева, Эржена Буруева гэгшэд оролсоо. Эдэнэйл оролдоггоор конкурснай үндэр хэмжээндэ үнгэрөө. Оперо болон театрай дуушад Максим Санширов, Баяр Аранжуров болон Нина Алексеевагай лауреадууд болоһондонь баярланаб. Тиихэдэ колледжын оюутан Никита Егоров баһал һайнаар дуулаа.

«Дурасхаалай хэмжээ ябуулгануудые Түнхэнэй аймагай захиргаан болон манай нотагаархидай "Саяны" бүлгэм эмхидхээ, - гэжэ Еленынь үеэлэ Эрдэни Манзаев хэлээ. - Энэ үүсхэлы дэмжэндэнь Соёлой министерствэдэ, Оперо болон баледэй театрта баярые хүргэнэбди. Тиихэдэ Майя Махеевада, Зэгзэма Манзаевада, Октябрина Аюшеевада, Баир Ускеевтэ баһал баяр баясхалангаа мэдүүлнэбди».

Елена Шараевагай нотагаархид болон бэлигыень сэгнэдэг зон энэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Валерий СЫДЕЕВ.

«Аламжа Мэргэн Арюун Гоохон хоёр-2012» гэхэн конкурсно

ЖАРА НАНАНАЙ ЖАРГАЛ

Бурхан багшын нургаал заабариие сахин ябаһан хүн 60 наһанай жаргал эдлэдэг юм гэжэ урданай үбгэд, хүгшэд хэлсэдэг. Энэнь тон зуб гэжэ ханагдана.

Бальжинимаев Володитоной 60 наһанай ойн баяр тэмдэглэжэ байхада, тэдэндэ бүхы хайн хайхание хүсэжэ, юртэмсын жама ёһые баримталан, эхэ эсэгынгээ нангин нургаалые дээрэ үргэжэ ябаһандань үнэнхэ зүрхэнһөө баярлан, гэр бүлэ тухайнь бэшэхэ гэжэ бодоо хүм. Юуб гэбэл, Володя Люда хоёртол хуби заяатай зон олоншые наа, эрхим жэшээтэ гэр бүлэ байгуулһан хүнүүд хомор гэжэ ханагдана.

Эдэ хоёр залуугаар айл боложо, зонингоо дунда хүндэтэй хүнүүд боложо шадаа, дүрбэн хубиүүдэ хайханаар хүмүүжүүлээ. Хүүгэдэйнгээ үшөө бага байхада, БАМ ошоожо, олон жэлдэ тэндэ хүдэлөө. Владимир түмэр харгын түрүүшын рельснүүдые татахаһаа эхилээд, нилээд ехэ барилгада хабаадажа, алтан гартай дархан гэжэ суурхаа, БАМ-ай барилгын ойн баярай олон медальнуудаар шагнагдаа, Россиин габьяата барилгашанай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө, ажалы ветеран болоо. Гадна 1983-1997 онуудта суута Бондариин "Золотое звено" гэжэ бригадада хүдэлһэн габьяатай. Наһанайнь нүхэр Людмила - худалдаа наймаанай болон олзын хэрэг эрхилэлгын халбариин габьяата хүдэлмэрилэгшэ. Энэ гэр бүлэ тухай олон номууд соо бэшээтэй:

Б.Балбаровай "Магистраль нашей молодости", В.Корликовай "Трасса мужества – Бурятский участок БАМ-а", Р.Мухаровай "В сердце моем"...

Бальжинимаевтан мүнөө Улаан-Үдэдэ "Алима" кафедээ амтан эдеэгээр хүн зониие хүндэлдэг. Эдэ хоёр эжыгээ 98 наһатай болоторнь хайханаар үргэжэ, үрээлдэнь хүртөө гэжэ ханагшаб: хүүгэдын булта нэрэтэй түрэтэй хүнүүд боложо, эхэ эсэгынгээ нэрэ хайханаар нэрлүүлжэ ябана, найман аша зээнэрын амжалтануудаараа хүгшэн аба эжыгээ баярлуулан, омогорхол түрүүлжэ байдаг.

Бальжинимаевтанай найрта түрэл гаралнуудын, дүтын нүхэд, Ага, Шэтэ, Монголой айлшад, Буряадаймнай урдаа хараха булгатанууд, БАМ-айхид олоор сугларжа, баярыень хубаалдаа. Эльгэ зүрхэ хүдэлгэмэ үрээлнүүдые шагнахадаа, эдэ хоёр уяран, саашадашые һайнаар хүдэлхэбди, буряадайнгаа ёһо заншалые үри бээдэ ойлгуулан дамжуулхабди гэжэ хэлээ.

Энэ зураглалаа Людмила Владимир хоёрто зорюулһан мүнүүдээр түгэсхэхэмни:

**Байгал баабайн хормой доро тэнжэнэн,
Адуу малаа олошоруулдаг,**

**Үри бээе урагшань ябуулдаг
Аза ехэтэй энэ бүлын
Эрын солодо дохиноб,
омогорхоноб.
Сэбэрхэн хүбүү, басагадые
Сэлэнгэ мурэнэй сэнхир уһаар
аршаанлажа,
Сагаан Дара эхын тарни үншажа,
Үри бээе, аша гушанараа
үргэжэ байдаг**

**Энэ айлай эхын солодо дохиноб,
омогорхоноб.**

Юртэмсын бүхы жама ёһо баримталжа, жара наһанайнгаа жаргал эдлэжэ, элүүр энхэ, үшөө ехэ амжалта туйлахыень хүсэнэб.

**Т.БУДАЕВА,
ажалай ветеран,
арадай гэгээрэлэй отличник.**

(Үргэлжлэл.
Эхниний урдах
дугаарнуудта).

ТҮРЭ НАЙР

Үндэн арадай ёно заншал

Эхэнэр хүн, илангаяа залуу бэрээд, ямаршы эрхэгүй байдаг хэн, заримуудын үнэндөө хадаа үбгэнэйнгээ бүлын боголын шахуу болошодог байгаа ха юм даа. Зунай сагта үглөөнэй 4-5 сагта, үбэлдөө 7 саг багта бодоод, үдэшин 11 саг шахатар хүдэлхэ. Хэхэгүй ажалын гэжэ үгы ха юм даа: эдегээ шанаха, шоройгоо хамаха, үнегээ хааха, үхэрэйнгөө шабааһа түүхэ, малаа эдеэлүүлхэ, заримдаа адуулла, арһа элдэхэ, хубсаһа хүнараа оёхо, айрагаа бүлэхэ, сайгаа бусалгаха, үбнэ сабшалсаха. Хэрэгсэлэйнгээ юумые худалдажа абаха бэшэ, барагсаан өөрынгөө ажахыда бүтээдэг байһан үедэ (натуральна ажахы), хүдэлмэринь хэмгүйл эхэ байгаа. Хадам эхэн, тийһээ тиитэрээ наһатай болоһон наа, хамһалсахань хомор муртөө, өөрөө залуудаа тулиһанайнгаа харюу абаха гэнэн юумэдэл, бэридээ хажар хатуу, халтад гэнэн юумэндэ оёдолдоод химэлжэ, талхидажал байха, хэ-тэрхэдээ «хүбүү түрэнхэндөө бү годооро» гэжэ хараадаг һамгад байгша хэн. Бэриез һабаагаар таһа сохижорхихо хүгшэдшые байгша бэлэй. Зарим һамгадай үбгэнииншые хайрлажа, инаг зөөлөөр хандахагүй, сохиошые хүнүүд байха. Теэд һамгад бултыень тэсээд байдаг байгаа ха юм даа.

Гэбэшье зарим залуу эхэнэрнүүд хадам эхынгээ харшалхада гү, үбгэнэйнгээ сохиодо ядаад, өөрынгөө эхэ

эсэгэдэ гүйжэ ябашадаг хэн. Тиэхэндэ эхэ эсэгэн һөөргэнэ хүргэжэ үгэдэг байгаа ха юм. 1823 ондо баталагдаһан буряад зонхой байдалай уложени—хуулиин ёһоор болбол, иигэжэ тэрелжэ ерэнэн басагаһа эхэ эсэгэн, хадамуудайнгаа үгөөр эбтэй зетэй байха ёһотойш гэжэ һайтар ойлгуулаад, ойро зуурашы барингүй хүргэжэ хадамуудтань үгэхэ уялгатай байгаа бшуу. Гурба удаа бодожо ерэхэдэн, хүргэжэ үгөөд лэ байха, дүрбэдэхиез ерээ һаань, хүргэхэ үгы, тэрэ бэри халаха эрхэтэй болодог байгаа.

Иимэ байдалаар бай байһаар, яахашье арғань үгы болоходо байражаха юм. Буруугай бэлшээрһээ сааша гарахагүй, ухаан бодолоо гүйлгэхэ ушар шалтагаание үзэхэгүй, гэрий нобшо, гэргэдэй ажалда баригдаад бай байһаар, анханайшые гиигээгүй ухааниинь улам мунхаржа, арба хүрэтэр тооложо шадахагүй, «а» үзэг уншажа шадахагүй хүгшэд нулагүй байгша хэн.

Эхэнэрнүүдэй 30-35 хүрэхэдэн тон ойрын зонһоо бусад нэрыеньше мэдэхэгүй, имагтал «тэрэнэй һамган» гэжэл нэрэтэй болошохо юм.

Нэгэ иимэ ушар болоогшо бэлэй. 1920 оной намар сомоной ревкомой түрүүшын түрүүлгүз боложо һунгагдагша һэм. Тиигээд нэгэ суглаанай һүүлээр нэгэ залуу хүн эхэ эсэгэ хоёртоо үнэмшлэгэ эрибэ. Тэрэниинь бэшэхэ гэхэдэм, тэрэ хүбүүм эхын-

гээ нэрые мэдэхэгүй байба, суглаанда байгшадшы мэдэхэгүй. Тэндэ байһан нэгэ хүн хэлээгшэ бэлэй: «Тон ойрынгоошые зонхой һамгадай нэрые мэдэхэгүй хадаа яагаа гээшэбибди даа, һамгаднай, баарһад, «тэрэнэй һамган» гэжэл нэрэтэй болодог юм гэшэ гү даа».

Хадам эхэ эсэгынгээ зүбшөөлгүйгөөр түрэлхидтөө ошоод ерэхэ эрхэгүй болоһон аба эжын тангил басагад үбэлэй сэгдымэ хүйтэндэ сэн бүүг болошоод гү, али хүхэ ногоон халюуржа, хүхы шубуун донгодожо, уужам дайдын дууруухан манаар бүрхөөгдөөд байхада, малайнгаа хажууда гуниран гуниран дууладаг байгаа:

Эрдэнигэ уулын баруун нюурын
Элихэн тодохон
харадалай.
Эжы аба хоёрни
Энхээн мэндэ дуулдалай.
Ара шэлын саһаниинь
Аршам зузаан гэлсэнэ,
Аба эжы хоёрни
Амар мэндэ дуулдана.
Эбэр шэлын саһаниинь
Эрхи нимгэн гэлсэнэ,
Эжы аба хоёрни
Энхэ мэндэ дуулдана.
Салаа салбар модондо
Сайхан дуутай гургалдай.
Санаад һөөргөө харахадам,
Манай эжы тодорхой.
Модоной доогуур
харахадам,
Мойһоной эшэ тодорхой.
Мордоод һөөргөө
харахадам,

Манай эжы тодорхой.
Зулгые хүдэлгэгшэ
Зөөлэн хонгор
салхин лэ.

Зурхыем хүдэлгэгшэ
Абахан эжы хоёр лэ.
Элһые хүдэлгэгшэ
Эльгэн хонгор һалхин лэ.
Эльгыем хүдэлгэгшэ
Эжыен аба хоёр лэ.

Эхэнэрнүүдэй заримуудын иимэрхүүл байдалтай байгаа юм. Шэнэ бууһан бэри түрүүшын хэдэн жэл соо ядалдадаг, тийгэнээр үхибүүтэй болоһоор гэр шадарайнгаа юумэндэ һулагүй эрхэтэй болохо. Эсэгын хэды хүбүүд байгаа һаа, эхэнүүдын гэрлэнһээ хойшо хэды шэнээн болоод «добо шарлуулжа» эсэгэтэнһээ амьяараа болоходоо, эхэнэрнүүдын гэрэй эзэн, һамганай хүсэд эрхэтэй болодог һааб даа.

Зарим эхэнэрнүүд хадаа гэр соогоо үбгэнһөө доошогүй эрхэтэй байха, үбгэнөө мэдээдшы байха һамгад дайралдадаг хэн. Ажахынгаа болоод юрэ бүхы бүлэдөө хамаатай горитойбор хамаг хэрэгүүдээ эрэгтэйшүүлэнь һамгадгүйгөөр шийдэхэдгүй байгаа. Хүбүүндээ һамга абаха, басагаһа хадамда үгэхэ тухай хэрэгүүдые заал һаа хоюулаа шийдхэхэ. Мал адууһа худалдаха, элдэб товар абахаяа баһал зүбшэдэг хэн. Үнгэрһэн зуунай үеын мэдээжэ этнограф эрдэмтэ П.М. Ядринцев 1882 ондо С-Петербургда хэблэгдэн «Сибири как колония» гэжэ ном соогоо, хэлэхэ-

дээ, буряадууд һамгадтаа ехэ һайнаар хандадаг, бүлынгөө дотор һамгадай үгэ ехэ жэнтэй, заримдаа шийдхэхы шадалтай юм гэнэн байдаг.

Һургуулида ябаһан, эрдэмтэй болоһон эхэнэрнүүд гэжэ оройдоошые байгаагүй гэхэдэ болохо. 1909 ондо минии һургуулида ороходо дээгүүрхи классуудта (мүнөөнэйхээр һаа 7-8-дахи) хоёр басагад һуража ябагша хэн. Минии үеын мүн 2-3 басагад һурагша хэн ха. Эдэнэр лэ һургуулида һураһан түрүүшын эхэнэрнүүд байгаа хаш даа. Зүгөөр гэртээ байгаад эсэгэдэ гү, али нютагай үбгэдтэ заалгада номдо һураһан эхэнэрнүүд һулагүй байдаг бэлэй. Ганса нэгэн эхэнэрнүүд, жэшэнь, профессор Барадинай эхэ, монгол түбэд хоёр ном мэдэдэг байгаа. Алба хаагша эхэнэр гэжэ бүри үгы хэн.

Хуримуудаа хуушан ёһоороо 1920 гаран онууд хүрэтэр эхэ байгаа юм. Зүгөөр 1917-18 онуудһаа эхилээд залуушуул түрэггүйгөөр, заримдаа эхэ эсэгын зүбшөөлгүйгөөршые абалсада болоо бэлэй. Иигэжэ абалсадаһань, басага бодхолго гэдэг хэн. Зарим урдалхуу хүнүүд бүришые урдуур хуушанай гурим ёһонуудые дабажа эхилээ хэн ха. Жэшэнь, Базарай Чойжил-һама багша 19 зуунай һүүлээр эхэ эсэгын зүбшөөлгүй түрэ нараггүйгөөр һамга бодхожо абаһан байгаа. Мүн тэрэ үедэ профессор Цэбэгэй Гомбожаб баһа тиймээр абаа.

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ НАРАЙЛАЛГАН. ТООНТО

Эхэнэрэй нарайлха сагын боложо, үбдэжэ эхилхэдэн, ойро шадарай эхэнэрнүүд хэдыгээрэ суглардаг байгаа. Урда сагта эхэнэрэй нарайлалгын гэр болон акушерка байдаг юм гэжэ эндэхи зон шэхэндээшые дуулаагүй юм. Тиэхэдэ фельдшершые үгы байгаа. Гэбэшье 1910 ондо Агын округой бүхы дэбисхэр дээрэ оройдоол нэгэ фельдшер байгаа гэшэ хэн ха. Тиймэнһээ нарайлха эхэнэрэй хүнгэржэ ядахадань, зон барашание урижа асардаг хэн. Баряшан хүнгэржэ ядаһан эхэнэрэй гэдэһыень эльбээд, хамсыгаа шамажа, һуулижа, татажа, үхибүүнь гаргадаг байгаа. Иигэжэ хүндөөр хүнгэрһэн эхэнэр гэмтэжэ, үбдэжэ, үхэдэгшые байгаа һааб даа.

Эхэнэрэй нарайлха болоходо, үбэл, зуншые һаань, гэрээ дулаан байлгахые оролдодог байгаа. Нарайлха эхэнэр үһэтэй дэгэл, дулаан гутал, үбэлэй малгай үмдэжэрхөөд, хүлһэ һалһа аджажа, хоймортоо хоёр тононоогоороо мухалайдаа аһашоод, һэхэрэн һууха юм. Хоёр хүлэйн хоорондо дэбдихэн хохир дээрэ нарай үхибүүн унаха ёһотой. Үхибүүнэй унахалаар, нэгэ һамган хүйһыень уяад, хайшаар таһа хайшалдаг хэн. Улаан утаһан шүрбэлэн хоёрые ниилүүлэн томожо, хүйһэ уяха уяа бэлдэдэг байгаа. Тиигээд нарай үхибүүгээ угааншыегүй хониной нэхы арһан соо орёгоод, таһа хүлижэрхидэг хэн. Тэрэнээ гурбан хонгор соо үлгыдэ оруулангүй, хоймортоо обоолһон хубсаһан дээрэ табяад байгша бэлэй.

Үхибүүнэй түрэнһөөр гурба хонгод байхада, хэды залуу бэрээд сугларжа, тоонтын тайлга хэдэг юм. һэеыгээр туулмаг

оёод, тэрэн соогоо нарайлһан эхэнэрэйнгээ хойтые хэжэ, улаан утаһаар хэдэ дахин дабхарлан хүлидэг хэн. Ороной мухалай тушаа, гэр соонь гү, али газаншые хамаагүй хахад метр гүнзэгыгөөр, 15-20 сантиметр үргэнтэй нүхэ малтаад, оёортонь ороһоо, мүнгэнэй зүйл мэтые хэжэ, дээрһэнь туулмагтай юумээ хэжэ булдаг юм. Тиигэнэн хойноо нүхэн дээрэ наһанай зартагайгаар 30-40 сантиметр шобогорхон урса барижа, тэрэнэ хониной һэмжээр хушаад, дээрһэнь сагаан хадаг тохохо.

Сугларһан бэрээдүүд, ганса нэгэн хүбүүдые тэрэнээ тойрон һуугаад, урсадаа гал аһааха юм. Хуурай зартагайгаар хэнэн, өөхөөр орёһон урсин дүржэгэнөөд гал болошоходонь, тэдэ бэрээд хайлууһан шара тоһо амандаа балгажа, гал руу турьяха. Галын улам ехээр бадаран, гэрэй дээбэри хүрэтэр соробхилоо ааб даа. Зарим бэрээд үһээ, нидхээ галда дүргэгшэ хэн.

Уданшыегүй урсинь шатажа дууһаад унахадань, хайшаа шэглэн унааб гэжэ харадаг юм. Тэрэн хэн тээшэ шэглэн унааб, тэрэ эхэнэр хойто жэлын үхибүүтэй болохо гэлсэдэг бэлэй.

Тиигээд нарайлһан һамган мансытай үхибүүгээ тэбэрээд, нэгэ эхэнэр табаттай сагаан эдеэ, үшөө нэгэн шанаһан мяха түдхуур соо хээд, тоонтоёо гурба дахин нара зүб тойродог байгаа. Тэрэнэй һүүлээр тоонтоёо тойрожо һуугаад, түдхуртай мяхаяа бэе бээдэ дамжуулан үгэлсэжэ, амһарайн дээгүүр газашаа һанжаад байһан хошоноһоо нэгэ үмхэ таһа хазажа эдидэг юм. Ти-

игээд тэдэ бэрээд хормойгоо урагшань дэбдижэ, тоонтодоо нэгэ-нэгэ дахин мүргөөд бододог хэн.

Иигэжэ тоонто тайлганай дүүрээд байхада, гэрэй эзэнэйхи сугларгаһадта сай аялгалжа, сагаан эдеэтэй табат табяад, хүн бүхэндэ саахар, конфетэ, мүнгэшые бэлэг баридаг хэн. Тэдэ зоншые хүүгэндэн бэлэг үгэшэ бэлэй.

Зөөри шадалаар бараг айлууд, илангаяа хүүгэдээр хомор зон тоонто тайлгада зониие олоор урижа, бага зэргын түрэ хуримшуу юумэ хэдэг хэн. Энэ ёһые милаангууд гэжэ нэрлэдэг юм.

Хүйһэ хүндэнэн һамганда, мүн үндэр наһатанда самса бэлэг баридаг байгаа. Ойрын түрэлэй үбгэд, хүгшэд түрэнэн үхибүүндэ хурьга, эшэгэ, тугал, буруу заадаг бэлэй.

Үхибүүндэ нэрэ үгэхэдөө, тэдыдэ үгэхэ гэнэн саг байгаагүй, харин түрүүшын лэ үедэ үгэдэг һааб даа. Ехэнхидэ ламанарһаа асуужа, нэрэ үгэдэг хэн. Зүгөөр нютагай үбгэд гү, али олон үхибүүтэй үнэр баян хүнүүд үхибүүндэн нэрэ үгэдэг ушаршые байгаа юм. Жэшэнь: бата

бэхи, һайн һайхан, һүр ехэтэй, баатарлиг хүсэтэй гэнэн удхатэй үгэнүүдые шэлэжэ, Баатар, Бата, Мүнхэ, Зоригтой, Арсалан, Барас, Болод, һүхэ, Түмэр гэхэ мэтэ нэрэнүүдые үгэдэг хэн. Иимэ нэрэнүүдэй удхань баранда ойлгосотой байгаа бшуу даа. Хожомын, буддын шажанай дэлгэрһэнһээ хойшо, ламанар нэрэ үгэхэдөө, санскрит түбэд хоёр хэлэнэй, удхань ойлгогдохогүй нэрэнүүдые үгэдэг болоһон юм.

Урдань үбгэн хүнэй хүбүүтэй болоо һаань, тэрэнэй наһанайн тоогой ёһоор нэрэ үгэдэг юм хэн гэжэ үбгэдэй хэлсэхые дуулагша һэм. Жэшэнь, 60-тай хүнэй хүбүүндэ Жарантай, 70-тай хүнэйхидэ Далантай, 80-тай хүнэйхидэ Наянтай, 90-тэй хүнэйхидэ Ерэнтэй гэнэн нэрэ үгэдэг байгаа. Табинтай гэжэ нэрэ байгаагүй, 50-тайдаа хүбүүтэй болохонь гайхалгүй хэн ааб даа. Зуунтай гэжэ нэрэ байгаагүй. 100-тай болотороо хүн ябадагыегүй, ябаашые һаа, хүбүүтэй болохогүй гэгшэ хэн.

Эхэнэрэй нарайлха дүтэлхэдэ, шүлэнэй хонин гэжэ бэлдэдэг байгаа. Хүнгэрхэдэн,

тэрэнэ алажа, мяхыень жэжэ-хэнээр татаад, нюхаад, ондоо юумэ холингүйгөөр боро шүлэ хэжэ, нарайлһан эхэнэртэ уулгадаг хэн.

Нарайлһан эхэнэр хүнгэрһэнһөө хойшо 7-8 хоногто бээ нарилжа байгаад, саашадаа хамаг бүхы ажалаа хэжэ ородог хэн.

Тоонтын үнгэрһэнһөө хойшо тэрэ аилайхи сээртэй болодог юм. Газаагаа, үүдэнэйнгээ хоёр хагсаргаһаа урагша хоёр модо табиха, үзүүрнүүдын үшөө нэгэ модоор холбоод орхихо юм. Газаагаа тиймэ хаалтатай айлда хүдөө хүн орохо ёһогүй. Нарайтай айл энэ шэгээрээ жэл болодог хэн. Зүгөөр зарим айл жэл болгонгүй сээрээ болуулдаг байгаа. Иимэ сээртэй айлда ондоо хүнэй ороо һаань, хүүгэдын үбдэжэ, үхэжэшые болохо гэлсэдэг байгаа юм.

Үхибүүнэй жэл болоходо (үендөө хүрэхэдэ), үһэ хайшалалган болодог хэн. Тэрэ болотор үхибүүнэйнгээ үһэ абадаггүй байгаа. Үһэ хайшалалга хэхэдэ, тэрэ айл ойро шадарайнгаа хүнүүдые урижа, сай уулгадаг хэн. Ерэнэн хүнүүд үхибүүндэн бэлэг үгэдэг заншалтай байгаа. Үхибүүнэй хүйһэ хүндэнэн эхэнэр жэлтэй үхибүүнэй үһыень хайшалдаг юм. Хайшалһан үһыень хаянгүй, хадагалжа ябадаг хэн. Үһэ хайшалалгаһаа хойшо сээр табигдажа, тэрэ айлда хүн зон орожо болохо байгаа.

Эльвира ДАМБАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.
«Лодон багшын
дэбтэрһээ»
гэнэн номһоо абтаба.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

XVII ЖАРНАЙ ХАРА УЯН ЛУУ ЖЭЛ

НАМАРАЙ ЭХИН ШАРА БИШЭН ҺАРА

Буряад литэ	3 Б	4	5	6	7 ХЭ МХ	8 ХЭ	10
Европын литэ	20	21	22	23	24	25	26
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Нара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пурбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	харагшан Үхэр	хүхэ Бар	хүхэгшэн Туулай	улаан Луу	улаагшан Могой	шара Морин	шарагшан Хонин
Мэнгэ	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
Һуудал	модон	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хии

Гарагай 2-то намарай эхин шара Бишэн нарын августын 20 (шэнын 3).

Харагшан Үхэр, 3 хүхэ мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бальжиниматай (буян хэшэгтэй) үдэр.

Лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хиид бодхохо, хэшэг даллага абаха, сан табиха, "Чавдор", "Уһан балин", "Лудор", "Лусын балин" үргэхэ, тангариг үгэхэ, һаад тодор дараха, замда гараха, гэр байшан бариха, бүрихэ, мал худалдаха, эм найруулха, залаха, бэри буулгаха, хурим хэхэдэ һайн. Газар һэндэхэ, харюулга хэхэ, модо отолхо, һубаг татаха, гэрэй һуури табиха, угаал үйлэдэхэ, худаг малтаха, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юмэ үгэхэ, шарил шатаахада муу.

Хүнэй үһэ абабил, эд зоори арьбажсаха, хэр мал үдхэ.

Гарагай 3-да августын 21 (шэнын 4).

Хүхэ Бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайла, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, шэнэ ноёниие табиха, захирхы тушаалай ажал хэхэ, дайсаниие дараха, бэри буулгаха, хубсаһа эсхэхэ, худалдаа наймаа хэхэ, тангариг үгэхэ, модо отолходо һайн. Хүүгэдые хүлдэ оруулха, газашань ябуулха, хэрүүл тэмсэл хэхэ, эм найруулха, түрэл садан бололсохо, ном эхилэн заалгаха, замда гараха үйлэнүүд сээртэй.

Хүнэй үһэ абиа һаа, бэ махабад һийжарха.

Гарагай 4-дэ августын 22 (шэнын 5).

Хүхэгшэн Туулай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, дасан дуганай тахил заһаха, бэшэг зурхай зураха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзаха, буянай үйлэ бүтээхэ, угаал үйлэдэхэ, ном уншаха, замда ябаха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэдэ һайн. Лама болохо, ном соносохо, юмэ газашань үгэхэ, хүрэнгэ эһээхэ, үрэ сасаха, байшан эхилэн бариха, һубаг татаха, хурим хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, газар хахалха, нүүдэл хэхэ, үбшөн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай һуури табиха, гэр бүрихэ, худалдаа хэхэ, нохой абахада таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абабил, эд зоори арьбажсаха, хэр мал үдхэ.

Гарагай 5-да августын 23 (шэнын 6).

Улаан Луу, 9 улаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд тахиха, хэшэг даллага абхуулха, дасан шүтээн бодхохо, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, номын хурал байгуулха, эрдэмдэ һураха, ном

соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, эм найруулха, модо тариха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, ехэ хүндэ бараалхаха, эм найруулха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлахада һайн. Ехэ гол гаталха, заһаһа бариха, тангариг үгэхэ, һубаг татаха, дайсаниие номгодхохо, онгосо, хала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, хүн, мал ханаха, төөнөхэ, эд, мал газашань үгэхэдэ бүтэмжгүй.

Хүнэй үһэ абиа һаа, шэ шарай һийжарха.

Гарагай 6-да августын 24 (шэнын 7).

Улаагшан Могой, 8 сагаан мэнгын, уулада һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр. "Модон хохимой" үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табуулха, хангал тахиулха, һаюуһанда үгэлгэ үгэхэ, номын үүдэндэ орохо, лама болохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, мори, үхэр һургаха, байшан гэрэй һуури табиха, гэр бүрихэ, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлеэр абаха, мал газашань гаргаха, эм найруулха, хурим хэхэ, замда гараха, эрдэмдэ һураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэдэ һайн. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, модо отолхо, худалдаа хэхэ, заргалдаха, анда нүхэр бололсохо, ехэ хэрэг үүдэхэ, ном уншаха, худалдаа хэхэдэ харша.

Хүнэй үһэ абабил, арсалдаа хэрүүл, хараал шэрээл, тэмсэл болохо.

Гарагай 7-до августын 25 (шэнын 8). Дүйсэн үдэр.

Шара Морин, 7 улаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри тахиха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, дуган шүтээн бодхохо, арамнайла, ехэ хүндэ тангариг үгэхэ, һаһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо һуулгаха, һэеы гэр табихада һайн. Улай гаргаха, хүншүү гутуулха, модо отолхо, тангариг табиха, замда гараха, хубсаһа эсхэхые хориглоно.

Хүнэй үһэ абиа һаа, һаһан утадхагдаха.

Гарагай 1-дэ августын 26 (энэ һарада шэнын 9-нэй үдэр үгы, забһарлаба, шэнын 10).

Шарагшан Хонин, 6 сагаан мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, хэшэг даллага абхуулха, тарни уншаха, лама болохо, харюулга хэхэ, дуган шүтээн бодхохо, арамнайла, эрдэмдэ һураха, буянай үйлэ бүтээхэ, хонинһоо ашаг шэмэ абаха, мал газашань үгэхэ, ажалшаниие абаха, хурим найр хэхэ, һогтуу галзууе номгодхоходо һайн. Тээрмэ бодхохо, шууяа гаргаха, замда гараха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнөхэ, эм найруулха, сэргэ хүдэлгэхэ, гэрэй һуури табиха, шэнэ гэр бариха, шэнэ дэгэл эсхэхэдэ сээртэй.

Хүнэй үһэ абабил, бэ махабад һийжарха.

УДХАТАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН БОЛОБО

УЛААН-ҮДЭДЭ элдэб һонирхолтой асуудалнуудые зүбшэн хэлсэһэн хуралдаанууд үнгэргэгдэнэ. Наһатай хүнүүдые, инвалидуудые медицина болон социальна талаар элүүржүүлхэ асуудалнуудые хэлсэһэн суглаан тээмэндэ үнгэргэгдөө. Россиин Федерациин можо нютагуудай, хүршэ Монголой, Солонгос гүрэнэй түлөөлэгшэд хабаадаа.

Жэл ерэхэ бүри ямаршые гүрэндэ наһатай хүнүүдэй тоо олошорхо һэдэбтэй болонхой. Тиимэһээ тэдэнэй байдал һайн болгохо, медицинанын талаар һанаһанда хүрэмэ туһаламжа үзүүлхэ асуудал жэл ерэхэ бүри хурсаар табигдадаг юм. Энэ хүдэлмэридэ эмшэд, психологүүд, багшанар, юристнүүд, социальна хүдэлмэрилэгшэд хабаадуулагдана.

Буряад орондо хүн зониие социальна талаар хамгаалха, ашаг үрэтэйгөөр хүдэлхэ албан нарижуулагдана. Илангаяа наһажал зондо ехэ анхарал хандуулагдадаг болонхой.

-Манай гүрэндэ гериаатриин болон геронтологийн талаар тогтоһон байдал үндэһөөрнэ һайжаруулхаар болонхой, - гэжэ энэ уулзалгада Арадай Хуралай

Социальна политикин талаар хорооной түрүүлэгшын орлогшо Сергей Мезенин тэмдэглээ. Һүүлэй жэлнүүдтэ наһатай зон социальна хангалгын шанарта ехэ эрилтэ табина. Тиимэһээ тэдэниие эмшэлхэ, элүүржүүлхэ элдэб янзын түбүүдые, эмхи зургаануудые байгуулгада анхарал хандуулха ёһотойбди.

Манай республикада эрхэтэдэй зарим бүлэгүүдые социальна талаар дэмжэхэ нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай хуули абтанхай, ажабайдалда бээлүүлэгдэнэ. Энэ хуулийн ёһоор илангаяа наһажал зоной байдал болон шанарын һайжаруулагдаха ёһотой гэжэ эндэ тэмдэглэгдэ.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

"Гуа сэсэн хатан-2012" гәһән конкурсно

ЭРХИМ ЗЭРГЫН БАГША

Сэлэнгын аймагай Жаргаланта һайхан нютагай дунда һургуулида аяар 45 жэлэй туршда ехэ оролдосотойгоор тоо бодолгын багша Алла Нимаевна БАДМАЕВА хүдэлжэ байна.

Алла Нимаевна 1945 ондо Агууехэ дайнай ветерануудай Бадмаев Нима Норбоевичой ба Наскова Бутын Банзараксаевнагай гэр бүлэдэ түрэхэн намтартай. 1963 ондо Загустайн дунда һургуули дүүргэхэдэ, Алла Нимаевна тоо бодолгын багша болохо хүсэлтэй байгаа. Удангүй Дорж Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ һургуулида оробо. Эгээ хүндэтэй багшань Дабаева Зинаида Дабаевна тоо бодолгодо дуратай болгоо юм. 1967 ондо дээдэ һургуулиа амжалтатайгаар дүүргэхэдэнь, Алла Нимаевнае хубаарилгаар Үбэр-Зөөхэйн дунда һургуули багшалхыень эльгэһэн байна. Тэндэ гурбан жэл багшалаад, Сэлэн-Дүүмын дунда һургуулида нэгэ жэл тоо бодолгын багшаар хүдэлһэн юм. Тэрэ саһаа хойшо, 1970 онһоо мүнөө болотор Жаргалантын дунда һургуулида эрдэм бэшэг үхибүүдтэ шудалуулна.

Алла Нимаевна өөрингөө мэргэжэлдэ харюусалгатайгаар хандадаг, ажалдаа ехэ дуратай юм. һурагшад тухайгаа гансал һайнаар дурдадаг, хэдэн зуун һурагшадта эрдэм бэшэг заагаа гээшэб! Урдан байһан һурагшадын элдэбын мэргэжэлтэй болоһон: врач, инженер, экономист, агроном, багшанар олон. Тэдэнэр түрэл һургуулидаа үхибүүдэ хүтэлжэ, урихан зантай багшадаа асархадан, ямар гоё гээшэб!

Алла Нимаевна дээдэ категориин үндэр мэргэжэлтэй багша. 1978 ондо

«Гэгээрэлэй отличник» гәһән тэмдгээр шагнагдаа. 1983 ондо Буряад Республикын габыата багшын нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. 1984-1986 онуудта Жаргалантын дунда һургуулийн директорээр хүдэлөө һэн. 2007 ондо Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотаар, мүн Гусиноозёрск хотынгоо муниципальна конкурсын дүнгүүдээр дипломоор шагнагдаһан юм. Алла Нимаевнагай һурагшад Буряад оронойнгоо олимпиадануудта, турнирнуудта ходо эрхимээр хабаададаг, алтан медальтайшые үхибүүд бии юм.

Алла Нимаевна гурбан һайхан басагадтай, табан алтан эзэнэртэй энэрхы һайхан эжы, хүгшэн эжы сэдхэл дүүрэн, урма баяртай ажаһуудаг.

Аюна АНДРЕЕВА,
БГУ-гай оюутан.

<p>Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия Ген.директор-гл. редактор - Э.Д.ДАГБАЕВ Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p> <p>Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев (замгендиректора - руководитель редакций газет), Л.Г.Будаев (замгендиректора-директор по экономике и развитию), С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>Телефоны:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замгендиректора - руководитель редакций газет 21-68-08 - редактор 21-55-97 - замгендиректора - директор по экономике и развитию 21-64-36 - бильд-редактор 21-67-81 - компьютерный центр 21-66-76 - производственный отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 -отдел социально-политических проблем 21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, отдел оперативной информации 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», редакционно-издательский отдел 21-62-62 - реклама 21-50-52 - подписка и распространение</p>	<p>АДРЕС: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаршвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн»» Учредитель - Правительство Республики Бурятия</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burjaten.ru e-mail: unen@mail.ru</p>
	<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4000 экз. Объем 6 п.л. Заказ №1149. 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 15.08.2012 в 16.00 - по графику; 15.08.2012 г. в 16.00 - фактически. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18 900 экз. Цена свободная.</p>		<p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54</p>

МОНГОЛШУУДАЙ ОМОГШОЛ, БАХАРХАЛ БОЛОН ОЛИМПИЙН МЕДАЛЬТНУУД

Хүн түрэлтэнэй спортын хамагай томо баяр наадам Английн нийслэл Лондон хотодо 16 хоногтой туршада үргэлжэлжэ үндэрлэлөө. Таван түбиин 204 ороной 10500 тамиршан нэгэн дээ бэри доро суглархан Олимпийн XXX наадамда Монголын 29 тамиршан спортын долоон түрэлдэ оролсожо, хоёр мүнгэ, гурбан хүрэл медаль хүртлээ.

СПОРТЫН хамагай томо баяр наадамнаа Монголын спортын түүхэдэ хамагай олон медальда хүртэбэ. Олимпийн наадамай хуулшын үдэр боксын 52 кг-ын жингэй алтан медалиин түлөө дэлхэйн тэмсээнэй мүнгэн медальт, Монгол Улсын габыята тамиршан Н.Төгсцогт 2010 оны Сингапурын эдиршүүлэй анхдугаар наадам болон энэ жэлэй Пан Америкын наадамай абарга Кубын боксчин Робейси Рамирез Карразанатай тулалдажа, 14:17 (5:6,4:4, 5:7) илагдананаар мүнгэн медаль хүртэбэ.

ТӨГСЦОГТ хүбүүн Н.Түвшинбаяр, Э.Бадар-Ууган аханарынгаа замналаар Лондоной тэнгэридэ Монгол Улсын алтан соёмбото тугаа мандуулжа, Түрийн дууллаа эгшиглүүлэхэ хүсэл дүүрэн байсан ч чадсангүй. Гэхдээ Н.Төгсцогт нас залуу, цус шингэн байна. Хоёр сарын үмэнэ 20 наһанай богоһо алхалан тэрэниие олон Олимп хүлээж байгаа.

Магадгүй Н.Төгсцогтыг дүрбэн жэлэй дараа Бразилийн Рио Де Жанейро хотодо болох Олимпийн наадамнаа абажа шадаагүй алтан медалаа абажа эрэнэ гэдэгтэ Монголой ард түмэн этигэлтэй байна.

Олимпиадада Монгол Улсаа түлөөлжэ 29 тамиршан Лондон зорихон ч монгол түмэнэй зүрхэ сэдхэл тэдэнтэй хамта, нэгэн зүгтэ тэмүүлжэ, сохилжо байгаа. Манай тамиршадай үрсэлдэжэ байгаа стадион бүридэ «Mongolia» хэмээн тамиршанаа дэмжэхэ монголчуудай уухай таһараагүй. Эх ороноо түлөөлөн Олимпиадада хүсэ үзэжэ байгаа тамирчдынхаа алдарые дуудан байлаа.

XXX Олимпийн наадамай гурбадахи үдэр Монголой тамиршадай Олимпийн медалиин буухиан халхи хахалж, жүдо бүхын (дзюдо) 73 кг-ын жиндэ Увс нутагай хүбүүн уласхоорондын спортын мастер **С.Ням-Очир** хүрэл медаль хүртөө. Тэрэнэй энэхэн медаль энэ удаагай Олимпийн анханай байгаад зогссонгүй булган хуултэй байжа, түрын далбаагаа Лондоны тэнгэридэ мандуулһаар байба.

Тиигэжэ гурбан хоногтой дараа Монгол Улсын Хүдэлмэрийн баатар, габыята тамиршан, Олимпийн анхны аварга **Н.Түвшинбаяр** алтанай дайтай мүнгэн медаль хүртэһэн. Хэрбээ тэрэ хахас шэгшээ барилдаанда Солонгос Уласай бүхэтэй барилдаха үеэр хүлэй хуушан гэмтлээ нэдрээгээгүй бол гарцаагүй аваргаа хамгаалха байһаниие дурсан Монголой ард түмэн одоо ч гэдэн

харамсаж хуугаа. Олимпийн анхны аваргамай Монголой Олимпийн наадамай түүхэдэ анханы хоёр медальтан боллоо.

Удаань сүлөөтэ бүхын эмэгтэйшүүлэй 63 кг-ын жинд Монгол Улсын анханы дэлхэйн аварга, габыята тамиршан **С.Батцэцэг** жиндээ хүрэл медаль хүртэжэ, Монголын сүлөөтэ бүхынжинэй 32 жэл таһархан медалиин хүлээсье тайлажа, арад түмэнээ баярлуулһан. Иигэжэ анханай дэлхэйн абаргамнай дахин анхадагша байжа, сүлөөтэ бүхынжинэй Олимпийн медаль хүртэһэн анханай эмэгтэй тамиршан болһон юм.

Тэрэнэй дараа Монгол Улсын габыята тамиршан **У.Мөнх-Эрдэнэ** Олимпийн боксын рингхээ хүрэл медаль хүртэһэн. Гурбан Олимпдоо оролсоһон Мөнх-Эрдэнэ габыята олон жэл Монголой ширэн бээлэйтэй тамиршадай нюурые тахалһан. Лондоной рингхээ медаль хүртэжэ, олон жэлэй мүрөөдлөө бээлүүлээ.

Тэрэ Олон улсын һонирхогшодой боксын холбооной (AIBA) зохёон байгуулдаг түбиин, дэлхэйн, олон улсын тэмцээн болон Олимпийн наадамнаа медаль хүртэһэн Монголой анханай боксчин болһон юм.

Б.СЭР-ОД 51 ДҮГЭЭР БАЙРАДА ОРОБО

Лондоной Олимпийн наадамай нээлтын ёһололдо Монгол Улсын тугые залажа, хүндэтэй үүргые хүлээһэн габыята тамиршан Б.Сэр-Од XXX Олимпийн наадамай хаалтын үдэр уламжлал ёһоор марафон гүйлтын тэмсээндэ хурдаа харуулаа.

Монголой тамиршаднаа Лондоной-Олимпийн наадамай хамагай анханай эрхые абажа ерэн тэрэн эрэ хүндээрээ дэлхэйн эхинэй табада ородог Лондон, Берлиней марафондо «Топ-10»-д ородог. Тамиршан хүнэй тэсэбэри хатуужил шаарданан энэ түрэлдэ габыята тамиршан Б.Сэр-Од Афин, Бээжинэй Олимпод хурд сорижо байһан ба Лондон тэрэнэй хубида гурбадахи Олимп юм.

Марафон гүйлтын тэмсээндэ 105 тамиршан гаранһаа гаража, манайтамиршан эхинэй 15 км-ын дараа 19 дүгээр байрада бэшгэдэбэ. Харин 30 км-т байр ухаржа, 30 дугаар тэвж байсан юм. Тэрбээр 42.195 км-ын замые хоёр цаг, 20 минут, 10 секундын амжалтаар туйлажа, 51 дүгээр байрада орлоо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н.Төгсцогт Миша Алояниие диилээд байна.

Sonin.mn

МОНГОЛ ҮНДЭСТЭН ХҮРЭЛ МЕДАЛЬ ХҮРТЭБЭ

Сонголмол барилдааны 55 килограммын жинд барилдсан Хальмагийн бөх Мингиян Семенов шийдвэрлэх барилдаанд Урда Солонгосын тамирчин гялж хүрэл медалиин эзэн болжээ. Ан худаа олимпод зодоглож байгаа залуу бөх Оросын аварга юм. Эхний тойрогтоо Бээжингийн олимпийн мөнгөн медальт, Азербайжаны бөх Ровшан Байрамов - таилагдчихаад, дараань АНУ, БНХАУ, БНСУ-ын бөхчүүдийг дараалан ялж медалиин эзэн болсон байна.

Оросын шигшээ багийн дасгалжуулагч Рустам Мамбетовын хэлснээр-Мингиян боломжийнхоо 70 хувийг л гаргаж чадсан байна. "Урьднь улсын аварга болон Иван Поддубныйн нэрэмжит тэмцээнд манай бөх илүү барилдаж байсан. Олимпийн наадам сэтгэл зүйн хувьд түүнийг "дарамт-

лаад" байсан байж мэднэ. Манай багийн салхийг хагалж барилдсан. Бас тэр анх удаа олимпод зодоглож байгаа залуу бөх" гэж дасгалжуулагчнь ярьжээ. Харин Мингиян өөрөө:

"Олон улсын тэмцээний туршлага хомс болохоор эхний тойрогт ялагдсан байх. Гэхдээ энэ бол өөрийгөө зөвтгөх шалтгаан биш. Ялах гэж яарснаас алдаа гаргаж ялагдсан. Ууль алт авах гэж Лондонд ирсэн юм гэжээ.

Ойрын үеийн сүлөө саг тухай тэрээр "Халимаг нутагтаа очиж сайхан цайгаа ууж, морь унаж, усанд сэлж амарна" гэж сурвалжлагчид хэлжээ.

Нутгийн бөхөө дэмжихээр Халимагийн нийслэл Элстэй хотод түүний барилдааныг телевизээр шууд дамжуулжээ. Засгийн ордны өмнө болон Амарсанаагийн нэрэмжит номын сангийн үүдэнд байрлуулсан том телевизорэй өмнө олон зуун хөгжөөн дэмжигчиднь цугласан байна.

ТҮБЭД ОРОНОЙ АНХА ТҮРҮҮШЫН ОЛИМПИЙН МЕДАЛЬТАН

Түбэдэй 22 наһатай Чойян Ки Лондоной Олимпийн эмэгтэйшүүлэй 20 км-ийн спортын ябаган алхаха түрэлдэ хүрэл медаль хүртэһэн байна.

Хятадай түүхэдэ олимпийн наадамнаа медаль зүүһэн анханы түбэд үндэстэн болжээ. Тэрэ "Миний толгойдо ганса л бодол байсан. Тэмсэхэ!!! Урилдаа үзэхээр суглархан үзэгшэд үнэхээр гайхалтай байлаа. Тэдэ намда урам зориг үгөө" гэж ярижээ.

2010 онд үндэһэнэй шигшээ командада багтаһан байна. Олимпод бэлдэхын тулада Чойян басаган Чинхай дахь Дуоба үндэһэнэй спорт бэлэтхэлэй баазада байрлажа, үглөөнэй юһэн саһаа эхилэн үдэр бүри 30 км алхдаг байгаа. Үнгэрһэн гуравдугаар сард (март) олимпийн эрхээ абаһан байна.

24tsag.mn

Энэ хуудаһа Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ бэлдэбэ.